

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчальний посібник

ГАЛУЗЕВІ КАДАСТРИ

UHBDP

Canada

MEDA

Центр розвитку
та правової підтримки села

ОДЕСА - 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ГАЛУЗЕВІ КАДАСТРИ

*Розроблено в рамках співпраці
Одеської обласної сільськогосподарської дорадчої служби
«Центр розвитку та правової підтримки села» (ORACS)
з Українським проектом бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP),
який фінансується Міністерством міжнародних справ Канади, співфінансується та
реалізується Менонітською організацією економічного розвитку (MEDA)*

Одеса – 2019

УДК 332.33(075.8)

Рекомендовано Вченою радою Одеського державного аграрного університету (протокол № 10 від 29 червня 2018 р.) як навчальний посібник для здобувачів вищої освіти

Рецензенти:

М.П. Сахацький, д.е.н., професор, завідувач кафедри маркетингу Одеської державної академії будівництва та архітектури

Є.О. Юркевич, д.с.-г.н., професор, завідувач кафедри польових і овочевих культур Одеського державного аграрного університету

Авторський колектив:

Т.В. Мовчан, доц. (вступ, розділ 1, 4); Л.А. Соловійова, ас. (розділ 3, 5), Л.І. Смоленська, ст. викл. (розділ 2), О.Ю. Власова, доц. (розділ 6), Ю.Ю. Булаєва, к.с.-г.н. (розділ 6).

Галузеві кадастри: навч. посіб. / колектив авторів за ред. Т.В. Мовчан. Одеса: **ОДАУ**, 2019. 188 с.

У навчальному посібнику висвітлені важливі питання щодо традиційного і сучасного ведення галузевих кадастрів (містобудівного, водного, земельного, лісового та виноградників), що потребує детальної інформації про всі природні ресурси (вичерпні і невичерпні). Навчальний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», спеціалістів в галузі використання й охорони земельних ресурсів та працівників землевпорядних організацій, підприємств.

ISBN

Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP) фінансується Міністерством міжнародних справ Канади, співфінансується та реалізується Менонітською організацією економічного розвитку (MEDA).

Ukraine Horticulture Business Development project (UHBDP) is funded by Global Affairs Canada, co-financed and implemented by Mennonite Economic Development Associates (MEDA).

Зміст навчального посібника є точкою зору авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ГАЛУЗЕВІ КАДАСТРИ	8
1.1 Поняття кадастру і загальні положення галузевих кадастрів	8
1.2 Місце галузевих кадастрів у системі державного обліку природних ресурсів.....	13
1.3 Структура і зміст галузевих кадастрів.....	21
1.4 Нормативно-правове забезпечення галузевих кадастрів	25
Питання для самоконтролю.....	29
РОЗДІЛ 2. МІСТОБУДІВНИЙ КАДАСТР	32
2.1 Теоретичні основи містобудівного кадастру.....	32
2.2. Організація містобудівного кадастру.....	34
2.3. Правова основа та програмне забезпечення ведення містобудівного кадастру.....	44
2.4. Служби містобудівного кадастру.....	52
Питання для самоконтролю.....	54
РОЗДІЛ 3. ВОДНИЙ КАДАСТР	56
3.1 Водні ресурси як об'єкт водного кадастру.....	56
3.2 Нормативна база водного кадастру.....	62
3.3 Характеристика водного кадастру.....	64
3.4 Порядок ведення водного кадастру.....	69
Питання для самоконтролю.....	73
РОЗДІЛ 4. ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР	75
4.1. Земельні ресурси як об'єкт державного земельного кадастру..	75
4.2. Характеристика державного земельного кадастру.....	82
4.3. Ведення державного земельного кадастру.....	90
4.4. Інформаційне забезпечення земельно-кадастрових даних.....	125
Питання для самоконтролю.....	132
РОЗДІЛ 5. ЛІСОВИЙ КАДАСТР	134

5.1. Лісоресурсний потенціал. Загальна характеристика лісів України.....	134
5.2. Класифікація типів лісу (лісових ділянок).....	138
5.3. Районування лісового фонду.....	142
5.4. Нормативно-правові акти з ведення лісового кадастру	144
5.5. Державний лісовий кадастр та порядок його ведення	147
Питання для самоконтролю.....	160
РОЗДІЛ 6. КАДАСТР ВИНОГРАДНИКІВ.....	162
6.1. Кадастр виноградників України.....	162
6.2. Зарубіжний досвід ведення кадастру виноградників.....	165
6.3. Методологічні основи складання кадастру виноградників....	169
6.4. Програмне забезпечення Vin-Cad-Ukr.....	173
Питання для самоконтролю.....	177
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	178

ВСТУП

Природні ресурси – це національне багатство України, основа забезпечення життєдіяльності населення. Розуміючи значимість та унікальність природних ресурсів, необхідно на державному рівні розглядати питання, що стосуються оцінки їхнього стану, ступеня вивченості, інвентаризації, обліку, моніторингу, охорони і контролю за їх використанням.

Проблема охорони та раціонального використання природних ресурсів цікавила досить вузьке коло людей до середини минулого століття. В основному інтерес проявляли науковці та фахівці у галузях, пов'язаних з використанням земель, надр, лісів, мисливських та інших видів ресурсів. З кожним наступним десятиліттям ця проблема стала підніматись в численних наукових дослідженнях, публікаціях, фільмах, її почали обговорювати на міжнародних з'їздах, конференціях, симпозіумах.

Зважаючи на те, що останні роки спостерігається прогресивне виснаження всіх природних ресурсів та забруднення довкілля, постає питання розробки на державному рівні науково-обґрунтованих заходів для забезпечення раціонального їх використання. Це потребує достовірної, об'єктивної, повної, актуальної, детальної та обґрунтованої інформації про всі природні ресурси, яку містять галузеві кадастри, які є інформаційною базою для ефективного управління природокористуванням та охорони навколишнього природного середовища. Комплексний характер екологічного управління потребує досягнення повного взаємозв'язку між окремими компонентами інформаційного забезпечення, які стосуються характеристик природних ресурсів.

Інтеграція України у спільний європейський політичний, економічний, етнокультурний і ландшафтний простір вимагає проведення інвентаризації та оцінки природно-ресурсного потенціалу територій, а також виявлення можливих шляхів його раціонального використання. Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини -

невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку нашої країни [2].

Одним із важливих завдань у галузі охорони природи є створення і розвиток системи кадастрів природних ресурсів, різновидів інформаційних систем, що використовуються в процесі здійснення державного управління. Кадастри природних ресурсів (земельний, водний, лісовий, рослинний, тваринний та ін.), містобудівний кадастр, кадастр нерухомості, екологічні кадастри (кадастри відходів, кадастри небезпечних відходів, кадастр лавин, кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів та інші) ведуться в Україні для інформаційного забезпечення здійснення екологічної політики. Ресурсними відомствами накопичена значна інформація з обліку та оцінки різних видів природних ресурсів. Проте нині відсутні єдина система і методологія ведення кадастрів та потребує удосконалення порядок збору, збереження, опрацювання і використання кадастрової інформації.

Подолання галузевої роз'єднаності в раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу і забезпечення еколого-соціальних пріоритетів розвитку територій у правовій сфері господарської діяльності суб'єктів України може бути реалізовано лише на базі створення комплексних територіальних кадастрів природних ресурсів, які іншими словами ще називають галузевими кадастрами. Вони являють собою офіційне поєднання даних про природні ресурси й об'єкти, необхідних для управління в сфері забезпечення стійкого розвитку адміністративної території.

Галузеві кадастри є основою територіальних інформаційних систем, а комплексність інформації в них досягається шляхом використання розрахункових інтегральних показників, ітеративних експертних оцінок на основі аналізу даних по урахуванню окремих природних ресурсів, а також даних моніторингу навколишнього середовища і державної статистики.

В Україні створюється система державних кадастрів природних ресурсів для забезпечення збору, обробки, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища,

прогнозування його змін і розробки науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень.

Об'єктами галузевих кадастрів є навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і не залучені в народному господарстві (земля, надра, вода, атмосферне повітря, ліс, тваринний і рослинний світ), ландшафти й інші природні комплекси, території та об'єкти природно-заповідного фонду країни, інші території та об'єкти, визначені законодавством України.

Предметом курсу «Галузеві кадастри» є природні ресурси, що вивчаються, підлягають обліку та оцінці з метою отримання достовірних даних про їх правовий, природний і господарський стан для організації їх раціонального використання й охорони.

Навчальний курс "Галузеві кадастри" базується на системному підході до проблем організації раціонального використання й охорони природних ресурсів, теоретичних розробках суміжних наукових дисциплін: ландшафтознавства, екології, геодезії, картографії, геоінформаційних систем та технологій, математичної статистики, економіки, права, землеустрою та інших. Теоретико-методологічною основою курсу є діалектичний метод.

Матеріал навчального посібника відповідає програмі курсу, відображає сучасну нормативно-правову базу кадастрів природних ресурсів, теоретичні основи та методичні особливості ведення окремих галузевих кадастрів, призначений для використання при викладанні навчальних курсів здобувачів вищої освіти зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», спеціалістів в галузі використання й охорони земельних ресурсів та працівників землевпорядних організацій, підприємств.

Автори щиро вдячні Українському проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP) за надану інформаційну та фінансову підтримку при написанні навчального посібника.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ГАЛУЗЕВІ КАДАСТРИ

- 1.1. Поняття кадастру і загальні положення галузевих кадастрів
 - 1.2. Місце галузевих кадастрів у системі державного обліку природних ресурсів
 - 1.3. Структура і зміст галузевих кадастрів
 - 1.4. Нормативно-правове забезпечення галузевих кадастрів
- Питання для самоконтролю*

1.1. Поняття кадастру і загальні положення галузевих кадастрів

Нині кадастром займаються в усіх країнах світу. Він тісно переплітається із поняттями обліку, оцінювання стану і використання різних природних ресурсів, інженерної діяльності, їхнього екологічного стану, а також відзначається виокремленням внутрішньо однорідних за своїми умовами територіальних об'єктів різних рангів, картографуванням і складанням опису кількісних та якісних характеристик цих об'єктів.

Кадастр (англ., фр. Cadastre; рос. кадастр; нім. Kataster) – упорядкована геоінформаційна система про правове, природне, господарське, економічне та просторове положення об'єктів, що підлягають обліку в системі відповідного рівня управління. Він є різновидом інформаційних систем, які повинні використовуватися в процесі здійснення державного управління, а також тісно взаємозв'язаний з процесом обліку та оцінки природних ресурсів, об'єктів побутового, соціально-економічного і промислового призначення. Він передбачає виокремлення територіальних одиниць (адміністративних, господарських, промислових), їхнє картографування, опис і складання інформаційної системи щодо якісних і кількісних характеристик цих одиниць. Залежно від призначення, кадастр сприяє вирішенню тих чи інших завдань.

Як функція управління природними ресурсами, кадастр є цілісною системою взаємопов'язаних (організаційних, правових, інженерно-технічних, еколого-економічних тощо) заходів і дій,

спрямованих на ефективне використання природних ресурсів. Проведенням кадастру втілюються у життя законодавчі акти, нормативні документи, які регламентують порядок і спосіб використання й охорони природних ресурсів.

Тому кадастр можна назвати систематизованим фондом відомостей, який періодично поповнюють і уточнюють за допомогою відповідної системи спостережень за тим чи іншим природним об'єктом. А кадастри природних ресурсів - систематизованим зведенням даних, що включає якісне та кількісне описання об'єктів та явищ, у ряді випадків з їх економічною оцінкою, містить фізико-географічну характеристику, класифікацію, дані про динаміку, ступінь вивченості та еколого-соціально-економічну оцінку з прикладенням картографічних та статистичних матеріалів [41].

Державні кадастри природних ресурсів ведуться з метою: обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання. Такі обліки необхідні насамперед для забезпечення раціонального природокористування й охорони довкілля, прийняття еколого-управлінських рішень та визначення їх ефективності, забезпечення необхідною інформацією органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, інших зацікавлених суб'єктів. Дані, що містяться в кадастровій документації, використовуються також для визначення меж та грошової оцінки природних ресурсів, заходів щодо їх відновлення, відшкодування завданої екологічними правопорушеннями шкоди.

Залежно від типу класифікації кадастр набуває різноманітної суті, відповідаючи тій меті, з якою його створено.

За призначенням кадастр можна класифікувати на три великі категорії [42]:

- податковий або фіскальний - для характеристики нерухомої власності з метою визначення порядку і розмірів її оподаткування;
- правовий або юридичний - для захисту прав володаря власності;

- багатоцільовий - для вирішення широкого спектра правових, економічних, екологічних, містобудівних завдань, а також для вирішення проблем управління та планування розвитку території (рисунок 1.1).

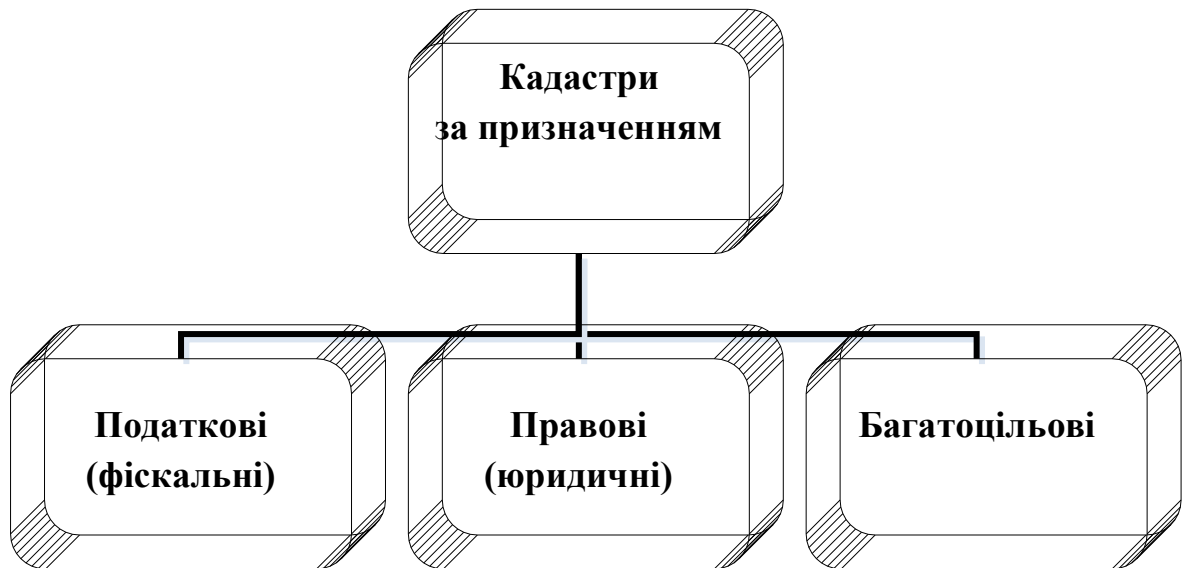

Рис. 1.1. Класифікація кадастрів за призначенням

Багатоцільовий кадастр містить відомості про об'єкти різного типу: природні ресурси; інфраструктуру; соціально-економічні явища.

Існує поняття одновидового кадастру, що містить відомості про один об'єкт (будова, водопровід тощо), і багатовидового, що містить відомості про декілька об'єктів одного типу (кадастр інфраструктури, кадастр природних ресурсів, соціальних явищ тощо).

За територіальним принципом кадастр поділяють на державний і регіональний (рисунок 1.2).

У першому випадку кадастр поширюється на територію країни; у другому - галузь поширення кадастру обмежена територіальним регіоном (областю, містом, селищем тощо).

У випадку, коли управління і методичне забезпечення кадастру, його оновлення здійснюють за єдиними для країни вимогами, то такий кадастр, незалежно від територіального принципу, називають державним.

Рис. 1.2. Класифікація кадастрів за територіальним принципом

Кадастровому обліку може підлягати інформація про стан природних ресурсів (земельних, водних, лісових, рослинних, тваринних та інших), об'єктів містобудування, нерухомості, екології (відходів, небезпечних відходів, лавин, антропогенних викидів та абсорбції парникових газів та інших). Кадастри бувають двох видів: територіальні та галузеві (рисунок 1.3).

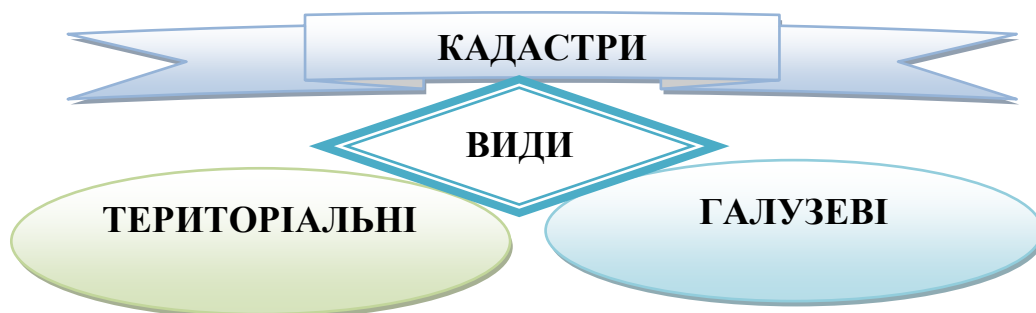

Рис. 1.3. Види кадастрів

Територіальні кадастри - це кадастри, які ведуться в окремій території і охоплюють всі елементи навколишнього середовища в даній території. А галузеві кадастри ведуться вже по окремих елементах.

Ведення галузевих кадастрів природних ресурсів передбачає збір і систематизацію відомостей про кількісний та якісний стан природних об'єктів, їх інші характеристики, режим використання.

Відомості, які містяться в галузевих кадастрах природних ресурсів, з одного боку, визначають правовий режим природного об'єкта, стан якого встановлений кадастровими оцінками, а з іншого - сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень

(наприклад, наявність даних про стан родючості земель в даному районі допоможе правильно визначити, які ділянки доцільно передати під забудови, а які для ведення сільського господарства).

На відміну від даних системи моніторингу, відомості кадастрів не містять прогнозів змін стану природних ресурсів. При цьому кадастрові системи функціонують в режимі періодичної безперервності, оскільки природні ресурси піддаються змінам у результаті господарської діяльності, інших факторів і відповідно інформація, зібрана кілька років тому, нині вже застаріла.

Отже, галузеві кадастри є інформаційною базою для ефективного управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Комплексний характер екологічного управління зумовлює необхідність досягнення повного взаємозв'язку між окремими компонентами інформаційного забезпечення, що стосуються характеристик природних ресурсів.

Організаційне і науково-методичне забезпечення розробки галузевих кадастрів здійснюється Міністерством екології та природних ресурсів України (Мінприроди), Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастром), Державною службою геології та надр України (Держгеонадрами), Державним агентством лісових ресурсів України (Держлісагентством), Державним агентством водних ресурсів України (Держводагентством), Державним агентством рибного господарства України (Держрибагентством), Міністерством аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) та іншими міністерствами і відомствами.

Органи державного управління (галузеві і територіальні) призначають відповідальних осіб і підрозділи для розробки системи регіональних кадастрів природних ресурсів і робіт з удосконалення галузевих кадастрів або створюють відповідні спеціалізовані підрозділи (відділи) з відповідними функціями.

На рівні територій здійснюється безпосереднє керівництво:

– розробкою і реалізацією ретельного порядку здійснення кадастрово-оціночних робіт в регіоні;

– розробкою та вибором разом із регіональними органами державних служб і Мінприроди переліку показників природно-ресурсного потенціалу й засобів їх розрахунку для конкретного регіону;

– виділенням першочергових по значимості природних об'єктів і ресурсів для впровадження в галузеві кадастри, а також постійний контроль за проведенням кадастрових-оціночних робіт.

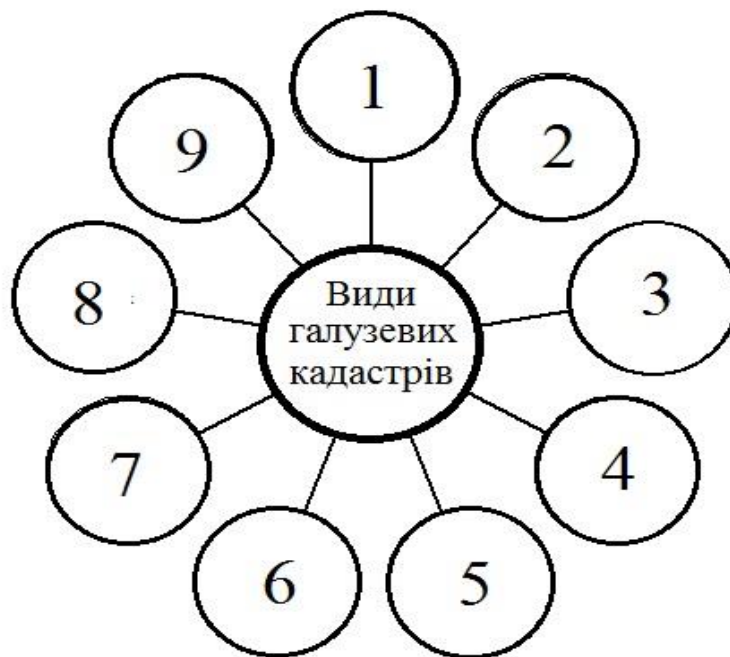
Інформаційне та картографічне забезпечення здійснюється силами регіональних служб і закладів, а також галузевих міністерств і відомств, які ведуть кадастри. Конкретний організаційний механізм використання інформації для галузевих кадастрів визначають відповідні органи державної влади.

Програмне забезпечення створення автоматизованого банку інформації про природно-ресурсний потенціал регіону здійснюється на єдиній програмній основі.

1.2. Місце галузевих кадастрів у системі державного обліку природних ресурсів

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] встановив, що для обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання ведуться державні кадастри природних ресурсів. Однак вичерпний перелік кадастрів в цьому законі не наводиться, а аналіз чинного законодавства України дозволяє скласти такий перелік видів галузевих кадастрів, передбачених екологічним законодавством України, який представлений на рисунку 1.4.

Об'єктами галузевих кадастрів є навколишнє природне середовище, природні ресурси, території та об'єкти природно-заповідного фонду країни й інші території і об'єкти, визначені законодавством України.

- 1 - державний земельний кадастр,
- 2 - державний лісовий кадастр,
- 3 - державний водний кадастр,
- 4 - державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин,
- 5 - державний кадастр природних територій курортів,
- 6 - державний кадастр лікувальних ресурсів,
- 7 - державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду,
- 8 - державний кадастр тваринного світу,
- 9 - державний кадастр рослинного світу

Рис.1.4. Види галузевих кадастрів, передбачені екологічним законодавством України

Вивчаючи існуючі в нашій країні галузеві кадастри і нормативно-правові акти, якими вони регулюються, представимо основні види кадастрів на рисунку 1.5. і детально розглянемо їх нормативно-правову основу.

Ведення Державного земельного кадастру регулюється наступними нормативно-правовими актами: Земельним кодексом України [43], Законом України «Про Державний земельний кадастр» [44], Постановою КМУ «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» [45], Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Порядку адміністрування Державного земельного кадастру» [46] та низкою інших актів.

ВИДИ КАДАСТРІВ

Державний земельний кадастр (гл. 34 Земельного кодексу України)

Державний водний кадастр (ст. 28 Водного кодексу України)

Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин (ст. 43 Кодексу України про надра)

Державний лісовий кадастр (гл. 9 Лісового кодексу України)

Державний кадастр тваринного світу (ст. 56 Закону України «Про тваринний світ»);

Державний кадастр рослинного світу (ст. 38 Закону України «Про рослинний світ»)

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду (розд. VIII Закону України «Про природно-заповідний фонд»)

Державний кадастр природних територій курортів України (ст. 36 Закону України «Про курорти»)

Містобудівний кадастр населених пунктів (Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності»)

Національний кадастр антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів (Постанова КМУ «Про затвердження Порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар»)

Рис.1.5. Види кадастрів, які регулюються чинними нормативно-правовими актами

Ведення Державного лісового кадастру регламентується Лісовим кодексом України [9], Указом Президента України «Про Положення про Державне агентство лісових ресурсів України» [47], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку

лісів» [48], Наказом Держкомлісгоспу України «Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів» [49].

Ведення Державного водного кадастру регулюється Водним кодексом України [10], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру» [50].

Ведення Державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин або кадастру надр (гірничого кадастру) регулюється Кодексом України про надра [11], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин» [51].

Ведення Державного кадастру природних територій курортів здійснюється відповідно до Закону України «Про курорти» [52], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів» [53].

Ведення Державного кадастру лікувальних ресурсів здійснюється відповідно до Закону України «Про курорти», Наказу МОЗ України «Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» [54], наказу МОЗ України «Про створення Центру ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» [55].

Ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд» [12], Наказу Мінприроди «Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [56].

Ведення Державного кадастру тваринного світу регулюється Законом України «Про тваринний світ» [57], Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу» [58].

Ведення Державного кадастру рослинного світу регулюється Законом України «Про рослинний світ» [59], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу» [60].

Створення містобудівного кадастру передбачено ст. 22 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [61], а також Постановою Кабінету Міністрів України «Про містобудівний кадастр» [62]. Цей кадастр ведеться з урахуванням даних Державного земельного кадастру і наразі він перебуває у стадії формування.

Ведення Національного кадастру антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів передбачено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар» [63]. Його ведення здійснюється Національним центром обліку викидів парникових газів, утвореним відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2011 р. № 1194-р.

Галузеві кадастри формуються в адміністративних межах суб'єктів України і їхніх адміністративно-територіальних утворень на основі інформації галузевих (земельного, лісового, водного й інших) кадастрів природних ресурсів, реєстрів власності на нерухоме майно, а також інших даних в рамках Державної системи екологічного моніторингу довкілля [64].

Галузеві кадастри призначені для забезпечення державних і муніципальних органів влади, інвесторів і природокористувачів інформацією, необхідною для:

- розробки стратегії сталого соціально-економічного розвитку територій;
- вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку районів у межах території суб'єкта України;
- гармонізації природно-ресурсних відносин між міськими і навколишніми сільськими територіями;

- оптимізації системи платежів за природні ресурси з урахуванням їхньої еколого-соціальної значимості для різних регіонів;

- інформаційного забезпечення управлінських рішень і визначення кращих напрямків для державних і приватних інвестицій на територіях суб'єктів країни, що гарантують раціональне використання їх природно-ресурсного потенціалу.

Основними принципами ведення галузевих кадастрів є:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

- запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

- екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

- збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

- науково-обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

- обов'язковість екологічної експертизи;

- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

- науково-обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

- безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;
- стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів, компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;
- поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;
- вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва.

Від імені народу України право розпорядження природними ресурсами здійснює Верховна Рада України.

Інформація галузевих кадастрів служить підставою для прийняття рішень державними і регіональними органами влади в сфері:

- проведення еколого-ресурсних регламентацій використання території для встановлення екологічно обґрунтованих видів режимів її використання, лімітування і ліцензування природокористування;
- організації розміщення продуктивних сил;
- реалізації інвестиційних цільових програм розвитку окремих територій
- зміни структури і бази оподаткування в регіоні по податках, що пов'язані із природокористуванням;
- оцінки екологічних збитків від господарської діяльності;
- ресурсозбереження, раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища;
- забезпечення санітарної й екологічної безпеки
- розмежування компетенції по розпорядженню природними об'єктами між Державою, суб'єктами України і місцевими органами управління;

- приватизації природних об'єктів.

Кадастрова інформація для галузевих кадастрів формується на підставі облікових матеріалів, одержуваних органами державного управління, підприємствами й організаціями:

- по формах статистичної (державної і відомчої) звітності по запасах і стану природних ресурсів;
- інструментальним шляхом - за допомогою спеціальних технічних засобів (аерокосмічних, геодезичних і т.п. методів), натурних досліджень;
- плановими інвентаризаційними заходами і моніторинговими обстеженнями стану навколишнього середовища;
- спеціальними (позаплановими) обстеженнями, пов'язаними з проектною і передпроектною діяльністю, експертизами, інспекціями.

При формуванні і наступному веденні галузевих кадастрів використовуються комп'ютерні системи збору, опрацювання, збереження і надання кадастрової інформації. Питання вибору програмного забезпечення і видів технічних засобів для застосування з метою ведення галузевих кадастрів вирішуються органами державного управління суб'єктів України, виходячи з необхідності забезпечення порівнянності, співставності баз даних і геоінформаційних систем, що використовуються у різноманітних галузевих і територіальних кадастрах та реєстрах.

Дані кадастрів підлягають обов'язковому застосуванню при встановленні і зміні режимів використання територій, при ліцензуванні природокористування і проведенні екологічної експертизи господарської діяльності, що намічається, а також при формуванні податкової політики в сфері природокористування й охорони навколишнього середовища.

1.3. Структура і зміст галузевих кадастрів

Кадастри ведуться стосовно всіх природних об'єктів, зокрема:

державний земельний кадастр включає дані реєстрації права власності, права користування землею та договорів на оренду землі, обліку кількості та якості земель, бонітування ґрунтів, зонування територій населених пунктів, економічної та грошової оцінки земель;

державний водний кадастр включає відомості про поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море; обсяги, режим, якість і використання вод; водокористувачів;

державний лісовий кадастр включає систему відомостей про правовий режим лісового фонду, розподіл його між користувачами, поділ лісів за групами та віднесення їх до категорій захисності, інші дані, що характеризують кількісний, якісний стан та економічну оцінку лісового фонду;

державний кадастр рослинного світу ведеться з метою визначення кількісних, якісних та інших характеристик природних рослинних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання, а також здійснення систематичного контролю за кількісними та якісними змінами в рослинному світі і забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, власників або користувачів (у тому числі орендарів) земельних ділянок відомостями про стан рослинного світу;

державний кадастр родовищ корисних копалин містить відомості про кожне родовище, включене до Державного фонду родовищ корисних копалин, щодо кількості та якості запасів корисних копалин і наявних у них компонентів, гірничо-технічних, гідрогеологічних та інших умов розробки родовища та його геолого-економічну оцінку, а також відомості про кожний прояв корисних копалин;

державний кадастр тваринного світу містить систематизовану сукупність відомостей про географічне розповсюдження видів (груп видів) тварин, їх чисельність і стан,

характеристики середовища їх існування і сучасного господарського використання та інші необхідні дані;

державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду містить відомості про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні і якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну й іншу цінність і ведеться з метою оцінки складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, зацікавлених підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених законодавством України;

державний кадастр природних лікувальних ресурсів містить систему відомостей про кількість, якість та інші важливі з точки зору лікування та профілактики захворювань людини характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені та підраховані на території України, а також можливі обсяги, способи та режими їх використання.

За своєю суттю кадастри є різновидом обліку і тісно пов'язані з функцією обліку природних об'єктів, яка теж здійснюється стосовно окремих природних ресурсів.

Іншим специфічним різновидом обліку в сфері охорони довкілля є державний облік і реєстрація шкідливих впливів на довкілля, їх видів та джерел. Здійснення такої функції дозволяє не тільки отримати об'єктивну картину впливу на довкілля, але і боротися із забрудненням природи. Зокрема, органи Мінприроди України здійснюють облік суб'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, викидів та обсягів шкідливих речовин, що викидаються в нього, видів і ступенів впливу на нього фізичних та біологічних факторів (регулюється Порядком ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря [65]).

В Україні також ведеться облік та паспортизація відходів [66] і державний облік наявності та використання пестицидів й агрохімікатів [67]. До змісту функції обліку входить діяльність, пов'язана з паспортизацією потенційно небезпечних в екологічному плані об'єктів [68].

Отже, обліку й оцінці в регіональних кадастрах природних ресурсів (галузевих кадастрах) підлягають:

- ресурси земель, що використовуються в господарській діяльності і соціальній сфері, резервні й ті, що не використовуються земельні площі;

- ресурси надр - корисні копалини мінерального й органічного походження;

- поверхневі і підземні води, природні й штучні водні об'єкти;

- ресурси рослинного і тваринного світу (у тому числі лісові ресурси й лісові масиви, мисливсько-господарські ресурси та мисливські угіддя, промислові ресурси внутрішніх водойм, промислові ресурси морів і шельфу);

- ресурси (природні об'єкти) рекреаційного і соціально-культурного призначення;

- особливо охоронні природні території (заповідники, заказники, національні парки і пам'ятники природи) і біологічні об'єкти (рідкісні і види, що зникають, тварин і рослин).

Кадастрова інформація формується на підставі облікових матеріалів органів державного управління, підприємств і організацій, яку отримують при статистичному контролі запасів і стану природних ресурсів, інструментальним шляхом і за допомогою спеціальних технічних засобів (аерокосмічних, геодезичних і т.п. методів), натурних досліджень та інвентаризаційними заходами й моніторинговими обстеженнями стану навколишнього середовища.

Регіональні кадастри природних ресурсів (об'єктів) містять достовірні дані про правовий стан, кількісну, якісну і економічну оцінку, а також моніторингово-прогнозну інформацію об'єктів. Інформація про правове положення містить у собі дані про юридичний статус: про порядок розпорядження, володіння і

використання природних ресурсів, про межі, власників і орендарів природних об'єктів.

Облік кількості і якості природних ресурсів (об'єктів) ведеться по їхньому фактичному стану і використанню в межах адміністративних одиниць (для територіальних кадастрів) і в межах природно-ресурсних об'єктів (басейнів річок, озер, морів, шельфу, родовищ і проявів корисних копалин, ареалів тварин і рослинних співтовариств і для галузевих кадастрів).

Економічна оцінка природних ресурсів (об'єктів) являє собою систему натуральних показників (бали, класи, коефіцієнти) і вартісних показників у грошовому вираженні, що повинні враховувати чинники попиту і пропозиції, процеси інфляції, а також необхідність резервувати частину засобів для компенсаційних і природоохоронних заходів.

Моніторингово-прогнозні матеріали служать вихідними даними для внесення змін у всі інші блоки кадастру, і зокрема для коригування економічних оцінок.

Інформаційне забезпечення системи регіональних кадастрів природних ресурсів здійснюється шляхом створення єдиного банку даних, що охоплює рівні адміністративного управління від району до України. Всі показники групуються в рамках адміністративно-територіальних меж. Банк даних про природно-ресурсний потенціал на підставі спеціальних міжгалузевих угод про інформаційний обмін формується з первинної інформації облікових служб підприємств і організацій народного господарства у виді статистичних даних, від підрозділів спеціалізованих галузевих служб у формі фотоаерокосмічних, геодезично-картографічних матеріалів, даних моніторингових обстежень та інвентаризації природних ресурсів і об'єктів.

Відповідальність за достовірність інформації, що подається про природні ресурси несе її власник або користувач природного ресурсу чи об'єкта. Кадастрова інформація, що знаходиться в банку даних і в головних кадастрових організаціях надається недержавним, комерційним структурам, змішаним та іноземним

організаціям і підприємствам за установленими відповідними органами державного управління тарифами.

1.4. Нормативно-правове забезпечення галузевих кадастрів

Ведення державних кадастрів у галузі природокористування й охорони навколишнього природного середовища (галузевих кадастрів) здійснюється на підставі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] (ст. 23), Земельного кодексу України [43] (статті 193 - 204), Кодексу України про надра [11] (статті 42 - 44), Водного кодексу України [10] (статті 24 - 28), Лісового кодексу України [9, ст. 49-53], Законів України «Про рослинний світ» [59, ст. 38], «Про тваринний світ» [57, ст. 56], «Про мисливське господарство і полювання» [69, ст. 6, 30], «Про природно-заповідний фонд України» [12, ст. 56-59], «Про Червону книгу України» [70, ст. 15], «Про курорти» [52, ст. 35-37], «Про поводження з радіоактивними відходами» [71, ст. 16].

Порядок ведення державного кадастру кожного з природних ресурсів регулюється окремою постановою Кабінету Міністрів України № 1781 від 28.12.2001 р. «Про затвердження Положення про регіональні кадастри природних ресурсів». Кабінетом Міністрів України доручено Міністерству екології та природних ресурсів (Мінприроди), за участю Державного комітету по земельних ресурсах (нині Держгеокадастру), Державного комітету лісового господарства (нині Держлісагентства), Державного комітету по водному господарству (нині Держводагентства), Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики (нині Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України скорочено Мінрегіон України) протягом п'яти місяців розробити й затвердити за погодженням з Державним комітетом статистики перелік відомостей і даних, що включаються до кадастрової документації, та форми цієї документації; за погодженням з цими розробити і затвердити Інструкцію про порядок ведення галузевих кадастрів.

Відповідно до цього положення регіональні кадастри ведуться з метою створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Перелік відомостей і даних, що включаються до кадастрової документації та форми цієї документації затверджуються Мінприроди. Регіональні кадастри є систематизованим зведенням відомостей про кількісні, якісні та інші характеристики усіх природних ресурсів, виявлених на території Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, а також про обсяг, характер і режим їх використання. Регіональні кадастри ведуться з метою створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Перелік відомостей і даних, що включаються до кадастрової документації та форми цієї документації затверджуються Мінприроди.

Постановою передбачається, що регіональні кадастри ведуться за окремими видами природних ресурсів: земельні ресурси; водні ресурси; природні рослинні ресурси; ресурси тваринного світу; природні лікувальні ресурси; мінерально-сировинні ресурси, корисні копалини родовищ, проявів, а також корисні копалини техногенних родовищ.

Розділ «Земельні ресурси» включає відомості та дані про місця розташування земельних ділянок, їх класифікацію, кількісну та якісну характеристику.

Розділ «Водні ресурси» містить дані державного обліку поверхневих і підземних вод, водокористування, які систематизуються за водними об'єктами, їх ділянками, водозбірними басейнами річок, басейнами підземних вод, водогосподарськими ділянками, економічними районами, адміністративно-територіальними одиницями, а також відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод (з оцінкою їх ефективності).

Розділ «Природні рослинні ресурси» включає відомості, що характеризують кількісний, якісний стан та економічну оцінку дикорослих та інших несільськогосподарського призначення судинних рослин, у тому числі лісових (розподіл між

користувачами, віднесення до категорій, інші дані), а також дані про мохоподібні, водорості, лишайники та гриби.

Розділ «Ресурси тваринного світу» містить дані щодо обліку тварин, хордових, у тому числі хребетних (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби та інші) і безхребетних (членистоногі молюски, голошкірі та інші) в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на усіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), що перебувають у стані природної волі, за окремими видами (групами видів) тварин, а також відомості про стан тваринного світу, чисельність і обсяги господарського використання цих тварин, їх частин (роги, шкіра тощо) та продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо).

Розділ «Природні лікувальні ресурси» включає дані щодо природних лікувальних ресурсів: мінеральні і термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси з кліматичними умовами, сприятливими для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, а також щодо їх кількості, якості та інших важливих характеристик цих ресурсів, можливих обсягів, способів і режиму їх використання.

Розділ «Мінерально-сировинні ресурси, корисні копалини родовищ, проявів, а також корисні копалини техногенних родовищ» містить відомості щодо кожного виду корисних копалин усіх відкритих родовищ регіону незалежно від кількості запасів, стану їх розвідки, освоєння і відомчої належності та відомості щодо проявів техногенних родовищ.

Дані про об'єкти регіональних кадастрів базуються на відомостях Державного земельного кадастру.

Ведення регіональних кадастрів за розділами здійснюють Держлісагентство, Держводагентство, територіальні органи Держгеокадастру та МОЗ. Порядок ведення кадастрів визначається інструкцією, затвердженою Мінприроди.

Для оперативного задоволення потреб центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та громадян у наданні відомостей

з регіонального кадастру створюється автоматизована система його ведення, яка базується на використанні геоінформаційних технологій.

Відомості (зміни до відомостей) про об'єкти Державного земельного кадастру, які включені до відповідних розділів регіональних кадастрів, передаються до Державного земельного кадастру відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами [72].

Регіональний кадастр ведеться за рахунок коштів Державного фонду охорони навколишнього середовища, а також за рахунок коштів місцевих фондів охорони навколишнього середовища (за згодою органів місцевого самоврядування).

Науково-дослідними інститутами екологічних проблем розробляються і впроваджуються регіональні кадастри природних ресурсів по областях. Створено методичні і методологічні документи, інструментарій регіонального кадастру, проводиться збір інформації для заповнення баз даних. Програмне забезпечення підсистеми регіональних кадастрів розроблено на базі ГІС MapInfo 5.0 з використанням методики інтегрованої картографії.

Доведено, що регіональний кадастр природних ресурсів повинен функціонувати як спеціалізована інформаційно-аналітична система типу АРМ (автоматизоване робоче місце) спеціаліста-управління відповідного профілю, створена на базі ПС-технологій, і виконувати роль регіональної інформаційної системи в галузі управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Створено окремі підсистеми галузевих кадастрів «Регіональний кадастр корисних копалин», «Регіональний кадастр водних ресурсів» та інші.

Підсистема «Регіональний кадастр водних ресурсів» призначена для обліку водних ресурсів та об'єктів, аналізу водозабезпечення області й її окремих територій, інформаційного забезпечення здійснення різних видів водокористування, порівняльної оцінки екологічного стану вод. Вона дає змогу кількісно охарактеризувати поверхневі водні ресурси, їхній розподіл за окремими адміністративно-територіальними районами,

водозборами окремих річок, а також якісно оцінити екологічний стан вод, їх забрудненість і придатність до використання (господарсько-питного і культурно-побутового, промислового, рекреаційного, бальнеологічного, сільськогосподарського тощо), виявляти основні інгредієнти-забруднювачі.

До умовно-постійної інформації зачислено електронну карту підсистеми із шарами: адміністративні райони і межі; центри адміністративно-територіальних одиниць; населені пункти; поверхневі водні об'єкти (річки, озера, водосховища, водопроводи і канали); пункти контролю якості вод, дані про характеристики водних об'єктів, нормативи водокористування, гранично допустимі концентрації (ГДК) тощо. Змінна інформація містить дані про водні ресурси - кількісні (запаси води у водосховищах, стокові характеристики річок різної забезпеченості) та якісні (результати моніторингу якості вод на пунктах контролю різних суб'єктів). Якісні характеристики не стільки виявляють забрудненість води окремими компонентами-забруднювачами, скільки комплексно визначають властивості води як ресурсу з точки зору екологічної безпеки водної екосистеми та її придатності для різних видів використання. Окрім комплексних оцінок, у підсистемі реалізована можливість аналізу забруднення за обраними інгредієнтами, що відповідає практиці водогосподарського менеджменту.

Спеціалізоване програмне забезпечення дає змогу наочно представляти результати комплексних оцінок якості та оцінювати якість води як комплексно, так і з виявленням «внеску» в забруднення окремих контрольованих забруднюючих речовин.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення кадастру.
2. Що передбачає кадастр?
3. Кадастри природних ресурсів – це...
4. З якою метою ведуться державні кадастри природних ресурсів?
5. Де використовуються дані, що містяться в кадастровій документації?

6. На які категорії можна класифікувати кадастр за призначенням?
7. Що Ви розумієте під одновидовим і багатовидовим кадастром?
8. Як поділяють кадастр за територіальним принципом?
9. В якому випадку кадастр називають державним?
10. Яка інформація може підлягати кадастровому обліку?
11. Що Ви розумієте під територіальними кадастрами?
12. Що передбачає ведення галузевих кадастрів?
13. Якими міністерствами і відомствами здійснюється організаційне і науково-методичне забезпечення розробки галузевих кадастрів?
14. Ведення яких видів кадастрів передбачається екологічним законодавством України?
15. Об'єктами галузевих кадастрів є ...
16. Якими нормативно-правовими актами регулюється ведення Державного земельного кадастру?
17. Якими документами регламентується ведення Державного лісового кадастру?
18. Чим регулюється ведення Державного водного кадастру?
19. Відповідно до яких документів здійснюється ведення Державного кадастру природних територій курортів?
20. Якими документами регламентується ведення Державного кадастру лікувальних ресурсів?
21. Відповідно до яких документів здійснюється ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
22. Чим регулюється ведення Державного кадастру тваринного світу?
23. Ведення Державного кадастру рослинного світу регулюється ...
24. Створення містобудівного кадастру передбачено якими нормативно-правовими актами?
25. Для чого призначені галузеві кадастри?
26. Назвіть основні принципи ведення галузевих кадастрів.

27. Хто здійснює право розпорядження природними ресурсами від імені народу України?
28. Кадастрова інформація для галузевих кадастрів формується на підставі яких матеріалів?
29. Які дані включає в себе державний земельний кадастр?
30. Що за відомості містить державний водний кадастр?
31. Яку систему відомостей включає державний лісовий кадастр?
32. Які відомості містить державний кадастр родовищ корисних копалин?
33. Яку сукупність відомостей містить державний кадастр тваринного світу?
34. Що за відомості містяться в державному кадастрі територій та об'єктів природно-заповідного фонду?
35. Назвіть відомості, що містяться в державному кадастрі природних лікувальних ресурсів.
36. Які ресурси та природні об'єкти підлягають обліку й оцінці в регіональних кадастрах природних ресурсів?
37. На підставі яких матеріалів формується кадастрова інформація?
38. Хто несе відповідальність за достовірність інформації, що подається про природні ресурси?

РОЗДІЛ 2

МІСТОБУДІВНИЙ КАДАСТР

2.1. Теоретичні основи містобудівного кадастру

2.2. Організація містобудівного кадастру

2.3. Правова основа та програмне забезпечення ведення містобудівного кадастру

2.4. Служби містобудівного кадастру

Питання для самоконтролю

2.1. Теоретичні основи містобудівного кадастру

Одним із видів галузевих кадастрів являється містобудівний кадастр. Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», планування і забудова територій – це діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, яка передбачає один із пунктів – ведення містобудівного кадастру [73].

Інструментом державного регулювання планування територій є містобудівна документація, яка поділяється на документацію державного, регіонального та місцевого рівнів і розробляється на паперових та електронних носіях на оновленій картографічній основі в цифровій формі як набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і єдиній системі класифікації та кодування об'єктів будівництва для формування баз даних містобудівного кадастру (див. рис. 2.1.).

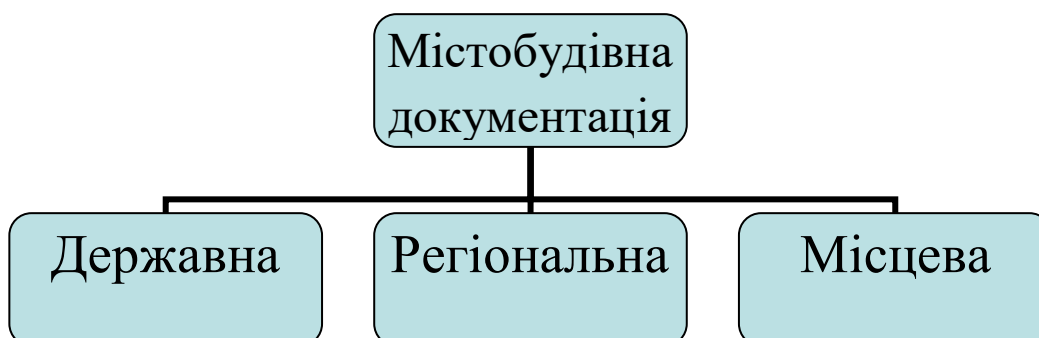

Рис. 2.1. Види містобудівної документації

Відносини у сфері містобудівної діяльності регулюються Конституцією України, Цивільним, Господарським і Земельним

кодексами України, законами України «Про регулювання містобудівної діяльності», "Про Генеральну схему планування території України", "Про основи містобудування", "Про архітектурну діяльність", "Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду", "Про землеустрій", іншими чинними нормативно-правовими актами.

Особливості регулювання містобудівної діяльності на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, у межах зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, визначаються Законом України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Об'єктами містобудування на державному та регіональному рівнях є планувальна організація території, система розселення, система взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонування території України, її частин (груп областей), території Автономної Республіки Крим, областей, адміністративних районів.

Об'єктами містобудування на місцевому рівні є планувальна організація території населеного пункту, його частини (групи земельних ділянок) зі спільною планувальною структурою, об'ємно-просторовим рішенням, інженерно-транспортною інфраструктурою, комплексом об'єктів будівництва, що визначаються відповідно до:

у населених пунктах - меж населених пунктів, їх функціональних зон (сельбищної, промислової тощо), житлових районів, мікрорайонів (кварталів), приміських зон відповідно до містобудівної документації на місцевому рівні;

за межами населених пунктів - меж приміських зон, а також функціональних зон відповідно до містобудівної документації на регіональному рівні.

Об'єктами будівництва є будинки, будівлі, споруди будь-якого призначення, їх комплекси та частини, лінійні об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури.

Суб'єктами містобудування є органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи.

Містобудівний кадастр - державна система зберігання і використання геопросторових даних про територію, адміністративно-територіальні одиниці, екологічні, інженерно-геологічні умови, інформаційних ресурсів будівельних норм, державних стандартів і правил для задоволення інформаційних потреб у плануванні територій та будівництві, формування галузевої складової державних геоінформаційних ресурсів [61].

2.2. Організація містобудівного кадастру

Містобудівний кадастр ведеться з урахуванням даних державного земельного кадастру на державному рівні, на рівні Автономної Республіки Крим, обласному та районному рівнях, рівні обласних центрів та міст обласного (республіканського Автономної Республіки Крим) значення.

Містобудівний кадастр ведеться уповноваженими органами містобудування та архітектури, які можуть утворювати для цього служби містобудівного кадастру.

Формування містобудівного кадастру здійснюється з використанням таких *джерел*:

- 1) державні геоінформаційні ресурси;
- 2) цифрові масиви профільних геопросторових даних, які містяться у затвердженій містобудівній та проектній документації, матеріалах завершеного будівництва;
- 3) бази даних юридичних і фізичних осіб, порядок використання яких визначається законом.

Профільні геопросторові дані не пізніше 30 робочих днів після затвердження містобудівної документації вносяться до містобудівного кадастру відповідного рівня.

Дані містобудівного кадастру, необхідні для провадження містобудівної діяльності, проведення землепорядних робіт, забезпечення роботи геоінформаційних систем, використовуються для задоволення інформаційних потреб державних органів, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб.

Інформація, яка міститься у містобудівному кадастрі, є *відкритою та загальнодоступною*, крім відомостей, що належать до інформації з обмеженим доступом.

Порядок ведення та структура містобудівного кадастру, порядок надання інформації з містобудівного кадастру визначаються Кабінетом Міністрів України.

Містобудівний кадастр має:

- давати відповідь на питання щодо розміщення об'єкту будівництва у планувальній системі адміністративної одиниці;
- визначати гранично допустимі умови і обмеження для кожної окремої земельної ділянки з урахуванням державних будівельних норм, стандартів і правил.

Кадастр стане найбільш наповненим та універсальним для застосування як органами державної виконавчої влади, так і замовником будівництва.

Правову основу формування, ведення та організації містобудівного кадастру становлять: закони України [61]; Постанови Кабінету Міністрів України [62,73,40]; затверджені органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування *положення про Службу містобудівного кадастру відповідного рівня (у разі утворення), про реєстри адрес, вулиць та інших поіменованих об'єктів місцевості, про інформаційні ресурси єдиної цифрової топографічної основи території; нормативно-правові акти* органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо визначення умов прямого доступу та встановлення категорії користувачів, що мають право на прямий доступ до інформації містобудівного кадастру.

З питання організації кадастрової служби (у разі утворення) відповідним органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування затверджується *Положення про службу*

містобудівного кадастру відповідного рівня та визначаються умови виділення штатних одиниць, забезпечення їх приміщеннями, комп'ютерною та іншою технікою, меблями, програмними засобами, фінансування кадастрової діяльності, інші умови.

На державному рівні в систему містобудівного кадастру вводяться відомості про:

-єдину цифрову топографічну основу території країни на підставі державної топографічної карти України і планово-картографічної основи державного земельного кадастру, наданої Держгеокадастром;

-державний кордон та межі адміністративно-територіальних одиниць на підставі даних державного земельного кадастру;

-Генеральну схему планування території України;

-схеми планування окремих частин території України;

-результати моніторингу стану розроблення генеральних планів населених пунктів на підставі даних інформаційних систем містобудівного кадастру регіонального рівня;

-інформаційні ресурси галузевих кадастрів та інформаційних систем з питань використання територій, екологічного, інженерно-геологічного, сейсмічного, гідрогеологічного та іншого районування території країни на підставі даних, що надійшли з відповідних галузевих кадастрів та інформаційних систем;

-нормативно-правові акти у сфері містобудування, а також будівельні норми, державні стандарти і правила на підставі рішень про їх затвердження відповідно до законодавства;

-містобудівну документацію, а саме:

•назва та код адміністративно-територіальної одиниці (згідно з Класифікатором об'єктів адміністративно-територіального устрою України ДК 014-97, щодо якої затверджена містобудівна документація);

•назва містобудівної документації;

•інформація про рішення місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, яким затверджена містобудівна документація (дата та номер рішення, найменування

органу, який прийняв рішення, адреса веб-сайту, на якому оприлюднено рішення);

- адреса веб-сайту, на якому оприлюднено містобудівну документацію.

На *регіональному рівні* в систему містобудівного кадастру вводяться відомості про:

- єдину цифрову топографічну основу території Автономної Республіки Крим і областей на підставі топографічних карт і планово-картографічної основи державного земельного кадастру на відповідній території;

- межі адміністративно-територіальних одиниць на підставі даних державного земельного кадастру;

- схеми планування території Автономної Республіки Крим, областей та окремих частин території з об'єктами регіонального значення за межами населених пунктів;

- результати моніторингу стану розроблення генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій (зонінгів) та детальних планів;

- інформаційні ресурси галузевих кадастрів та інформаційних систем з питань використання територій, екологічного, інженерно-геологічного, сейсмічного, гідрогеологічного та іншого районування території регіону на підставі даних, що надійшли з відповідних галузевих кадастрів та інформаційних систем;

- нормативно-правові акти у сфері містобудування, а також будівельні норми, державні стандарти і правила на підставі рішень про їх затвердження відповідно до законодавства.

На *районному рівні* в систему містобудівного кадастру вводяться відомості про:

- єдину цифрову топографічну основу території району на підставі топографічних карт, планово-картографічної основи державного земельного кадастру щодо території району;

- межі адміністративно-територіальних одиниць району на підставі даних державного земельного кадастру;

- схеми планування району та окремих частин території з об'єктами районного значення за межами населених пунктів;

- генеральні плани міст районного значення, селищ міського типу та сільських населених пунктів, в яких не створюються інформаційні системи містобудівного кадастру, плани зонування (зонінги) територій, історико-архітектурні опорні плани зазначених населених пунктів і детальні плани територій, інші відомості та дані щодо таких населених пунктів відповідно до Положення;

- інформаційні ресурси галузевих кадастрів та інформаційних систем з питань використання територій, їх кадастрового, екологічного, інженерно-геологічного, сейсмічного, гідрогеологічного та іншого районування території району;

- нормативно-правові акти у сфері містобудування, а також будівельні норми, державні стандарти і правила на підставі рішень про їх затвердження відповідно до законодавства.

На *міському рівні* в систему містобудівного кадастру вводяться відомості про:

- єдину цифрову топографічну основу території міста на підставі топографічних карт і планів та планово-картографічної основи державного земельного кадастру на територію міста, результатів інженерно-геодезичних виконавчих зніманих завершеного будівництвом об'єктів інфраструктури та результатів містобудівного моніторингу;

- межі населеного пункту та його адміністративно-територіальних одиниць на підставі даних державного земельного кадастру;

- Генеральний план міста, плани зонування (зонінги) територій, історико-архітектурний опорний план міста та детальні плани територій;

- межі кадастрових зон і кварталів, межі економіко-планувальних зон нормативної грошової оцінки земель міста, межі земельних ділянок, кадастрові номери земельних ділянок, угіддя земельних ділянок (із зазначенням контурів будівель, споруд, розташованих на земельних ділянках), цільове призначення земельних ділянок, вид функціонального використання земельних ділянок, нормативна грошова оцінка земельних ділянок, розподіл земель між власниками і користувачами (зазначається форма

власності та вид речового права), обмеження у використанні земельних ділянок на підставі даних державного земельного кадастру;

- інженерно-транспортну інфраструктуру на підставі топографічних карт і планів, даних експлуатаційних служб у сфері інженерно-транспортної інфраструктури, результатів інженерно-геодезичних виконавчих знімачів завершених будівництвом об'єктів інфраструктури;

- будинки і споруди, їх правовий режим, технічний стан, архітектурну та історико-культурну цінність на підставі топографічних карт і планів, даних технічної інвентаризації та проектних рішень таких об'єктів;

- пам'ятки історико-культурної спадщини на підставі даних обліку пам'яток, що ведеться відповідним органом охорони культурної спадщини;

- реєстр назв вулиць та інших поіменованих об'єктів місцевості на підставі топографічних планів, офіційних довідників та рішень органів місцевого самоврядування про найменування (перейменування) вулиць та інших поіменованих об'єктів місцевості;

- реєстр адрес на території міста на підставі топографічних планів та рішень органів місцевого самоврядування про присвоєння та зміну адрес об'єктів на території міста;

- затверджені містобудівні програми, схеми та проекти розвитку інфраструктури, охорони пам'яток історії, культури і природи, озеленення, благоустрою та захисту території, інвестиційні програми та проекти на підставі відповідних рішень органів місцевого самоврядування про їх затвердження (погодження);

- іншу містобудівну документацію, матеріали проектної документації, дозволи (декларації) про будівництво, акти контрольних перевірок, документи на прийняття об'єктів в експлуатацію на підставі рішень про затвердження (погодження) відповідної документації, виданих дозволів на виконання будівельних робіт, зареєстрованих декларацій про готовність

об'єкта до експлуатації та інших документів щодо об'єктів містобудування і будівництва відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";

- червоні лінії (визначені в містобудівній документації відносно пунктів геодезичної мережі межі існуючих та запроектованих вулиць, доріг, майданів, які відмежовують території мікрорайонів, кварталів та території іншого призначення) та лінії регулювання забудови;

- екологічні та інженерно-геологічні характеристики окремих територій і земельних ділянок, можливість провадження на них містобудівної діяльності з урахуванням планувальних обмежень на підставі відповідної містобудівної документації, даних екологічних, гідрометеорологічних, радіологічних, санітарно-гігієнічних та інших досліджень, а також на підставі даних, отриманих з відповідних галузевих кадастрів та інформаційних систем щодо питань використання територій, їх екологічного, інженерно-геологічного, сейсмічного, гідрогеологічного та іншого районування території міста;

- нормативно-правові акти у сфері містобудування, а також будівельні норми, державні стандарти і правила на підставі рішень про їх затвердження відповідно до законодавства.

Створення містобудівного кадастру включає вирішення таких основних завдань:

- розроблення програми;
- розроблення правового, нормативного та методичного забезпечення;
- організація функціонування Служби містобудівного кадастру (у разі утворення);
- формування програмно-технічних комплексів;
- організація робіт з інформаційного наповнення баз даних;
- формування інформаційно-комунікаційної системи обміну інформацією;
- кадрове забезпечення.

Містобудівний кадастр є складовою частиною державної системи кадастрової документації, яка вміщає відомості про

земельні, водні, лісові та інші ресурси і забезпечує єдність обліку й контролю використання природних ресурсів.

Вирішуючи однакові з іншими кадастрами завдання, містобудівний кадастр має свої характерні особливості, які обумовлюються специфікою міського середовища, характером інфраструктури і екологічної ситуації, що виражаються в спеціальних методах диференціації території на зони різної економіко-будівельної цінності.

Реалізація містобудівного кадастру дає можливість забезпечити органи управління, проектні установи, зацікавлені організації і особи актуальною і об'єктивною Інформацією про дійсний стан і статус об'єктів землекористування та нерухомості, зміни їх характеристик, функціонального використання, результатів економічної оцінки, метричні дані тощо.

Містобудівний кадастр формується на базі спеціальної кадастрової інформації, що включає відомості про просторове положення об'єктів міського середовища, які розміщені на земній поверхні, над і під нею, явища і процеси, які відбуваються на території населеного пункту, економічний і правовий статус цих територій й об'єктів, їх природні та господарські, кількісні і якісні характеристики.

Дані містобудівного кадастру використовуються для вирішення задач планування, забудови і прогнозування розвитку населених пунктів; проектування розміщення будівництва і реконструкції об'єктів житлового, виробничого і громадського призначення; створення і реконструкції інженерно-технічної, транспортної та соціальної інфраструктури: регулювання земельних й економічних відносин; визначення зон економічної оцінки території; аналіз використання міських земель і контроль за використанням природних ресурсів тощо.

Система містобудівного кадастру України представляє собою трирівневу структуру (рис.2.2):

- базовий рівень;
- обласний рівень;
- республіканський рівень.

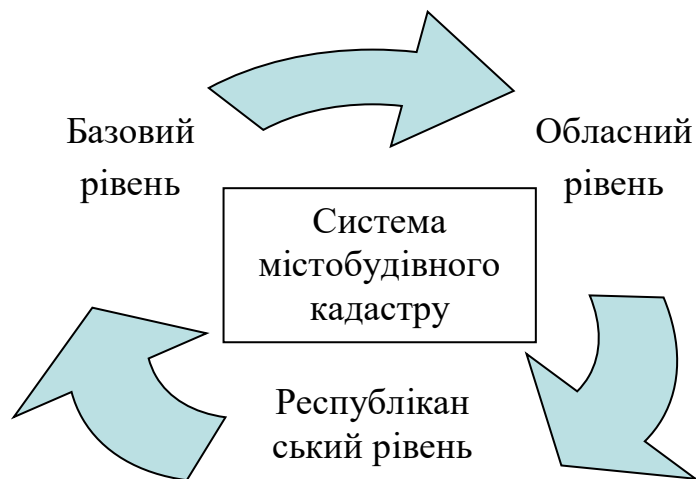

Рис.2.2. Система містобудівного кадастру

На базовому рівні в адміністративних районах та містах обласного підпорядкування проводять збір кадастрових даних, їх обробку, створюють інформаційні системи для споживачів.

На обласному рівні проводять систематизацію базових даних, узагальнюють їх, розробляють методологію ведення кадастру, сприяють підготовці та підвищенню кваліфікації фахівців.

Розробку правової та нормативної бази, ліцензування суб'єктів ведення містобудівного кадастру проводять на рівні держави. Тут проводять узагальнення всієї роботи, яка ведеться в галузі містобудівного кадастру, розробляють на цій основі загальнодержавні принципи його структури та ведення.

Ведення кадастру вирішує питання економічної оцінки окремих територій з метою встановлення розмірів податків, обліку власників і користувачів об'єктів кадастру, регулювання земельних та інших відносин, контроль реалізації рішень і постанов органів влади в галузі містобудування, земельних відносин – і має особливе значення для прийняття відповідних рішень та володіння необхідною, актуальною інформацією органів влади.

Базою містобудівного кадастру є картографічна основа, з допомогою якої створюють кадастрові плани. На кадастрових планах зображують кадастрові об'єкти; межі адміністративних районів, землеволодінь і землекористувань, наземні та підземні будівлі й споруди, комунікації тощо. При цьому максимально використовують топографічні плани і карти на дану територію, а

також Інформацію служб і відомств, які відають питаннями експлуатації, управління та перспективного розвитку територій.

Процес створення містобудівного кадастру складається з таких етапів (рис. 2.3.):

- підготовчий
- збір даних та їх аналіз
- формування банку даних і створення інформаційних систем.

Рис.2.3. Етапи створення містобудівного кадастру

У період підготовчого етапу вивчають існуючі топографо-геодезичні та земельно-облікові матеріали, документи відводу земельних ділянок і права власності й користування ними, вивчають інвентаризаційні документи минулих років, а також інженерно-геологічну та екологічну ситуацію. Кінцевим результатом підготовчого етапу є перелік об'єктів, які знаходяться на даній території, план території з зазначенням кодів її елементів і дані, яких не вистачає для повноцінного створення кадастру. При цьому слід пам'ятати, що одиницею обліку в містобудівному кадастрі є об'єкт. Такими об'єктами є:

- ділянка землеволодіння (землекористування);
- будівля (споруда);
- ділянка і вузол інженерної мережі;
- ділянка і вузол вуличну-дорожньої мережі;
- територіальні зони (функціональні, охоронні, екологічні тощо).

Автоматизовані інформаційні системи містобудівного кадастру створюють на базі спеціалізованих програмно-технічних комплексів. При цьому програмні засоби повинні:

- забезпечити формування баз даних;
- дозволяти ввід та вивід інформації, виконуючи контроль, обробку та редагування;
- забезпечувати захист інформації від збою технічних засобів та від несанкціонованого доступу.

Дані про об'єкти, які відносяться до містобудівного кадастру, є інформацією відкритого типу. Виключення має інформація конфіденційного характеру, доступ до якої можливий за згоди її власника чи юридичної особи.

2.3. Правова основа та програмне забезпечення ведення містобудівного кадастру

Правовою основою ведення містобудівного кадастру є:

- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [61];
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про містобудівний кадастр"[62].
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про Порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами" [73].

Програмним забезпеченням для створення та ведення містобудівного кадастру являється:

- SOFTPRO:Містобудівний кадастр;
- ESRI ArcGIS^[ru];
- КБ "Панорама" Професиональная ГИС Карта;
- Интегро ГИС ИнГЕО;
- Autodesk AutoCAD Map 3D;
- MapInfo Professional;
- ASTEC Smallworld GIS;
- Quantum GIS.

Публічні інформаційні ресурси містобудівного кадастру - відкрита електронна топографічна основа та частина відкритих

інформаційних ресурсів містобудівного кадастру, до яких відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" та Положення [62] забезпечується загальний доступ шляхом їх розміщення в мережі геопорталів усіх рівнів, на веб-сайтах органів місцевого самоврядування та посилання на які друкуються у місцевих періодичних засобах масової інформації.

Реєстрація документа в містобудівному кадастрі - дія, у результаті здійснення якої документ або його частина включається в інформаційні ресурси містобудівного кадастру, а містобудівні регламенти, що реєструються та зберігаються в ньому, здобувають статус обов'язкових для дотримання усіма учасниками містобудівної діяльності, власниками та користувачами земельних ділянок і власниками розташованих на них об'єктів нерухомості.

Ведення містобудівного кадастру здійснюється за *принципами*:

- узгодженості завдань із створення та розвитку містобудівного кадастру із завданнями створення та розвитку державного земельного кадастру, національної інфраструктури геопросторових даних та Національної програми інформатизації;
- обов'язковості реєстрації та обліку в містобудівному кадастрі документів, необхідних для провадження містобудівної діяльності;
- внесення відомостей до містобудівного кадастру на підставі та в порядку, визначеному Законом України "Про регулювання містобудівної діяльності";
- єдності методології ведення містобудівного кадастру;
- актуальності, достовірності, повноти, цілісності, точності та обґрунтованості інформаційних ресурсів містобудівного кадастру;
- відкритості та доступності інформації з містобудівного кадастру, законності її одержання, поширення і зберігання;
- безперервності внесення до містобудівного кадастру відомостей про об'єкти містобудування, що змінюються;
- інтегрованості (здатності систем і компонентів до взаємодії, що заснована на використанні інформаційно-комунікаційних технологій) з інформаційними системами

державного земельного кадастру та інших галузевих кадастрів і реєстрами, що належать до державних інформаційних ресурсів;

- координації діяльності суб'єктів містобудівного кадастру, які забезпечують виробництво, оновлення, оброблення, зберігання, постачання та використання інформаційних ресурсів містобудівного кадастру.

Містобудівний кадастр *створюється* як розподілена геоінформаційна система та *ведеться* з урахуванням даних державного земельного кадастру на державному рівні, на рівні Автономної Республіки Крим, обласному та районному рівнях, а також на рівні міст Києва і Севастополя та міст обласного (республіканського Автономної Республіки Крим) значення.

Геопросторові дані створюються в державній та місцевих системах координат у цифровій формі відповідно до єдиної системи класифікації та кодування об'єктів містобудування.

Система класифікації та кодування об'єктів містобудування розробляється і затверджується Мінрегіоном (Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України).

Містобудівний кадастр *ведеться* уповноваженими органами містобудування та архітектури, які можуть утворювати для цього служби містобудівного кадастру.

Цілісність системи містобудівного кадастру забезпечується шляхом розроблення Мінрегіоном єдиних правових, нормативних і методичних документів щодо створення та ведення кадастру на відповідному рівні.

Система містобудівного кадастру включає: організаційну структуру; технічні та програмні засоби; інформаційні ресурси; каталоги та бази метаданих; сервіси геопросторових даних; будівельні норми, державні стандарти і правила та технічні регламенти.

До *організаційної структури* системи містобудівного кадастру належать:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) Мінрегіон;

3) Мінагрополітики як головний орган у системі органів виконавчої влади з формування і реалізації державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності;

4) уповноважені органи містобудування та архітектури;

5) інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання усіх форм власності, які виробляють, оновлюють, обробляють, зберігають, постачають та використовують інформаційні ресурси, що підлягають реєстрації та обліку в системі містобудівного кадастру (див. рис.2.4.).

З урахуванням відповідної території, складу та ступеня деталізації кадастрових даних у системі ведення містобудівного кадастру виділяється *державний, регіональний, районний та міський рівень.*

В організаційній структурі системи містобудівного кадастру визначаються базові суб'єкти, які відповідають в межах своїх повноважень за постачання інформаційних ресурсів для системи містобудівного кадастру, в тому числі:

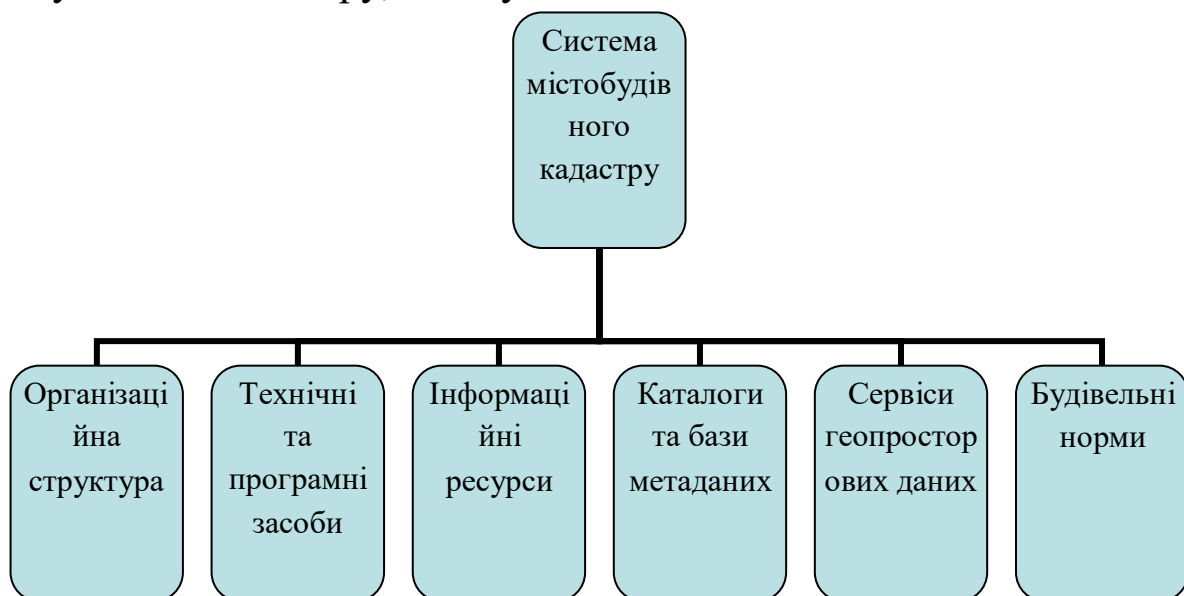

Рис. 2.4. Система містобудівного кадастру

Мінрегіон - за цифрові масиви профільних геопросторових даних містобудівної та проектної документації, матеріали завершеного будівництва, інформаційні ресурси будівельних норм, державних стандартів і правил;

Держгеокадастр - за топографо-геодезичні та картографічні матеріали на відповідні одиниці обліку територіального об'єкта у вигляді наборів геопросторових даних, за документацію із землеустрою та за дані державного земельного кадастру;

Мінприроди - за інформацію про використання території та об'єктів природно-заповідного фонду, формування, збереження і використання національної екологічної мережі, регіональні кадастри природних ресурсів, територіальне розповсюдження та умови використання природних ресурсів, екологічний стан та встановлені відповідні обмеження на охоронюваних природних територіях, дані з державних кадастрів родовищ та проявів корисних копалин та інформацію з Державного фонду родовищ корисних копалин України і Державного фонду надр;

Держводагентство - за інформацію про використання водних ресурсів, ведення державного обліку водокористування та державного водного кадастру, про діяльність з проектування, будівництва і реконструкції систем захисту від шкідливої дії вод, групових і локальних водопроводів, систем водопостачання та каналізації у сільській місцевості, гідротехнічних споруд і каналів, меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, водогосподарських об'єктів багатоцільового використання;

Держлісагентство - за інформацію про облік лісів та державний лісовий кадастр, лісовпорядкування та мисливське впорядкування;

ДСНС (Державна служба України з надзвичайних ситуацій) - за інформацію про надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру, які спричинили зміну об'єктів місцевості;

Мінінфраструктури - за інформацію про діяльність в області будівництва та експлуатації транспортної інфраструктури (фактичної та на перспективу), про туристичні ресурси України, дані з Державного кадастру природних територій курортів України;

Мінкультури - за дані обліку об'єктів культурної спадщини;

МОЗ (Міністерство охорони здоров'я України) - за дані з Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;

проектні, вишукувальні та будівельні організації - за матеріали і дані щодо проведених проектних інженерно-геодезичних, інженерно-геологічних будівельних та інших вишукувальних робіт та інформацію про встановлені обмеження використання території в затверджених проектах;

органи державної статистики - за відомості щодо галузевої структури господарства територіального об'єкта, населення, наявності та споживання природних ресурсів тощо;

орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань архітектури, структурні підрозділи обласних, районних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій з питань містобудування та архітектури - за відомості про містобудівну документацію;

інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства і служби експлуатації - за дані щодо одиниць обліку територіальних об'єктів (транспорт, об'єкти капітального будівництва, зелені насадження та об'єкти благоустрою території, інженерні комунікації, території з потенційним впливом небезпечних природних і техногенних процесів тощо);

галузеві кадастрові та інші інформаційні служби - за дані, що стосуються відповідних одиниць обліку територіальних об'єктів.

Порядок обміну інформацією в системі містобудівного кадастру між уповноваженими органами містобудування та архітектури встановлюється Мінрегіоном.

До *технічних та програмних засобів* системи містобудівного кадастру належить мережа загальнодержавного, регіональних, районних та міських геопорталів та геоінформаційних систем містобудівного кадастру, що забезпечують проведення перевірки інформаційних ресурсів, їх реєстрацію, облік, зберігання, актуалізацію та надання користувачам.

Інформаційні ресурси системи містобудівного кадастру складаються з інформаційних ресурсів державного, регіонального, районного та міського рівня містобудівного кадастру.

Структура та *детальний склад інформаційних ресурсів* містобудівного кадастру встановлюються будівельними нормами, державними стандартами і правилами, що розробляються і затверджуються Мінрегіоном.

Метадані містобудівного кадастру містять довідкову інформацію про інформаційні ресурси, в тому числі про склад, структуру, якість, окремі частини території, умови використання геопросторових даних та їх виробників. Залежно від виду містобудівної документації та від виду геопросторових даних метадані можуть містити іншу довідкову інформацію.

Бази метаданих, що містять упорядковані набори метаданих, виробляються і розміщуються уповноваженими органами містобудування та архітектури всіх рівнів у мережі геопорталів та на офіційному веб-сайті Мінрегіону для забезпечення пошуку, а також надання доступу до містобудівної документації.

У системі містобудівного кадастру створюється та обслуговується мережа геопорталів з такими *сервісами інформаційних систем*:

- 1) сервіси пошуку, що забезпечують виявлення наборів та сервісів геопросторових даних в інформаційних мережах;
- 2) сервіси перегляду наборів геопросторових даних, інформації про характеристики геопросторових об'єктів та змісту метаданих;
- 3) сервіси доступу, що забезпечують безпосередній доступ до кадастрових даних або одержання їх копій;
- 4) сервіси перетворення, що забезпечують перетворення координат геопросторових даних з однієї системи координат або картографічної проекції в іншу.

Методичні, лінгвістичні, технічні та програмні засоби повинні *забезпечити автоматизоване виконання* таких основних операцій в процесі створення та ведення містобудівного кадастру:

- обмін документованими відомостями з іншими кадастровими та інформаційними системами з використанням уніфікованої системи електронного документообігу та обміну кадастровими даними;

- резервне копіювання та захист даних, що зберігаються в інформаційній системі містобудівного кадастру;

- актуалізація інформаційних ресурсів за допомогою реєстрації та обліку нових документів та відомостей, а також переведення в архівний режим зберігання документів та відомостей, які в установленому порядку визнано недіючими;

- введення, редагування та підтримка бази геопросторових даних об'єктів містобудівного кадастру, формування, виведення та використання електронних карт містобудівного кадастру;

- пошук інформації за адресою об'єкта капітального будівництва або його реєстраційним номером, координатами земельної ділянки, кадастровим номером земельної ділянки, найменуванням та реквізитами документа;

- складення аналітичних звітів, формування та виведення вихідних документів в друкованому та/або електронному вигляді;

- ведення реєстру вхідних/вихідних документів, що були введені або сформовані та виведені з використанням інформаційних ресурсів містобудівного кадастру в друкованому та/або електронному вигляді.

Для створення і функціонування системи містобудівного кадастру розробляються будівельні норми, державні стандарти і правила, технічні регламенти щодо виробництва інформаційних ресурсів, уніфікованої системи електронного документообігу для кадастрового обліку та обміну кадастровими даними, створення і розвитку містобудівного кадастру.

2.4. Служби містобудівного кадастру

Містобудівний кадастр ведеться *Службою містобудівного кадастру*, яка діє у складі:

- Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства;
- органу містобудування та архітектури Автономної Республіки Крим;
- структурних підрозділів з питань містобудування та архітектури обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій;
- виконавчих органів місцевого самоврядування міст обласного (республіканського Автономної Республіки Крим) значення.

До *системи містобудівного кадастру* включаються такі інформаційні ресурси:

- цифрові масиви геопросторових даних містобудівної та проектної документації;
- матеріали завершеного будівництва;
- інформаційні ресурси будівельних норм, державних стандартів і правил;
- топографо-геодезичні та картографічні матеріали на відповідні одиниці обліку територіального об'єкта у вигляді наборів геопросторових даних;
- документація із землеустрою та за дані державного земельного кадастру;
- інформація про використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, формування, збереження і використання національної екологічної мережі;
- регіональні кадастри природних ресурсів, територіальне розповсюдження та умови використання природних ресурсів;
- екологічний стан та встановлені обмеження на охоронюваних природних територіях;
- дані з державних кадастрів родовищ та проявів корисних копалин

- інформація з Державного фонду родовищ корисних копалин України і Державного фонду надр;
- інформація про використання водних ресурсів, ведення державного обліку водокористування та державного водного кадастру, про діяльність з проектування, будівництва і реконструкції систем захисту від шкідливої дії вод, групових і локальних водопроводів, систем водопостачання та каналізації у сільській місцевості, гідротехнічних споруд і каналів, меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, водогосподарських об'єктів багатопільового використання;
- інформація про облік лісів та державний лісовий кадастр, лісовпорядкування та мисливське впорядкування;
- інформація про надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру, які спричинили зміну об'єктів місцевості;
- інформацію про діяльність в області будівництва та експлуатації транспортної інфраструктури (фактичної та на перспективу), про туристичні ресурси України, дані з Державного кадастру природних територій курортів України;
- дані обліку об'єктів культурної спадщини;
- дані з Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;
- матеріали і дані щодо проведених проектних інженерно-геодезичних, інженерно-геологічних будівельних та інших вишукувальних робіт та інформацію про встановлені обмеження використання території в затверджених проектах;
- відомості щодо галузевої структури господарства територіального об'єкта, населення, наявності та споживання природних ресурсів тощо;
- дані щодо одиниць обліку територіальних об'єктів (транспорт, об'єкти капітального будівництва, зелені насадження та об'єкти благоустрою території, інженерні комунікації, території з потенційним впливом небезпечних природних і техногенних процесів тощо);
- дані галузевих кадастрових та інші інформаційних служб.

Питання для самоконтролю

1. Що являється інструментом державного регулювання планування територій?
2. Як поділяється містобудівна документація?
3. Якими актами регулюються відносини у сфері містобудівної діяльності?
4. Що являється об'єктами містобудування на державному, місцевому, регіональному рівнях?
5. Хто є суб'єктами містобудування?
6. Що таке містобудівний кадастр і ким він ведеться?
7. За допомогою яких джерел здійснюється формування містобудівного кадастру?
8. Для чого необхідні дані містобудівного кадастру?
9. Наскільки доступною та відкритою є інформація, яка міститься у містобудівному кадастрі?
10. Що становить правову основу формування, ведення та організації містобудівного кадастру ?
11. Що затверджується з питання організації кадастрової служби (у разі утворення)?
12. Які відомості вводяться на державному рівні в систему містобудівного кадастру?
13. Які відомості вводяться на регіональному рівні в систему містобудівного кадастру?
14. Які відомості вводяться на районному рівні в систему містобудівного кадастру?
15. Які відомості вводяться на міському рівні в систему містобудівного кадастру?
16. Вирішення яких завдань включає в себе створення містобудівного кадастру?
17. З чого формується містобудівний кадастр?
18. Зі скількох рівнів складається система містобудівного кадастру?

19. Які види робіт проводять на базовому, які на регіональному, які на республіканському рівнях системи містобудівного кадастру?

20. Що є базою містобудівного кадастру?

21. За допомогою чого створюють кадастрові плани?

22. З яких етапів складається процес створення містобудівного кадастру?

23. Що є одиницею обліку в містобудівному кадастрі?

24. Назвіть програмне забезпечення для створення та ведення містобудівного кадастру?

25. За якими принципами здійснюється введення містобудівного кадастру?

26. В якій системі координат створюються геопросторові дані?

27. Ким затверджується і розробляється система класифікації та кодування об'єктів містобудування?

28. Що включає в себе система містобудівного кадастру?

29. Що належить до організаційної структури системи містобудівного кадастру?

30. Ким встановлюється порядок обміну інформацією в системі містобудівного кадастру між уповноваженими органами містобудування та архітектури?

31. Що містять в собі метадані містобудівного кадастру?

32. Назвіть склад служби містобудівного кадастру.

РОЗДІЛ 3 ВОДНИЙ КАДАСТР

3.1. Водні ресурси як об'єкт водного кадастру

3.2. Нормативна база водного кадастру

3.3. Характеристика водного кадастру

3.4. Порядок ведення водного кадастру

Питання для самоконтролю.

3.1. Водні ресурси як об'єкт водного кадастру

Водні ресурси – це поверхневі і підземні води, придатні для використання в народному господарстві. Частина користувачів (промисловість, сільське і комунальне господарства) безповоротно забирають воду з рік, озер, водосховищ, водоносних горизонтів. Інші використовують не саму воду, а її енергію, водну поверхню або водоймище загалом (гідроенергетика, водний транспорт, рибництво). Водойми мають велике значення для відпочинку, туризму, спорту.

В Україні у пересічний за водністю рік загальні запаси природної води складають 94 км³, з яких доступні для використання 56,2 км³. Основна частина водних ресурсів, що постійно відновлюються, припадає на річковий стік – 85,1 км³ (без Дунаю). 60% річкового стоку формується на території України (місцевий стік), 40% – за її межами (транзитний стік).

Головні ріки України: Дніпро (див. рис. 3.1.) (загальна довжина 2201 км, у межах України 981 км; середній річний стік 53,5 км³), Дністер (загальна довжина 1362 км, у межах України 705 км; стік 8,7 км³), Південний Буг (довжина 806 км; стік 3,4 км³), Сіверський Донець (загальна довжина 1053 км, у межах України 672 км; стік 5 км³). Дунай протікає по території України на ділянці 174 км; середній річний стік 123 км³ – переважно транзитний.

Всього на території України понад 70 тис. річок, але тільки 117 з них мають довжину понад 100 км. Влітку річки стають маловодними, чимало з них міліють і навіть пересихають. Для затримання талих снігових вод і регулювання стоку на більшості

рік створено водосховища (загальна кількість - 1057; здатні вмістити 55 км³ води).

Рис. 3.1. Найбільша річка України – Дніпро

Для постачання води у маловодні райони збудовано канали: Північно-Кримський довжиною 400,4 км, Дніпро-Донбас - 550 км, Сіверський Донець-Донбас – 131,6 км та ін. (див. рис.3.2.). На півдні України створено великі зрошувальні системи (Каховська, Інгулецька та ін.). У районах надлишкового зволоження або уповільненого стоку діють меліоративні системи (Верхньоприп'ятська, Латорицька та ін.).

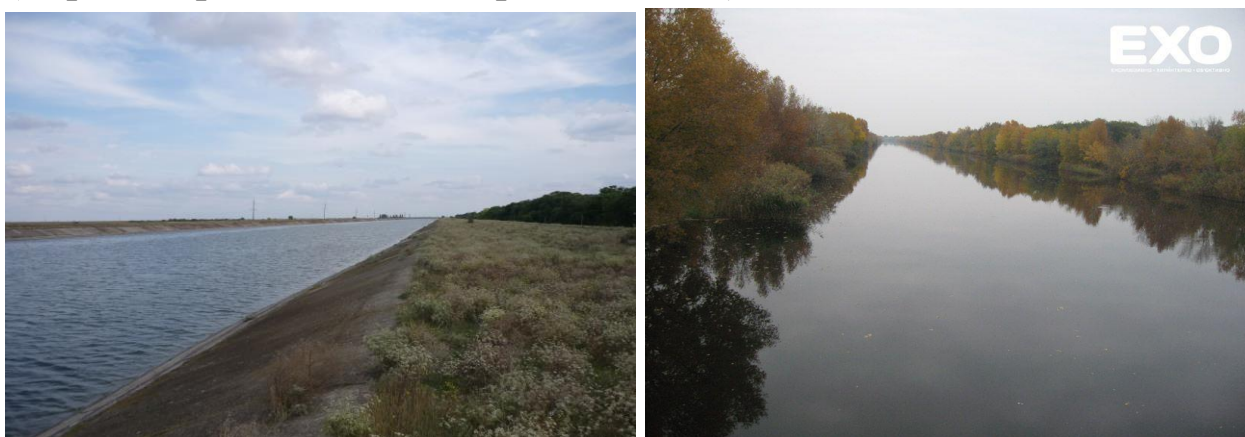

Рис. 3.2. Північно-Кримський канал (зліва). Канал «Дніпро-Донбас» (справа)

Озер у країні понад 20 тисяч, з них 43 озера мають площу, яка перевищує 10 км². Великі озера розташовані в плавнях Дунаю і на узбережжі Чорного моря (Ялпуг, Сасик та ін.). Найбільше озеро Полісся – Світязь. Синевир – найбільше озеро Карпат, розташоване на висоті 989м над рівнем моря. Загальна площа боліт становить 12

тис. км². Розташовані вони переважно в Поліссі. Розрахункові запаси прісних підземних вод дорівнюють 27,4 км³, з яких 8,9 км³ не пов'язані з поверхневим стоком.

В цілому водні ресурси України можна охарактеризувати як недостатні. На річки, озера, водосховища та канали припадає 4% площі території країни. Нараховується майже 4000 річок довжиною понад 10 км, близько 120 річок – більше як 100 км, 8 річок – понад 500 км. У маловодні роки дефіцит води відчувається навіть у басейнах великих річок.

Водні ресурси України формуються з місцевого стоку річок на своїй території, а також стоку, що надходить із суміжних територій Дунаєм, Дніпром і його притоками, Сіверським Дінцем. Річки України живляться переважно атмосферними опадами, частка підземних вод у їхньому живленні становить 10-20%. У середньому на території України випадає 609 мм опадів. Із них лише 83 мм перетворюються на річковий стік; решта вологи - 526 мм випаровується. За розрахунками гідрологів, середнього за водністю року ресурси місцевого стоку України складають 50 км³. Із суміжних з нею територій припливає 159 км³ води. Тому загальні її ресурси оцінюються в 209 км³. Основна кількість водних ресурсів поверхневих вод припадає на басейн Дніпра - 53,5 км³ середнього за водністю року. Значні водні ресурси формуються в басейнах інших річок.

Особливістю формування водних ресурсів України є те, що притік води з суміжних з нею територій набагато більший за місцевий стік. Так, Кілійським гирлом Дунаю надходить 123 км³ води. Отже, Україна має значні сумарні водні ресурси. Але їх велика частина не може бути використана для господарських потреб, тому основними є місцеві водні ресурси. За їх запасами на одного жителя Україна є однією з найменш забезпечених країн (1 тис. м³ на рік). Запаси водних ресурсів також змінюються з року в рік, нерівномірно розподілені по території України. Найбільші вони на заході, а найменш забезпечені місцевим стоком південні райони Донецької, Запорізької, Херсонської, Одеської областей. Де вимагає дбайливого ставлення до водних об'єктів, потребує

раціонального використання водних ресурсів, охорони їх від забруднення.

За результатами багаторічних спостережень потенційні водні ресурси річкових вод України становлять 209,8 км³, з яких лише 25,0 % формуються в межах України, решта надходить з Російської Федерації, Білорусі, Румунії. Прогнозні ресурси підземних вод становлять 21 км³. Розвідані експлуатаційні запаси підземних вод дорівнюють близько 6 куб. кілометрам.

Територіальний розподіл водних ресурсів не відповідає розміщенню водоемних галузей господарського комплексу. Найбільша кількість водних ресурсів (58,0%) зосереджена в річках басейну Дунаю у прикордонних районах України, де потреба у воді не перевищує 5,0% її загальних запасів. Водночас, найменш забезпечені водними ресурсами Донбас, Криворіжжя, Крим та південні області України - там, де зосереджені найбільші споживачі води. Доступні для широкого використання водні ресурси формуються в основному в басейнах Дніпра, Дністра, Сіверського Дінця, Південного і Західного Бугу, а також малих річок Приазов'я та Причорномор'я.

Залежно від водозбірної площі басейну *річки поділяються* на великі, середні та малі (ст.79 Водного кодексу України).

До великих належать річки, які розташовані у кількох географічних зонах і мають площу водозбору понад 50 тис.км².

До середніх належать річки, які мають площу водозбору від 2 до 50 тис. км².

До малих належать річки з площею водозбору до 2 тис. км².

Балансові запаси місцевого водного стоку становлять у середньому 52,4 км³, а в маловодні роки – 29,7 км³. Об'єм підземних вод, що враховується в ресурсній частині водогосподарського балансу, становить 7 км³. Крім того, в галузях економіки використовується близько 1 км³ морської води.

На території України нараховується більше 70 тис. річок. З 210 км³ річкового стоку найбільше (в середньому) припадає на Дунай – 123 км³, Дніпро – 53 км³, Дністер – 9 км³, Тису – 6 км³, Сіверський Донець – 5 км³ і Південний Буг – 3 км³ (рис. 3.4).

Рис.3.3. Басейни великих річок України

Три тисячі озер України акумулюють у собі 11 км³ води. Найбільше з прісних - Світязь, солоних - Сасик, Ялпуг. Ресурси прісних озерних вод становлять 2,3 км³, солоних - 8,6 км³.

В Україні збудовано більше тисячі водосховищ, загальним об'ємом понад 55 км³. Найбільший каскад водосховищ створений на Дніпрі. Ставки становлять найчисленнішу групу (близько 28 тис., об'ємом більше 3 км³) штучних водойм, які здавна споруджувалися на малих річках, у балках та ярах.

Запаси більш чистих, порівняно з поверхневими, підземних вод перевищують 20 км³ і знаходяться, в основному, на півночі і заході. Глибина залягання їх коливається від 100м на півночі до 600м на півдні України. Серед підземних вод особливо важливу роль відіграють мінеральні, які зосереджені у 84 родовищах, з них 35 експлуатуються. У гірських регіонах України є термальні води, які залягають на глибині понад 500м і ще недостатньо вивчені.

У цілому за запасами водних ресурсів Україна займає одне з останніх місць у Європі. Найбільшими споживачами води є промисловість, сільське і комунальне господарство.

Особливе значення серед водних об'єктів займають моря, бо їх води вимагають опріснення. Найбільше господарське значення

Чорного і Азовського морів, довжина берегової смуги яких становить майже 2 тис. км, полягає в тому, що вони є основою для розвитку морського транспорту, рибальства, відпочинку і лікування людей.

Таким чином, водно-ресурсний потенціал України характеризується невисоким рівнем, що в свою чергу, спричинено її місце розташуванням, геополітичними та економічними чинниками. Разом з тим, за рахунок паралельно створених «штучних» водних ресурсів Україна має можливість в повному обсязі забезпечити населення України та її господарський комплекс водними ресурсами. Однак, на сьогоднішній день, спостерігається цілий ряд проблем, які виникають в процесі використання водних ресурсів, що як результат призводить до погіршення стану води та зниження водно-ресурсного потенціалу країни.

Питання раціонального використання та охорони водних ресурсів регулюється Водним кодексом України. Раціональне використання водних ресурсів неможливе без систематизованих гідрологічних даних.

Єдина державна система обліку вод і їхнього використання забезпечує систематичні спостереження за режимом водних об'єктів та облік усіх вод єдиного державного фонду, обґрунтовує напрями їхнього раціонального використання.

Згідно зі ст. 3 Водного кодексу України всі води (водні об'єкти) на території України становлять її водний фонд [10].

До водного фонду України належать:

1) поверхневі води: природні водойми (озера); водотоки (річки, струмки); штучні водойми (водосховища, ставки) і канали; інші водні об'єкти;

2) підземні води та джерела;

3) внутрішні морські води та територіальне море.

До земель водного фонду належать землі, зайняті:

- морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами;

- прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами;

- гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них;
- береговими смугами водних шляхів

Водні об'єкти в Україні поділяються на *загальнодержавного* та *місцевого* значення.

До водних об'єктів *загальнодержавного значення* належать:

- 1) внутрішні морські води, територіальне море, а також акваторії морських портів;
- 2) підземні води, які є джерелом централізованого водопостачання;
- 3) поверхневі води (озера, водосховища, річки, канали), що знаходяться і використовуються на території більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків;
- 4) водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також віднесені до категорії лікувальних.

До водних об'єктів *місцевого значення* належать:

- 1) поверхневі води, що знаходяться і використовуються в межах однієї області і які не віднесені до водних об'єктів загальнодержавного значення;
- 2) підземні води, які не можуть бути джерелом централізованого водопостачання.

3.2. Нормативна база водного кадастру

Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Водні відносини в Україні регулюються Водним кодексом, Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" та іншими актами законодавства.

Земельні, гірничі, лісові відносини, а також відносини щодо використання та охорони рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря, виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу України, що виникають під час користування водними об'єктами, регулюються відповідним законодавством України.

Законодавчою базою ведення державного водного кадастру є:

- Конституція України [1];
- Водний кодекс України [10];
- Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» [14];
- Закон України «Про меліорацію земель» [75];
- Закон України «Про управління об'єктами державної власності» [76];
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2];
- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [77];
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» [78];
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування» [79];
- Постанова Верховної Ради «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [80];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами та організаціями, що належить до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, на замовлення юридичних і фізичних осіб» [81];

- Постанова Кабінету Міністрів України "Про призначення уповноважених Кабінету Міністрів України з питань співробітництва на прикордонних водах та їх заступників" [82];
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном" [83];
- Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду» [84].

3.3. Характеристика водного кадастру

Води (водні об'єкти) є виключно власністю Українського народу і надаються тільки у користування.

Український народ здійснює право власності на води (водні об'єкти) через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Окремі повноваження щодо розпорядження водами (водними об'єктами) можуть надаватися відповідним органам виконавчої влади та Раді міністрів Автономної Республіки Крим.

Для забезпечення раціонального використання водних ресурсів ведеться *облік вод*. Його завданням є встановлення відомостей про кількість і якість вод, а також даних про водокористування, на основі яких здійснюється розподіл води між водокористувачами та розробляються заходи щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Державний облік водокористування здійснюється з метою систематизації даних про забір та використання вод, скидання зворотних вод та забруднюючих речовин, наявність систем оборотного водопостачання та їх потужність, а також діючих систем очищення стічних вод та їх ефективність тощо.

Водний кадастр є державним зведенням даних про водні об'єкти, землі водного фонду, водний режим, водні ресурси і їх використання, необхідних для соціально-економічної і екологічної оцінки водоресурсного потенціалу і забезпечення сталого розвитку регіональних утворень і функціонування водних екосистем.

Державний облік та аналіз стану водокористування здійснюється шляхом подання водокористувачами звітів про водокористування до державних органів водного господарства за встановленою формою.

Форма звітів про водокористування, порядок їх заповнення та періодичність подання *затверджуються* Міністерством статистики України за поданням Державного комітету України по водному господарству та за погодженням з Міністерством екології та природних ресурсів.

Державний облік поверхневих вод здійснюється Державним комітетом України по гідрометеорології *шляхом проведення* постійних гідрометричних, гідрохімічних спостережень за кількісними і якісними характеристиками поверхневих вод згідно з програмою, що затверджується цим Комітетом за погодженням з міністерством екології та природних ресурсів України і Державним комітетом України по водному господарству.

Принципи ведення державного водного кадастру:

- охоплення всієї території країни обліком водних ресурсів;
- єдина методична основа збору гідрологічної інформації;
- достовірність зібраних даних;
- відповідальність виконавців;
- інформованість користувачів про наявні дані;
- доступ до кадастрової інформації широкого кола користувачів;
- обов'язковість використання кадастрових даних у роботі різних організацій, установ тощо.

Державний водний кадастр *складається з метою* систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для використання водних ресурсів [10].

Організаційно-економічні *заходи* щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів *передбачають*:

- видачу дозволів на спеціальне водокористування;
- встановлення нормативів плати і розмірів платежів за забір води та скид забруднюючих речовин;

- встановлення нормативів плати і розмірів платежів за користування водами для потреб гідроенергетики та водного транспорту;

- надання ви користувачам податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води;

- відшкодування у встановленому порядку збитків, заподіяних водним об'єктам у разі порушення вимог законодавства.

У галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів *встановлюються такі нормативи:*

- нормативи екологічної безпеки водокористування;
- екологічний норматив якості води водних об'єктів;
- нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих

речовин;

- галузеві технологічні нормативи утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти;

- технологічні нормативи використання води.

Для оцінки можливостей використання води з водних об'єктів для потреб населення та галузей економіки *встановлюються нормативи*, які забезпечують безпечні умови водокористування, а саме:

- гранично допустимі концентрації речовин у водних об'єктах, вода яких використовується для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення;

- гранично допустимі концентрації речовин у водних об'єктах, вода яких використовується для потреб рибного господарства;

- допустимі концентрації радіоактивних речовин у водних об'єктах, вода яких використовується для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення.

У разі необхідності для вод водних об'єктів, які використовуються для лікувальних, курортних, оздоровчих, рекреаційних та інших цілей можуть встановлюватись більш суворі нормативи екологічної безпеки водокористування.

Замовниками на розробку нормативів екологічної безпеки водокористування та нормативів гранично допустимого скидання цих речовин є водокористувачі, які здійснюють їх скидання.

Водокористувачами в Україні можуть бути підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Водокористувачі можуть бути первинними і вторинними.

Первинні водокористувачі - це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води.

Вторинні водокористувачі (абоненти) - це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їхні системи на підставі договору про водопостачання (поставку води) та/або про водовідведення без отримання дозволу на спеціальне водокористування.

Вторинні водокористувачі здійснюють скидання стічних вод у водні об'єкти на підставі дозволів на спеціальне водокористування.

Спеціальне водокористування – це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв та скидання в них зворотних вод.

Водокористування може бути двох видів - загальне та спеціальне.

Загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) безкоштовно, без закріплення водних об'єктів за окремими особами та без надання відповідних дозволів.

З метою охорони життя і здоров'я громадян, охорони навколишнього природного середовища та з інших передбачених законодавством підстав районні і міські ради *встановлюють місця*, де забороняється купання, плавання на човнах, забір води для питних або побутових потреб, водопій тварин, а також за певних підстав визначають інші умови, що обмежують загальне

водокористування на водних об'єктах, розташованих на їх території.

Місцеві ради зобов'язані повідомляти населення про встановлені ними правила, що обмежують загальне водокористування.

Спеціальне водокористування - це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських (у тому числі для цілей аквакультури) та інших державних і громадських потреб.

Дані державного водного кадастру необхідні для:

- оцінки та прогнозування змін гідрологічних і гідрогеологічних умов, ресурсів водних об'єктів та якості вод;
- розробки схем комплексного використання та охорони водних ресурсів;
- підготовки та видачі дозволів на користування водними об'єктами;
- державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів;
- забезпечення водокористувачів необхідною інформацією про водні об'єкти;
- вирішення спірних питань, що виникають у зв'язку з використанням водних об'єктів тощо.

Вичерпну інформацію щодо особливостей гідрологічного режиму водних об'єктів використовують проєктувальники під час проєктування і будівництва гідротехнічних споруд, гідроелектростанцій, мостів, автошляхів, водосховищ, каналів, меліоративних систем. Її використовують також для прогнозування

і попередження загрози та розвитку небезпечних стихійних гідрологічних явищ на річках України.

Головними *споживачами гідрологічної інформації* залишаються органи влади та управління усіх рівнів, організації системи Міністерства надзвичайних ситуацій та галузей економіки, діяльність яких безпосередньо залежить від ситуації й показників гідрологічного режиму річок. Це, зокрема, водне господарство, гідроенергетика, водний транспорт, комунальне, сільське, рибне господарства.

3.4. Порядок ведення водного кадастру

Державний водний кадастр ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері гідрометеорологічної діяльності в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [10].

Державний водний кадастр *ведеться* Державним комітетом України по водному господарству, Державним комітетом України по геології і використанню надр та Державним комітетом України по гідрометеорології в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Порядок ведення державного водного кадастру складається з метою систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для використання водних ресурсів [10].

Державний водний кадастр являє собою систематизований звіт відомостей про:

- поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море (далі - водні об'єкти);
- обсяги, режим, якість і використання вод (водних об'єктів);
- водокористувачів (крім вторинних).

До державного водного кадастру включаються також відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод, а саме:

- споруди для акумуляції та регулювання поверхневих і підземних вод;
- споруди для забору та транспортування води;
- споруди для скиду зворотних вод;
- споруди, на яких здійснюється очистка зворотних вод (з оцінкою їх ефективності).

Державний водний кадастр складається з трьох розділів:

- поверхневі води;
- підземні води;
- водокористування.

Державний водний кадастр включає дані державного обліку поверхневих і підземних вод, державного обліку артезіанських свердловин та державного обліку водокористування, які систематизуються за водними об'єктами та їх ділянками, водозбірними басейнами річок та морів, басейнами підземних вод, водогосподарськими ділянками, економічними районами, адміністративно-територіальними одиницями і в цілому в Україні.

Для оперативного забезпечення державних органів, підприємств, установ, організацій, громадян необхідними даними про водні ресурси створюються спеціалізовані автоматизовані інформаційні системи державного водного кадастру, які обмінюються інформацією з Державним земельним кадастром (крім розділу “Водокористування”).

Державний водний кадастр ведеться:

- ДСНС (Державною Службою України з надзвичайних ситуацій) за розділом “Поверхневі води” у частині проведення постійних гідрометричних, гідрохімічних спостережень за кількісними і якісними характеристиками поверхневих вод згідно з програмою, що затверджується Міністерством внутрішніх справ, за погодженням з Мінприроди та Держводагентством;

- Держводагентством за розділом “Поверхневі води” у частині обліку поверхневих водних об’єктів та за розділом “Водокористування”;

- Держгеонадрами за розділом “Підземні води”.

Зазначені центральні органи виконавчої влади є замовниками робіт із складення державного водного кадастру і затверджують кадастрові матеріали.

Виконавцями робіт зі складання державного водного кадастру є визначені Держводагентством, ДСНС та Держгеонадрами спеціалізовані підприємства, установи та організації.

ДСНС за результатами робіт із складання державного водного кадастру за розділом “Поверхневі води” передає відомості (зміни до відомостей) про земельні ділянки до Державного земельного кадастру відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами [72].

Держгеонадра за результатами робіт із складання державного водного кадастру за розділом “Підземні води” передає відомості (зміни до відомостей) про обмеження у використанні земель до Державного земельного кадастру відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами.

Держводагентство за результатами робіт із складення державного водного кадастру за розділом “Поверхневі водні об’єкти” передає відомості (зміни до відомостей) про включені до нього поверхневі водні об’єкти до Державного земельного кадастру відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами.

Під час ведення державного водного кадастру Держводагентство, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та Держгеонадра здійснюють:

- 1) планування і виконання робіт з ведення державного водного кадастру;
- 2) розроблення наукових принципів, методичних вказівок та інструкцій з ведення державного водного кадастру;
- 3) форм видання відомостей, що публікуються;

4) аналіз, систематизацію та зберігання даних про водні та водогосподарські об'єкти, водні ресурси, їх режим та якість, водокористування, а також про водокористувачів;

5) оцінку стану водних ресурсів та їх використання;

6) ведення бази даних державного водного кадастру засобами електронно-обчислювальної техніки;

7) забезпечення органів державної виконавчої влади даними державного водного кадастру в необхідному для них обсязі безкоштовно;

8) забезпечення даними державного водного кадастру підприємств, установ, організацій та громадян у встановленому порядку.

Для деталізації порядку ведення державного водного кадастру, визначення складу кадастрових даних, порядку обміну інформацією між виконавцями та уточнення інших питань, спільних для всієї системи ведення державного водного кадастру, розробляються методичні вказівки, які затверджуються ДСНС, Держводагентством та Держгеонадрами за відповідними розділами.

Дані Державного водного кадастру використовуються для:

- поточного і перспективного планування використання вод та здійснення водоохоронних заходів;

- розміщення виробничих сил на території країни;

- складання схем комплексного використання та охорони вод і водогосподарських балансів;

- проектування водогосподарських, транспортних, промислових та інших підприємств і споруд, пов'язаних з використанням вод;

- прогнозування змін гідрологічних і гідрогеологічних умов, водності річок та якості вод;

- розроблення заходів щодо підвищення ефективності роботи водогосподарських систем;

- нормування водоспоживання і водовідведення, а також показників якості вод;

- розроблення заходів щодо запобігання шкідливій дії вод та ліквідації її наслідків;

- здійснення державного контролю за проведенням заходів для раціонального використання та охорони вод;
- регулювання взаємовідносин між водокористувачами, а також між водокористувачами та іншими підприємствами, організаціями і установами;
- вирішення інших питань, пов'язаних з обліком та використанням вод.
- Фінансування робіт з ведення Державного водного кадастру здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Питання для самоконтролю

1. Що включають водні ресурси і назвіть головні річки, штучні водні канали та великі озера України?
2. З чого формуються водні ресурси України?
3. Залежно від чого річки поділяються на категорії і які саме?
4. Охарактеризуйте великі, середні та малі річки?
5. Яка структура водного фонду України?
6. Які землі входять до земель водного фонду України?
7. Які водні об'єкти належать до загальнодержавного значення?
8. Які водні об'єкти належать до місцевого значення?
9. Якими нормативними документами регулюються водні відносини в Україні?
10. Якими структурами ведеться водний кадастр України?
11. Де використовуються дані державного водного кадастру?
12. В якій формі власності можуть знаходитися водні ресурси України?
13. Яким структурним підрозділом здійснюється державний облік поверхневих вод?
14. Перелічіть принципи ведення державного водного кадастру?
15. Хто може бути водокористувачами в Україні?
16. Що таке спеціальне і загальне водокористування?
17. Які відомості про водогосподарські об'єкти включаються до державного водного кадастру?

18. З яких розділів складається державний водний кадастр?
19. Для чого використовуються дані державного водного кадастру?
20. Ким затверджуються методичні вказівки, розроблені для всієї системи ведення державного водного кадастру?
21. Які дані включає державний водний кадастр?
22. З якою метою складається Порядок ведення державного водного кадастру?
23. Хто такі первинні і вторинні водокористувачі?
24. Які нормативи встановлюються в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів?
25. Хто являється виконавцями робіт зі складання державного водного кадастру?
26. Які роботи здійснюють Держводагентство, Державна служба України з надзвичайних ситуацій та Держгеонадра під час ведення державного водного кадастру?
27. Хто являється головними споживачами гідрологічної інформації?
28. Хто являється замовниками робіт зі складання державного водного кадастру?

РОЗДІЛ 4

ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР

- 4.1. Земельні ресурси як об'єкт державного земельного кадастру
- 4.2. Характеристика державного земельного кадастру
- 4.3. Ведення державного земельного кадастру
- 4.4. Інформаційне забезпечення земельно-кадастрових даних
Питання для самоконтролю

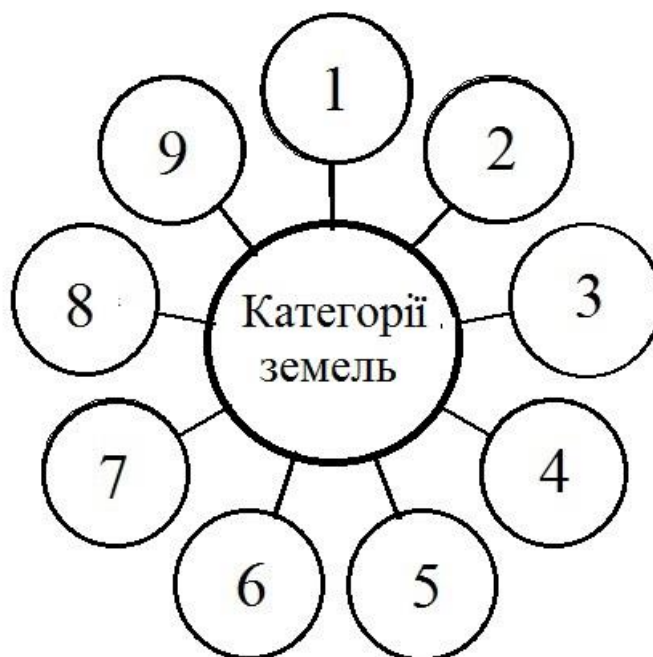
4.1. Земельні ресурси як об'єкт державного земельного кадастру

Україна - одна з найбільших країн Європи, має могутній земельно-ресурсний потенціал. Станом на 1 січня 2018р. земельний фонд України становить 60,3 млн га, або близько 6% території Європи [74]. Сільськогосподарські угіддя становлять 19% загальноєвропейських, у тому числі рілля - 27%. Показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одну особу є найвищим серед європейських країн і становить 0,9 га, у тому числі 0,7 га ріллі (середній показник європейських країн - 0,44 га і 0,25 га відповідно). У цілому площа сільськогосподарських земель становить 42,7 млн га (70% площі усієї території країни), а площа ріллі - 32,5 млн га (78,4% усіх сільськогосподарських угідь).

Земельний фонд нашої держави поділяється на дев'ять категорій земель [43] (рис.4.1): *землі с/г призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісгосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.*

В Земельному кодексі України сказано, що кожна категорія земель може мати у своєму складі землі запасу (землі, які не надані у власність або користування).

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей. До них відносяться всі ті землі, які надані для сільськогосподарського виробництва.

- 1 – землі сільськогосподарського призначення;
- 2 - землі житлової та громадської забудови;
- 3 - землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- 4 - землі оздоровчого призначення;
- 5 - землі рекреаційного призначення;
- 6 - землі історико-культурного призначення;
- 7 - землі лісгосподарського призначення;
- 8 - землі водного фонду;
- 9 - землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення

Рис. 4.1. Категорії земель України

До земель житлової та громадської забудови належать земельні ділянки в межах населеного пункту, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування. Сюди відносяться землі надані для будівництва, обслуговування жилого будинку, для будівництва кооперативних житлових будівель і споруд, гаражно-

будівельних кооперативів, а також для розміщення багатоквартирних житлових будинків.

До земель *природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення* відносяться землі, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність. До них входять: природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, геології, заповідні урочища, а також штучно створені об'єкти, такі як: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

До земель *оздоровчого призначення* належать землі, що мають природно-лікувальні властивості, що використовуються або можуть використовуватись для профілактики захворювань і лікування людей.

До земель *рекреаційного призначення* належать землі, які використовуються для - земельні ділянки зелених приміських зон, зелених насаджень населеного пункту, земельні ділянки зайняті будинками відпочинку, пансіонатів, об'єктами фізкультури, спорту, туризму, туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок та мисливців, дитячі будинки відпочинку, а також землі надані для дачного будівництва.

До земель *історико-культурного призначення* належать землі, на яких розташовані історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, городища-кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури, наскальні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, ділянки історико-культурного шароукріплення, виробництва шляхів, каналів, архітектурні ансамблі, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавньої архітектури, споруди цивільної, промислової та військової архітектури, культурні архітектури народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонова забудова.

До земель лісогосподарського призначення належать землі вкриті лісовою рослинністю або не вкриті лісовою рослинністю, але надані та використовуються для потреб лісового господарства. До земель лісогосподарського призначення не належать землі, які зайняті зеленими насадженнями в межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів, окремими деревами і групами дерев, чагарниками на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках. Отже, до них належать лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

До водного фонду належать землі зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними спорудами, під каналами, а також землями відведеними до них, береговими смугами водних шляхів.

До земель промисловості належать землі, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель та інших споруд.

Землі транспорту складають землі залізничного, морського, річного, автомобільного, авіаційного і міського транспорту.

До земель залізничного транспорту належать землі надані підприємствам, установам та організаціям залізничного транспорту, які включають в себе відведені смуги, землі зайняті залізничним полотном, станціями, складами, об'єктами зв'язку, комунікаціями та іншими необхідними для функціонування залізничного транспорту.

До земель морського транспорту належать землі під морськими портами, майданчиками, причалами, вокзалами та

іншими об'єктами необхідними для обслуговування морського транспорту. Також до земель морського транспорту належать: гідротехнічні споруди засоби навігаційної обстановки; судноремонтні заводи; майстерні; бази; склади; службові та культурно-побутові приміщення.

До земель *річкового транспорту* належать землі з портами, спеціалізованими причалами, пасажирськими вокзалами, судноплавними каналами, берегозакріплювальними спорудами, будівлями, береговими навігаційними знаками, культурно-побутовими та адміністративними будівлями.

До земель *автомобільного транспорту* належать землі з полотном, кюветами, відчуженням, адміністративно-побутовими будівлями, гаражами, майстернями, лінійними виробничими спорудами, стоянками, станціями технічного обслуговування та іншими будівлями та спорудами, які забезпечують функціонування автомобільного транспорту.

До земель *авіаційного транспорту* належать землі з аеропортами, аеродромами, вертолітними площадками, ремонтними заводами, майданчиками для експлуатації догляду за технікою, навігаційними спорудами, службово-технічними територіями, адміністративними та культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, що забезпечують функціонування авіаційного транспорту.

До земель *міського транспорту* належать землі з коліями трамвайних ліній, метрополітену, канатними дорогами, ескалаторами, трамвайно-тролейбусними депо, вагонно-ремонтного депо і майстернями, об'єктами зв'язку, енергетичними, службовими, культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами необхідними для функціонування міського транспорту.

До земель *зв'язку* належать земельні ділянки надані під повітряні і кабельні телефонно-телеграфні лінії та супутникові засоби зв'язку.

До земель *енергетичної системи* належать землі зайняті атомними, тепловими, гідроелектростанціями, гідроакумуючими станціями, станціями використання енергії вітру, сонця, морської

води, а також під об'єкти транспортування електроенергії до користувачів, як наземними так і підземними.

До земель трубопровідного транспорту належать землі, зайняті компресорними станціями, станціями перекачки, пунктами контролю, адміністративними та культурно-побутовими будівлями та іншими необхідними для функціонування трубопровідного транспорту.

Землями оборони визначаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій збройних сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

Ведення земельного кадастру зумовлене потребами суспільства в одержанні необхідних відомостей про землю. Багатогранність сучасного кадастру спирається на єдину фундаментальну просторову основу - землю. Тому у більшості випадків, говорячи про кадастр, розуміють саме земельний кадастр, оскільки впродовж тисячоліть саме земля була першочерговим об'єктом кадастрового вивчення, як головна цінність і умова існування людства. Саме тому земельний кадастр серед інших видів кадастру, спрямованих на характеристику об'єктів не такого глобального значення, посідає найважливіше місце як за обсягом своєї інформації, так і за її вагою, забезпечуючи інші види кадастру базовими земельними даними.

Тільки за допомогою кадастру держава виступає гарантом рівноправності державної, приватної, комунальної власності, забезпечує організацію раціонального використання й охорони земель. У системі управління земельними ресурсами кадастр відображає об'єктивну реальність існуючого стану використання земель, яка щорічно фіксується у документах статистичної звітності у вигляді текстових і картографічних матеріалів державного земельного кадастру. Він, своєю чергою, належить до активних управлінських чинників, спрямованих на зміну форми земельного устрою, що є необхідною умовою розвитку та прогресу у сфері володіння, користування, розпорядження землею, раціонального

використання, всебічної охорони земельних ресурсів. Сучасний кадастр віддзеркалює ті соціально-економічні зміни та суспільні явища і перетворення, які відбуваються у країні. Про це свідчить той факт, що за період проведення земельної реформи тричі вдосконалювалося земельне законодавство. Земельний кодекс змінювався на якісно новій основі. Його положення та вимоги інших нормативних і законодавчих землевпорядних актів вплинули на зміст кадастру. Він на усіх етапах здійснення земельної реформи був і залишається регулятором та провідником державної політики щодо використання й охорони земель, проведення земельної реформи, вдосконалення земельних відносин, наукового обґрунтування розподілу земель, формування раціональної екосистеми землекористувань.

Кадастр має чітко виражений гармонійний, системний і комплексний характер, що охоплює організаційно-правові, технічні, соціально-економічні, екологічні та інформативні сфери впливу, представлені на рисунку 4.2.

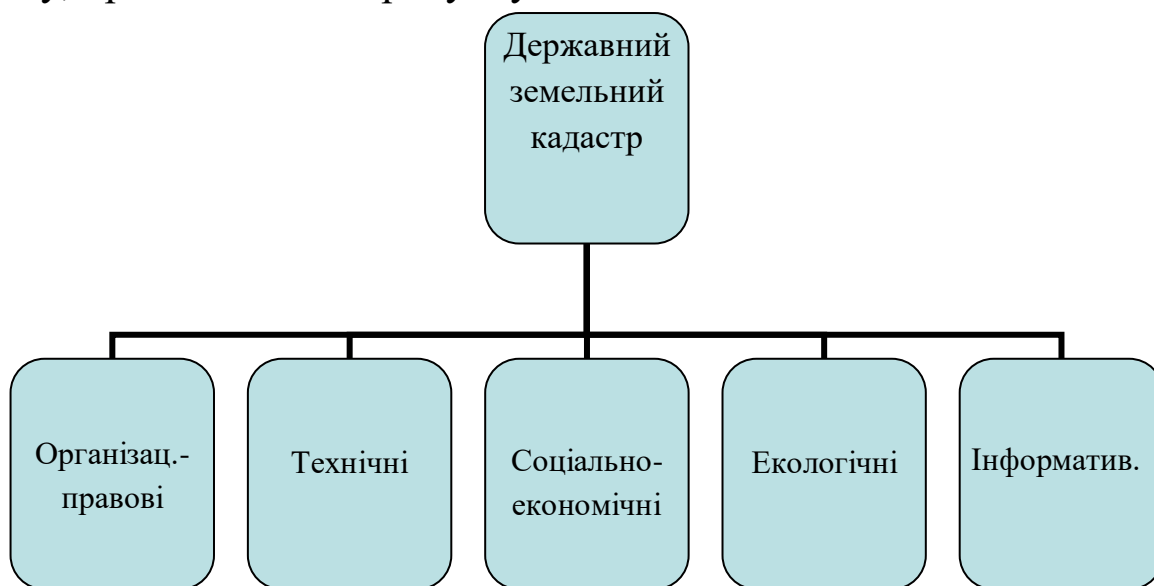

Рис.4.2. Сфери впливу Державного земельного кадастру

Охоплюючи таку систему різноманітних заходів, він вирішує проблеми раціонального землекористування до рівнів адміністративно-територіального поділу, конкретних умов господарської організації виробництва і природокористування.

Раціональним є таке землекористування, яке якнайповніше враховує властивості і особливості землі та ландшафту,

господарську придатність території, орієнтованої на задоволення інтересів суспільства, забезпечує високу ефективність виробничої та іншої діяльності, сприяє охороні і відтворенню продуктивних та інших корисних властивостей землі.

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР «Про порядок ведення державного земельного кадастру» від 10 червня 1977 року в сільськогосподарських підприємствах вводилася штатна посада *землевпорядника*, на якого, крім ведення земельного кадастру, покладалася *функція забезпечення систематичного контролю за правильністю використання земель, здійснення землевпорядних проектів* тощо.

Основні функції ведення земельного кадастру покладалася на *головного (старшого) інженера-землевпорядника району* або на *землевпорядника колгоспу, радгоспу*, якщо така посада була передбачена. Для цього вводили такі земельно-кадастрові документи, як державна земельно-кадастрова книга району та земельно-кадастрова книга сільськогосподарського підприємства.

З утворенням у 1992 р. *Державного комітету України по земельних ресурсах* сформувалася певна структура земельно-кадастрових органів на всіх рівнях землевпорядних органів країни, а саме: у Держкомземі України - Головне управління державного земельного кадастру, в обласних, міських управліннях земельних ресурсів - відділи земельного кадастру, а в районних відділах земельних ресурсів - спеціаліст із земельного кадастру.

Крім того, для ведення земельно-кадастрових робіт в областях створені регіональні центри державного земельного кадастру, а в районах - земельно-кадастрові бюро.

4.2. Характеристика державного земельного кадастру

Згідно із Законом України «Про Державний земельний кадастр» [44] *Державний земельний кадастр* - єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну

характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами.

Державний земельний кадастр *ведеться з метою* інформаційного забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб при [44]:

- регулюванні земельних відносин;
- управлінні земельними ресурсами;
- організації раціонального використання та охорони земель;
- здійсненні землеустрою;
- проведенні оцінки землі;
- формуванні та веденні містобудівного кадастру, кадастрів природних ресурсів;
- справлянні плати за землю.

Об'єктами Державного земельного кадастру є:

- землі в межах державного кордону України;
- землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць;
- обмеження у використанні земель;
- земельна ділянка [44].

Основна *задача* земельного кадастру - це забезпечення раціонального використання земельних ресурсів в усіх галузях суспільного виробництва, а також одержання відомостей, їх фіксація про правовий, господарський, природний стан землі, їх кількісну і якісну характеристику.

Загальна роль державного земельного кадастру полягає в забезпеченні державних органів влади, юридичних і фізичних осіб, різних відомств і установ достовірними даними про землю, з метою організації ефективного і раціонального її використання, планування, розміщення виробництва по території, ефективного управління земельними ресурсами та їх охорони.

Раціональне використання землі – це таке використання, при якому її природні властивості не втрачаються, а зберігаються і навіть примножуються.

Ефективне використання землі – це таке використання, при якому мінімальні затрати внесення на виробництво дають максимальний дохід при раціональному використанні землі.

Основні завдання ведення Державного земельного кадастру представлені на рис. 4.3.

Рис. 4.3. Основні завдання ведення Державного земельного кадастру

В цілому Державний земельний кадастр виконує ролі, представлені на рисунку 4.4.

Розглянемо детально суть і значення кожної ролі.

1. *Регулююча роль кадастру* - інформаційно забезпечити формування, удосконалювання і функціонування адміністративних і економічних механізмів державного регулювання земельних відносин, і особливо формування земельного ринку;

2. *Фіскальна роль кадастру* - інформаційно й організаційно забезпечити надходження податкових платежів за земельні ресурси, у т.ч. при здійсненні з ними різних угод (встановлення ставок податку й облік платників податків);

3. *Правова роль кадастру* - забезпечити реєстрацію правового статусу земельних ділянок (їхня приналежність, дані про угоди, про форму права на ділянку і її власника) або її інформаційне забезпечення;

4. *Облікова роль кадастру* - здійснити облік земельних ресурсів (їхньої кількості, місця розташування, розподілу між

власниками і користувачами, якісного стану, ступеню залучення в ринковий оборот і т.п.) як найважливішого національного надбання;

5. *Господарська роль кадастру* (наприклад, агровиробнича) - забезпечити потребу в даних про якість земель для сільськогосподарського (придатність до оброблення тих або інших культур) і іншого використання (для розміщення виробничих об'єктів, лісонасаджень і т.п.).

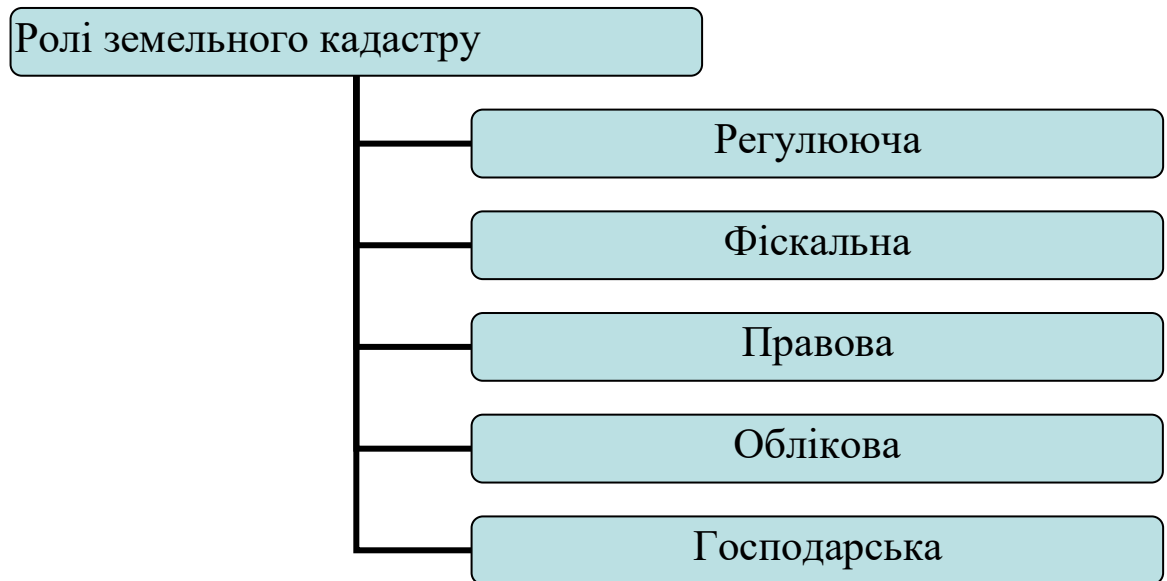

Рис.4.4. Основні ролі Державного земельного кадастру

Земельний кадастр проводять землевпорядні органи, державні інститути землеустрою (ДП «Головний науково-дослідний та проектний інститут землеустрою»), державні топографо-геодезичні та картографічні підприємства, центри державного земельного кадастру.

До державних землевпорядних органів відносяться - управління (відділи) Держгеокадастру у районі (Відділ в районі Головного управління Держгеокадастру в області), Головне управління Держгеокадастру у м. Києві, Головні управління Держгеокадастру в області, Держгеокадастр України (Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру).

До місцевих органів земельних ресурсів належать землевпорядники сільських, селищних, районних рад, відділи земельних ресурсів міських рад.

Відповідно до Земельного кодексу України [43], Державний земельний кадастр в себе включає наступні *складові частини*: кадастрове зонування, кадастрові зйомки, бонітування ґрунтів, економічну оцінку земель, грошову оцінку земельних ділянок, державну реєстрацію земельних ділянок, облік кількості і якості земель, які представлені на рисунку 4.5.

Рис.4.5. Складові частини Державного земельного кадастру

Кадастрове зонування - передбачає ділення території України на кадастрові одиниці з метою встановлення для кожної земельної ділянки свого унікального номеру, який не повторюється в державній системі реєстрації. Крім названого, кадастрове зонування включає встановлення: місця розташування обмежень щодо використання земель; меж кадастрових кварталів та зон; меж оціночних районів та зон. Згідно ст. 197 Закону [44] кадастровим зонуванням є встановлення меж кадастрових зон і кварталів.

Кадастрові зйомки - проводяться з метою забезпечення інформацією про просторове положення земельних ділянок, а також про властивості території цих земельних ділянок (ґрунтові, геоморфологічні, геоботанічні, меліоративні та інші).

Бонітування ґрунтів - це порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх природними властивостями, які мають сталий характер та суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах.

Економічна оцінка земель – це оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві та як просторового базису в суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та доходність з одиниці площі.

Грошова оцінка - це порівняльна характеристика земель за їх вартістю (вартість - відносна, вона визначається в тій степені, в якій земля приймає участь в суспільному виробництві).

Реєстрація землі відображає правовий стан з моменту виникнення існування власності на землю до моменту її припинення. Реєстрація землі передбачає визначення її як предмета (об'єкта) власності закріпленого за суб'єктом власності (юридична або фізична особа), а також документів, які підтверджують право власності, або право користування землею. Державна реєстрація земельних ділянок здійснюється у Державному земельному кадастрі в порядку, встановленому Законом [44].

Облік кількості земель передбачає визначення і розподіл земельного фонду по землеволодінням, землекористуванням, формам власності на землю, а також по адміністративно-територіальним утворенням. Облік кількості земель - відображення у відомостях і документах даних, які характеризують кожен земельну ділянку, а також землі за площею та складом земельних угідь, розподіл земель за власниками, землекористувачами [44].

Облік якості земель ведеться аналогічно обліку кількості, і відображає якісні характеристики ґрунтів, їх фізико-хімічні і водоповітряні режими. Облік якості і кількості земель ведуться по категоріям земель, і по земельним угіддям. Облік якості земель - відображення у відомостях і документах даних, які характеризують земельні угіддя за природними і набутими властивостями, що впливають на їх продуктивність та економічну

цінність, а також за ступенем техногенного забруднення ґрунтів [43].

Державний земельний кадастр ділиться на два основних види: *основний* (первинний); *поточний* (вторинний) (рис.4.6.).

Основний кадастр включає в себе початкове одержання відомостей про землю і внесення їх в земельно-кадастрову документацію.

Поточний кадастр включає в себе ведення спостережень за змінами в складі і розмірах землеволодінь, землекористувань, категорій земель, земельних угідь і внесення їх в основний кадастр.

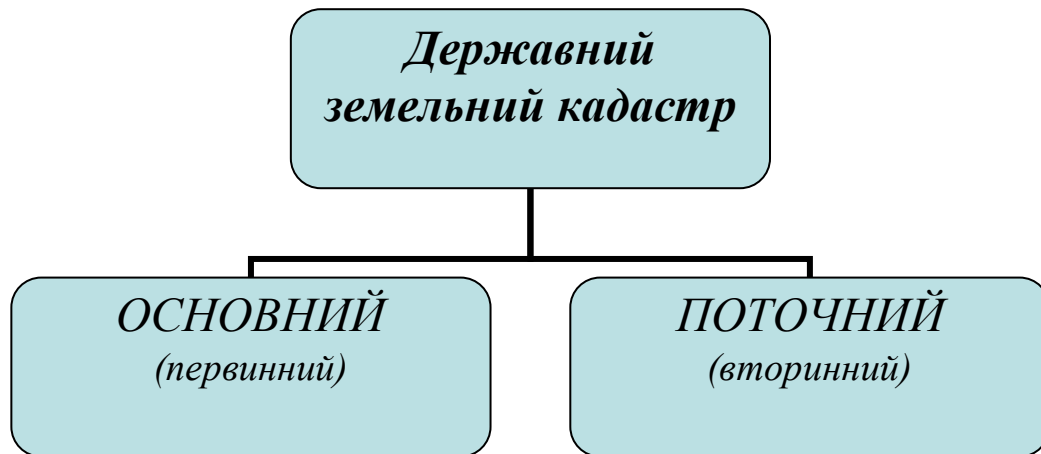

Рис.4.6. Основні види Державного земельного кадастру

Земельно-кадастрова документація складається із двох видів: *графічної і текстової* (рис.4.7.).

Графічна включає в себе картографічний матеріал, який характеризує місце розташування земельних ділянок, а також їх природний і господарський стан.

Текстова документація включає в себе облікові і звітні таблиці, а також другі таблиці, які характеризують земельний фонд адміністративно-територіальної або господарської одиниці.

В свою чергу земельно-кадастрова документація ділиться на *основну і допоміжну*.

До *основної* земельно-кадастрової документації відносяться: кадастрові плани, кадастрові карти, плани земель, карти обстежень і обслідувань (картографічні), текстові (звітні і облікові) таблиці.

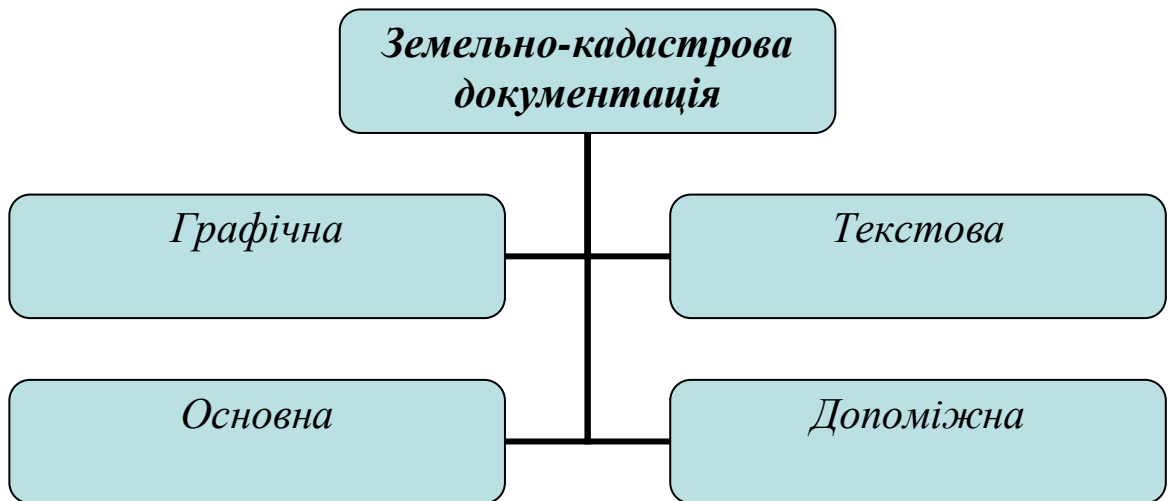

Рис.4.7. Види земельно-кадастрової документації

До *допоміжної документації* відносяться різні кроки або обриси, які відображають поточні зміни, матеріали вимірювальних зйомок, розроблені відомості, матеріали вирахування площ тощо. Сюди можна віднести робочі зошити, списки землеволодінь, землекористувань, нариси (звіти, пояснювальні записки), картограми та інше. В земельно-кадастровій документації слід визначити первинні документи, до яких відносяться: матеріали надання земель у власність, матеріали відводу земель, які підтверджують законність земельно-кадастрових даних і формування об'єктів власності і закріплює їх за суб'єктами.

Державний земельний кадастр базується на таких основних *принципах* (ст. 3 Закону [44]):

- *обов'язковості внесення до Державного земельного кадастру відомостей про всі його об'єкти;*
- *єдності методології ведення Державного земельного кадастру;*
- *об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у Державному земельному кадастрі;*
- *внесення відомостей до Державного земельного кадастру виключно на підставі та відповідно до Закону України «Про Державний земельний кадастр»;*
- *відкритості та доступності відомостей Державного земельного кадастру, законності їх одержання, поширення і зберігання;*

- *безперервності внесення до Державного земельного кадастру відомостей про об'єкти Державного земельного кадастру, що змінюються;*
- *документування всіх відомостей Державного земельного кадастру.*

4.3. Ведення Державного земельного кадастру

Правовою основою ведення Державного земельного кадастру в даний час є:

- Земельний кодекс України [43];
- Закон України «Про Державний земельний кадастр» [44];
- Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [85];
- Закон України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" [86];
- Указ Президента України "Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів" [87];
- Указ Президента України «Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру» [88];
- Указ Президента України «Про Державне агентство земельних ресурсів України» [89];
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» [45];
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами» [73];
- постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державного агентства земельних ресурсів» [90];
- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами» [73];

- постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання надання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та територіальними органами адміністративних послуг" [91];

- постанова Кабінету Міністрів України "Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру" [92];

- наказ Держгеокадастру "Про розподіл обов'язків між Головою Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, його першим заступником та заступником" [93];

- наказ Держгеокадастру "Про затвердження типових Інформаційних та Технологічних карток адміністративних послуг, які надаються територіальними органами Держгеокадастру" [94];

- наказ Держгеокадастру "Про затвердження типових Інформаційних та Технологічних карток адміністративних послуг, які надаються Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру" [95];

- наказ Держгеокадастру «Про визначення адміністратора Державного земельного кадастру» [96];

- наказ Мінагропрому "Про затвердження положень про територіальні органи Держгеокадастру" [97].

В нашій державі з 1996 року існує система державних органів земельних ресурсів, яка створена була відповідно до Указу Президента України від 06.01.1996 року № 34 «Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів» [87]. Основною метою створення системи державних органів земельних ресурсів було проведення єдиної державної земельної політики та забезпечення раціонального використання і охорони земель.

Відповідно до цього Указу створено єдину систему державних органів земельних ресурсів у складі Державного комітету України по земельних ресурсах і підпорядкованих йому Державного комітету Автономної Республіки Крим по земельних ресурсах і єдиному кадастру, обласних, Київського та Севастопольського міських головних управлінь, районних відділів, міських (міст обласного та районного підпорядкування) управлінь (відділів) земельних ресурсів та інженерів-землевпорядників сіл і селищ.

До сфери управління Державного комітету України по земельних ресурсах входили: державні підприємства «Науково-дослідні та проектні інститути землеустрою» (головний і регіональні інститути), центр державного земельного кадастру і його обласні філії і державна інспекція з охорони та використання земельних ресурсів (ліквідована).

Указом Президента України від 17.02.2003 р. № 134 «Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру» було постановлено покласти на Держкомзем функції з державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі Державного земельного кадастру [88].

Нині спеціально уповноваженим органом у галузі земельних відносин (Земельний кодекс України та інші нормативні акти вживають термін «центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин») є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр України) [92], який є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства і який реалізує державну політику у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Структуру Держгеокадастру складають державні інститути землеустрою, державні топографо-геодезичні підприємства, структурні підрозділи центрального апарату, територіальні органи Держгеокадастру, центр ДЗК.

В кінці 2016 року територіальні органи Держгеокадастру в районах (містах) реорганізовані в структурні підрозділи головних управлінь Держгеокадастру в областях і ліквідувались як юридичні особи публічного права.

В управлінні Держгеокадастру України станом на 1 січня 2019 року функціонує 30 державних топографо-геодезичних та картографічних підприємств: 6 науково-виробничих підприємств, 5 центрів геодезичних та геоінформатики, 12 підприємств геодезії, картографії, кадастру та геоінформатики, ДП «Український державний науково-виробничий інститут зйомок міст та геоінформатики ім. А.В. Шаха», ДП «Науково-дослідний інститут геодезії і картографії», ДП «Державний картографо-геодезичний фонд України» [121].

Ці організації виконують загальнодержавні топографо-геодезичні і картографічні роботи з демаркації та делімітації державного кордону, ведуть облік і реєстрацію топографо-геодезичних і картографічних робіт, забезпечують функціонування та розвиток Державної геодезичної мережі України. Топографо-геодезичні підприємства розробляють пропозиції по веденню Державної системи координат, висот і гравіметричних вимірювань, використанню національних геоінформаційних ресурсів, надають експертні висновки по найменуванню та перейменуванню географічних об'єктів, визначенню меж географічних місць та виконують ряд інших функцій.

В Україні в сфері земельних відносин функціонує розгалужена система інститутів землеустрою. *Інститути проводять* науково-дослідні та проектні роботи в галузі землеустрою, охорони, оцінки та раціонального використання земель, геодезичні роботи та надають консультаційні послуги.

Центр державного земельного кадастру - Державне підприємство, яке відноситься до сфери управління Держгеокадастру, основними напрямками діяльності якого є: забезпечення адміністрування системи Державного земельного кадастру [96]; виконання робіт із землеустрою, землеоціночних робіт, топографо-геодезичних робіт (з використанням сучасних електронних приладів) і організація та проведення земельних торгів.

Держгеокадастр очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за

пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби [92].

Голова Держгеокадастру має двох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держгеокадастру затверджується Кабінетом Міністрів України.

Структуру апарату Держгеокадастру [98,99] затверджує його Голова за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства, яка складається з *департаментів* (Державного земельного кадастру; забезпечення діяльності служби; землеустрою, використання та охорони земель; кадрової політики та персоналу; міжнародної співпраці та ринку земель; контролю за використанням та охороною земель; топографо-геодезичної і картографічної діяльності; фінансового забезпечення; юридичний), *Управлінь* (державної експертизи; запобігання та виявлення корупції; справами), *Відділів* (внутрішнього аудиту; звернень громадян та доступу до публічної інформації), *сектору контролю і Головного спеціалісту з режимно-секретної роботи*.

Департамент Державного земельного кадастру має директора, його заступника і начальників відділів (відділ взаємодії з іншими кадастрами та інформаційними системами і методологічними роботами; відділ інформаційного забезпечення Державного земельного кадастру; відділ кількісного і якісного обліку земель; відділ реєстрації об'єктів Державного земельного кадастру).

Штатний розпис, кошторис апарату Держгеокадастру затверджує його Голова за погодженням з Міністерством фінансів України (Мінфіном).

Голова Держгеокадастру очолює Держгеокадастр, здійснює керівництво його діяльністю, призначає на посади і звільняє з посад керівників та заступників керівників структурних підрозділів Держгеокадастру, підписує: накази Держгеокадастру; протоколи,

рішення колегії; листи, що надсилаються Президенту України, першим особам Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, персонально керівникам центральних органів виконавчої влади, головам обласних та Київської міської державних адміністрацій; відповіді на депутатські звернення; спрямовує та координує діяльність першого заступника та заступника Голови, колегії Держгеокадастру, Науково-технічної ради та Науково-експертної ради та інше. Функції Голови Держгеокадастру прописані у постанові Кабінету Міністрів України "Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру" [92].

Функції Голови Держгеокадастру:

- очолює Держгеокадастр, здійснює керівництво його діяльністю, представляє його у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями в Україні та за її межами;

- в межах повноважень, передбачених законом, організовує та контролює виконання в апараті Держгеокадастру та його територіальних органах Конституції і законів України, актів Президента України й Кабінету Міністрів України та наказів Мінагрополітики з питань, що належать до компетенції Держгеокадастру;

- вносить на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів, зокрема розроблені Держгеокадастром проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики, а також позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;

- подає на затвердження Міністру аграрної політики та продовольства плани роботи Держгеокадастру;

- забезпечує виконання Держгеокадастром наказів Мінагрополітики та доручень Міністра аграрної політики та продовольства з питань, що належать до компетенції Держгеокадастру;

- звітує перед Міністром аграрної політики та продовольства про виконання планів роботи Держгеокадастру та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держгеокадастру, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

- вносить Міністру аграрної політики та продовольства пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців і працівників Держгеокадастру та коштів, передбачених на його утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держгеокадастру, які є юридичними особами публічного права;

- утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи, організації, затверджує положення про них (їх статuti), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, здійснює в межах повноважень, передбачених законом, інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держгеокадастру;

- призначає на посаду за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства та головами відповідних місцевих держадміністрацій та звільняє з посади за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства керівників територіальних органів Держгеокадастру;

- призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства заступників керівників територіальних органів Держгеокадастру;

- забезпечує взаємодію Держгеокадастру з визначеним Міністром аграрної політики та продовольства структурним підрозділом Мінагрополітики, відповідальним за взаємодію з Держгеокадастром;

- забезпечує дотримання встановленого Міністром аграрної політики та продовольства порядку обміну інформацією між Мінагрополітики і Держгеокадастром та вчасність її подання;
- призначає на посаду та звільняє з посади у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Держгеокадастру (якщо інше не передбачено законом);
- приймає на роботу та звільняє з роботи у порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників Держгеокадастру;
- вносить в установленому порядку подання щодо представлення державних службовців і працівників апарату Держгеокадастру, його територіальних органів до відзначення державними нагородами;
- вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців і працівників апарату Держгеокадастру, керівників територіальних органів Держгеокадастру, присвоює їм ранги державних службовців (якщо інше не передбачено законом);
- встановлює відомчі заохочувальні відзнаки та вирішує питання про нагородження ними;
- призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держгеокадастру;
- розподіляє обов'язки між своїми заступниками;
- затверджує положення про територіальні органи Держгеокадастру;
- затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Держгеокадастру;
- скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів Держгеокадастру;
- утворює комісії, робочі та експертні групи;
- скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

- підписує накази Держгеокадастру;
- у межах повноважень, передбачених законом, дає обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату Держгеокадастру та його територіальних органів доручення;
- приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Держгеокадастр;
- забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Держгеокадастру;
- здійснює інші повноваження, визначені законом.

Ведення та адміністрування Державного земельного кадастру забезпечуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин. *Держателем Державного земельного кадастру* [45] є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Адміністратором Державного земельного кадастру є державне підприємство, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, і здійснює заходи із створення та супроводження програмного забезпечення Державного земельного кадастру, відповідає за технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист відомостей, що містяться у Державному земельному кадастрі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2016 № 482 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» внесено зміни до Положення про Держгеокадастр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [92] та визначено, що *Держгеокадастр* є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 910-р. погоджено пропозицію Мінагрополітики щодо можливості забезпечення здійснення покладених на Держгеокадастр функцій і

повноважень Державної інспекції сільського господарства, що припиняється, із здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Система Державного земельного кадастру дає можливість оперативно отримувати необхідну інформацію про земельні ділянки на всій території України. Відомості до цієї бази даних вносяться, перевіряються, систематизуються та впорядковуються за єдиними, чітко визначеними правилами. Завдяки використанню при адмініструванні Державного земельного кадастру сучасних інформаційних технологій, відомості про землі є доступними як фахівцям, що працюють в сфері земельних відносин, так і зовнішнім користувачам, коло яких буде розширюватись.

Держгеокадастр забезпечує раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів, проведення державної експертизи землепорядної документації. Фахівці земельного відомства досліджують, перевіряють, аналізують та оцінюють об'єкти експертизи на предмет їх відповідності вимогам законодавства. Сама документація перевіряється на відповідність встановленим стандартам, нормам і правилам.

Питання державної експертизи землепорядної документації регулюються Земельним кодексом України, Законом України «Про державну експертизу землепорядної документації» та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері державної експертизи.

Держгеокадастр здійснює сертифікацію інженерів-землепорядників та інженерів-геодезистів.

Наявність кваліфікаційного сертифіката є необхідною умовою для надання послуг із складення землепорядної документації та гарантією якісного виконання робіт із землеустрою.

Іспит на отримання сертифіката приймає Кваліфікаційна комісія.

Інженери, які отримали кваліфікаційний сертифікат, мають право самостійно складати окремі види документації із землеустрою та оцінки земель. Сертифіковані спеціалісти можуть виконувати топографо-геодезичні і картографічні роботи, проводити інвентаризацію земель, перевіряти якість ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень земель при здійсненні землеустрою.

Держгеокадастр веде державні реєстри сертифікованих інженерів-землевпорядників та інженерів-геодезистів.

Держгеокадастр України є центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері земельних відносин.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України "Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру" Держгеокадастр у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства [92].

До компетенції Держгеокадастру відноситься широке коло питань у галузі топографо-геодезичної та картографічної діяльності. Служба виконує функції створення та розвитку національної інфраструктури геопросторових даних, встановлення та унормування географічних назв. Фахівці землевпорядного відомства виконують роботи з демаркації та делімітації державного кордону, беруть участь у підготовці міжнародних договорів України та виконують ряд інших важливих функцій.

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру є розпорядником великого обсягу інформації у сфері земельних відносин. Значну кількість правочинів громадяни можуть здійснити спираючись виключно на відомості, які надаються у Держгеокадастрі. Тому, одним з важливих пріоритетів діяльності відомства є надання якісних адміністративних послуг.

Держгеокадастр та його територіальні органи надають платні та безоплатні адмінпослуги за трьома основними напрямками (рис.4.8.):

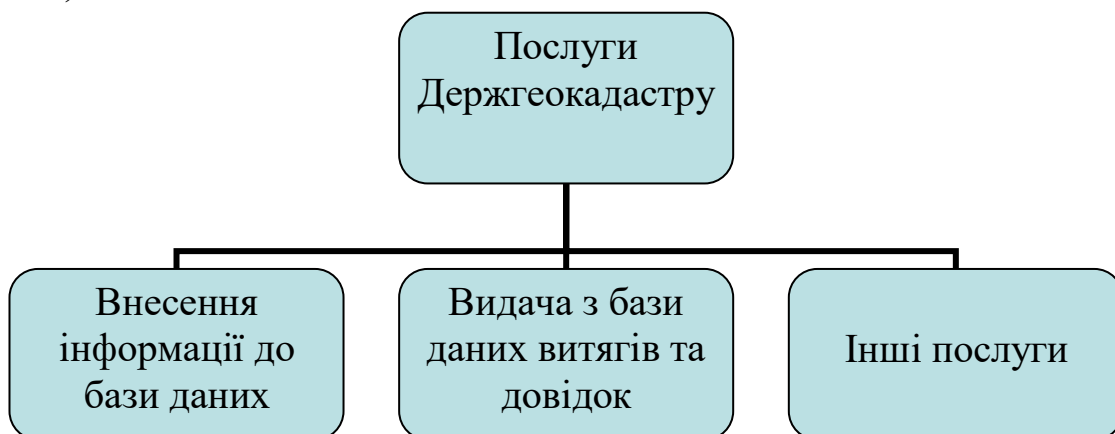

Рис.4.8. Послуги Держгеокадастру України

1) внесення інформації до бази даних Державного земельного кадастру (державна реєстрація земельних ділянок, обмежень у використанні земель);

2) видача з бази даних витягів та довідок (витяг з Державного земельного кадастру про земельні ділянки, обмеження у використанні земель, довідка, що містить узагальнену інформацію про землі, вкопювання з кадастрової карти);

3) інші послуги (проведення державної експертизи тощо).

Починаючи з 1 січня 2015 року на всій території України органи земельних ресурсів надають послуги через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) [100]. Вони утворені при місцевих державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування.

Основними завданнями Держгеокадастру є:

1) реалізація державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів;

2) надання адміністративних послуг згідно із законом у відповідній сфері;

3) внесення на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Повноваження Держгеокадастру відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру аграрної політики та продовольства;

2) здійснює міжнародне співробітництво у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності та з питань встановлення, унормування, збереження, обліку, реєстрації географічних назв, а також створення та ведення Державного реєстру географічних назв, зокрема бере участь у підготовці міжнародних договорів України, відповідно до законодавства укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру;

3) забезпечує здійснення адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу з питань, що належать до його компетенції; здійснює в межах повноважень, передбачених законом, заходи щодо імплементації в національне законодавство положень міжнародних договорів, стороною яких є Україна;

4) розробляє:

нормативно-технічні документи, державні стандарти, норми і правила у сфері земельних відносин в установленому законодавством порядку;

стандарти і технічні регламенти у сфері Державного земельного кадастру відповідно до закону, а також порядки

створення та актуалізації картографічних матеріалів, кадастрових класифікаторів, довідників та баз даних;

нормативно-технічні документи з питань геодезії, картографії, геоінформаційних систем;

5) здійснює державний геодезичний нагляд за топографо-геодезичною і картографічною діяльністю;

6) здійснює заходи щодо вдосконалення порядку ведення обліку і підготовки звітності з регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;

7) координує топографо-геодезичну і картографічну діяльність та здійснює методичне керівництво топографо-геодезичними та картографічними роботами;

8) здійснює в установленому порядку реєстрацію апаратури супутникових радіонавігаційних систем, яка застосовується під час проведення топографо-геодезичних, картографічних, аерофотознімальних, проектних, дослідницьких робіт і вишукувань та кадастрових зйомок;

9) погоджує виконання робіт в охоронних зонах геодезичних пунктів та знесення і перезакладення геодезичних пунктів;

10) здійснює моніторинг геодезичних пунктів;

11) здійснює обстеження і відновлення пунктів державної геодезичної і нівелірної мереж, аналізує їх стан та розробляє пропозиції щодо їх удосконалення;

12) проводить картографічний моніторинг території України, включаючи шельфову зону та населені пункти;

13) здійснює ведення державного обліку топографо-геодезичних і картографічних робіт, організовує зберігання матеріалів, одержаних за результатами їх виконання;

14) забезпечує виконання астрономо-геодезичних, гравіметричних, інженерно-геодезичних, топографічних, картографічних, картовидавничих робіт, проведення супутникових радіонавігаційних спостережень, аерозйомки та космічних зйомок для дистанційного зондування Землі;

15) забезпечує функціонування та розвиток державної геодезичної мережі;

16) забезпечує створення, розвиток та функціонування національної інфраструктури геопросторових даних, системи стандартизації у сфері геодезії і картографії;

17) організовує і координує виконання загальнодержавних топографо-геодезичних і картографічних робіт;

18) організовує топографо-геодезичне, картографічне та гідрографічне забезпечення делімітації, демаркації і перевірки державного кордону України, формування відповідної бази топографо-геодезичних та картографічних даних;

19) забезпечує формування та ведення Державного картографо-геодезичного фонду України, регіональних картографо-геодезичних фондів, бази цифрових і електронних карт та геопросторових даних, які використовуються у топографо-геодезичному та картографічному виробництві;

20) забезпечує формування і ведення банку геодезичних даних та баз топографічних даних;

21) здійснює координацію діяльності, пов'язаної з встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв;

22) організовує проведення відповідної експертизи географічних назв;

23) забезпечує створення і ведення Державного реєстру географічних назв, контролює використання та збереження географічних назв;

24) визначає сталі географічні об'єкти на території України;

25) здійснює в установленому порядку визначення меж географічних місць, з якими пов'язані особливі властивості, певні якості та інші характеристики товарів, і надає відповідні висновки;

25-1) організовує та здійснює державний нагляд (контроль):

а) за дотриманням земельного законодавства, використанням та охороною земель усіх категорій і форм власності, у тому числі за:

веденням державного обліку і реєстрацією земель, достовірністю інформації про наявність та використання земель;

виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних,

геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних із порушенням ґрунтового покриву, своєчасним проведенням рекультивації порушених земель в обсягах, передбачених відповідним робочим проектом землеустрою;

дотриманням вимог земельного законодавства в процесі укладання цивільно-правових договорів, передачі у власність, надання у користування, в тому числі в оренду, вилучення (викупу) земельних ділянок;

дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства та встановленого порядку набуття і реалізації права на землю;

дотриманням правил, встановленого режиму експлуатації протиерозійних, гідротехнічних споруд, збереженням захисних насаджень і межових знаків;

проведенням землеустрою, виконанням заходів, передбачених проектами землеустрою, зокрема за дотриманням власниками та користувачами земельних ділянок вимог, визначених у проектах землеустрою;

розміщенням, проектуванням, будівництвом та введенням в експлуатацію об'єктів, що негативно впливають або можуть вплинути на стан земель;

здійсненням заходів, передбачених відповідними робочими проектами землеустрою, стосовно захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочення, засолення, солонцювання, висушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до погіршення стану земель, а також щодо недопущення власниками та користувачами земельних ділянок псування земель шляхом їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, заростання чагарниками, дрібноліссям та бур'янами;

дотриманням строків своєчасного повернення тимчасово зайнятих земельних ділянок та обов'язковим здійсненням заходів

щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

дотриманням порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва;

використанням земельних ділянок відповідно до цільового призначення;

дотриманням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування вимог земельного законодавства з питань передачі земель у власність та надання у користування, зокрема в оренду, зміни цільового призначення, вилучення, викупу, продажу земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах;

б) в частині родючості ґрунтів за:

зміною показників якісного стану ґрунтів у результаті проведення господарської діяльності на землях сільськогосподарського призначення;

своєчасним проведенням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності заходів щодо збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів;

25-2) обстежує земельні ділянки, які підлягають рекультивації, та видає спеціальні дозволи на зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок відповідно до проектів, затверджених у встановленому порядку, а також обстежує земельні ділянки, яким заподіяна шкода внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу;

25-3) бере участь у роботі комісій під час прийняття в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель;

25-4) надає експертні висновки щодо зміни зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; видає висновок про поліпшення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення;

25-5) вносить у встановленому порядку до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотання щодо:

приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;

обмеження або зупинення освоєння земельних ділянок у разі розробки корисних копалин, у тому числі торфу, проведення геологорозвідувальних, пошукових та інших робіт з порушенням вимог земельного законодавства;

припинення будівництва та експлуатації об'єктів у разі порушення вимог земельного законодавства до повного усунення виявлених порушень і ліквідації їх наслідків;

припинення права користування земельною ділянкою відповідно до закону;

25-6) вносить до відповідної кваліфікаційної (екзаменаційної) комісії подання про позбавлення сертифікованого інженера-землевпорядника, інженера-геодезиста кваліфікаційного сертифіката (його анулювання), а оцінювачів - кваліфікаційного свідоцтва оцінювача з експертної грошової оцінки земельних ділянок;

25-7) складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення;

25-8) розраховує розмір шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання їх не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу, та вживає заходів до її відшкодування в установленому законодавством порядку;

25-9) подає пропозиції щодо фінансування заходів з охорони земель;

25-10) вживає відповідно до закону заходів щодо повернення самовільно зайнятих земельних ділянок їх власникам або користувачам;

26) здійснює ведення та адміністрування Державного земельного кадастру, інформаційну взаємодію Державного

земельного кадастру з іншими інформаційними системами в установленому порядку;

27) організовує виконання на відповідній території робіт із землеустрою та оцінки земель, що проводяться з метою внесення відомостей до Державного земельного кадастру;

28) здійснює державну реєстрацію земельних ділянок, обмежень у їх використанні;

29) веде Поземельні книги та видає Витяги із Державного земельного кадастру про земельні ділянки;

30) забезпечує користування відомостями Державного земельного кадастру, організовує роботи з підготовки та підвищення кваліфікації державних кадастрових реєстраторів;

31) розпоряджається землями державної власності сільськогосподарського призначення в межах, визначених Земельним кодексом України, безпосередньо або через визначені в установленому порядку його територіальні органи;

32) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин;

33) бере участь у розробленні та виконанні державних, галузевих, регіональних та місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, у проведенні моніторингу земель, територіальному плануванні;

34) забезпечує підготовку та здійснення організаційних, економічних, екологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, їх захист від шкідливого антропогенного впливу, дотримання режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, інших територій;

35) організовує виконання робіт, пов'язаних з проведенням земельної реформи;

36) організовує професійну підготовку оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок, веде Державний реєстр оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок, які отримали кваліфікаційне свідоцтво, видає витяги з нього, готує пропозиції щодо вдосконалення методики та порядку виконання робіт з грошової оцінки земель, видає витяги з технічної документації про нормативну грошову оцінку окремої земельної ділянки;

37) забезпечує науково-експертне, інформаційне та методичне проведення землевпорядних, землеоціночних робіт, вживає організаційних заходів щодо проведення земельних торгів та забезпечує здійснення підготовки ліцитаторів;

38) здійснює землеустрій, у тому числі забезпечує проведення державної інвентаризації земель;

39) вносить до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо використання коштів, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

40) забезпечує створення, формування і ведення Державного фонду документації із землеустрою;

41) затверджує відповідно до Законів України "Про землеустрій" [101], "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" склад Кваліфікаційної комісії [86];

42) веде Державний реєстр сертифікованих інженерів-землевпорядників і Державний реєстр сертифікованих інженерів-геодезистів та видає витяги із зазначених реєстрів;

43) приймає рішення про анулювання (позбавлення), зупинення та поновлення дії кваліфікаційного сертифіката інженера-землевпорядника та інженера-геодезиста;

44) визнає статус саморегулювальної організації у сфері землеустрою;

45) здійснює державний нагляд у сфері землеустрою;

46) проводить відповідно до законодавства моніторинг земель та охорону земель;

47) бере участь у державному регулюванні планування територій;

48) створює інформаційну базу даних з питань землеустрою;

49) проводить в установленому законодавством порядку державну експертизу програм і проектів з питань землеустрою, програм з питань топографо-геодезичної і картографічної діяльності, проектів топографо-геодезичних і картографічних робіт та їх результатів; погоджує надання висновків за результатами проведення державної експертизи програм і проектів з питань ведення та адміністрування Державного земельного кадастру, матеріалів і документації Державного земельного кадастру;

50) погоджує в межах повноважень, передбачених законом, документацію із землеустрою;

51) здійснює методичне забезпечення та координацію діяльності у сфері державної експертизи землевпорядної документації на територіальному рівні, а також методичне забезпечення діяльності у сфері державної експертизи землевпорядної документації розробників об'єктів державної експертизи;

53) надає роз'яснення з питань, що належать до його компетенції;

54) здійснює функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

55) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держгеокадастру, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

551) проводить моніторинг земельних відносин;

56) здійснює інші повноваження, визначені законом.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин, належать:

а) здійснення нормативно-правового забезпечення у сфері земельних відносин;

б) забезпечення проведення земельної реформи;

в) розробка та забезпечення реалізації загальнодержавних, регіональних програм використання та охорони земель;

г) забезпечення здійснення землеустрою, моніторингу земель і державного контролю за використанням та охороною земель;

г) забезпечення проведення державної експертизи документації із землеустрою у випадках та порядку, визначених законом, ведення та адміністрування ДЗК, охорони земель, реформування земельних відносин;

д) розроблення економічного механізму регулювання земельних відносин;

е) участь у розробленні заходів щодо розвитку ринку земель;

є) міжнародне співробітництво в галузі земельних відносин;

ж) вирішення інших питань, визначених законами України та покладених на нього актами Президента України [43];

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, належить:

а) внесення в установленому порядку пропозицій щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин;

б) участь у розробленні та виконанні державних, галузевих, регіональних та місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, у проведенні моніторингу земель, територіальному плануванні;

в) організація проведення робіт, пов'язаних із реалізацією земельної реформи;

г) проведення відповідно до законодавства моніторингу земель та охорони земель;

г) ведення та адміністрування Державного земельного кадастру;

д) участь у державному регулюванні планування територій;

е) проведення державної експертизи землевпорядної документації;

є) здійснення заходів щодо вдосконалення порядку ведення обліку і підготовки звітності з регулювання земельних відносин, використання та охорони земель, формування екомережі;

є-1) розпорядження землями державної власності в межах, визначених Земельним кодексом України;

ж) вирішення інших питань, визначених законами України та покладених на нього актами Президента України.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин, належать: нормативно-правове забезпечення у сфері Державного земельного кадастру; здійснення інших повноважень згідно з цим Законом [44].

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, належать:

1) ведення та адміністрування Державного земельного кадастру;

2) погодження надання висновків за результатами проведення державної експертизи програм і проектів з питань ведення та адміністрування Державного земельного кадастру, матеріалів і документації Державного земельного кадастру;

3) здійснення підготовки земельно-кадастрової документації;

4) внесення до Державного земельного кадастру та надання відомостей про землі, розташовані у межах державного кордону України, територій Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, районів, сіл, селищ, міст;

5) здійснення державної реєстрації земельних ділянок, обмежень у їх використанні;

6) ведення поземельних книг та надання витягів із Державного земельного кадастру про земельні ділянки;

7) організація здійснення на відповідній території робіт із землеустрою та оцінки земель, що проводяться з метою внесення відомостей до Державного земельного кадастру;

8) розроблення стандартів і технічних регламентів у сфері Державного земельного кадастру відповідно до закону, а також

порядків створення та актуалізації картографічних матеріалів, кадастрових класифікаторів, довідників та баз даних;

9) розроблення форм витягів, інформаційних довідок із Державного земельного кадастру, повідомлень про відмову у наданні відомостей, порядку обліку заяв і запитів про отримання відомостей із Державного земельного кадастру;

10) створення документів Державного земельного кадастру;

11) участь у погодженні матеріалів і документації Державного земельного кадастру та в установленому порядку надання відповідних висновків;

12) затвердження статуту Адміністратора Державного земельного кадастру, здійснення контролю за його діяльністю, призначення його керівника;

13) організація взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями з питань ведення Державного земельного кадастру;

14) організація робіт з підготовки та підвищення кваліфікації державних кадастрових реєстраторів;

15) здійснення інших повноважень згідно з цим Законом.

Держгеокадастр здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи.

Головне управління Держгеокадастру в області (далі - Головне управління) є територіальним органом Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру та їй підпорядковане.

Голова місцевої державної адміністрації координує діяльність Головного управління і сприяє йому у виконанні покладених на нього завдань.

Завданням Головного управління є реалізація повноважень Держгеокадастру на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Головне управління під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями на території області.

Головне управління у межах своїх повноважень видає накази організаційно-розпорядчого характеру.

Повноваження Головного управління відповідно до покладених на нього завдань:

1) розробляє та подає Голові Держгеокадастру пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства аграрної політики та продовольства України;

2) подає в установленому порядку Голові Держгеокадастру пропозиції щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС з питань, що належать до його компетенції; здійснює в межах повноважень, передбачених законом, заходи щодо імплементації в національне законодавство положень міжнародних договорів, стороною яких є Україна;

3) подає Голові Держгеокадастру пропозиції щодо розроблення:

нормативно-технічних документів, стандартів, норм і правил у сфері земельних відносин в установленому законодавством порядку;

стандартів і технічних регламентів у сфері Державного земельного кадастру відповідно до закону, а також порядків створення та актуалізації картографічних матеріалів, кадастрових класифікаторів, довідників та баз даних;

нормативно-технічних документів з питань геодезії, картографії, геоінформаційних систем;

4) надає адміністративні послуги згідно із законом у відповідній сфері;

5) бере участь у міжнародному співробітництві з питань земельних відносин, виконанні зобов'язань міжнародних документів та угод у межах своєї компетенції;

6) здійснює державний геодезичний нагляд за топографо-геодезичною і картографічною діяльністю;

7) здійснює заходи щодо вдосконалення порядку ведення обліку і підготовки звітності з регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;

8) погоджує виконання робіт в охоронних зонах геодезичних пунктів та знесення і перезакладення геодезичних пунктів;

9) здійснює ведення Державного земельного кадастру, інформаційну взаємодію Державного земельного кадастру з іншими інформаційними системами в установленому порядку;

10) організовує виконання на відповідній території робіт із землеустрою та оцінки земель, що проводяться з метою внесення відомостей до Державного земельного кадастру;

11) здійснює державну реєстрацію земельних ділянок, обмежень у їх використанні, скасування такої реєстрації;

12) веде поземельні книги та видає витяги із Державного земельного кадастру про земельні ділянки;

13) розпоряджається землями державної власності сільськогосподарського призначення;

14) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин;

15) бере участь у розробленні та виконанні галузевих, регіональних та місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, у проведенні моніторингу земель, територіальному плануванні;

16) забезпечує підготовку та здійснення організаційних, економічних, екологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, їх захист від шкідливого антропогенного впливу, дотримання режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, інших територій;

17) організовує виконання робіт, пов'язаних з проведенням земельної реформи;

18) готує пропозиції щодо вдосконалення методики та порядку виконання робіт з грошової оцінки земель та вносить їх на розгляд Голові Держгеокадастру;

19) погоджує в межах повноважень, передбачених законом, документацію із землеустрою;

20) забезпечує науково-експертне, інформаційне та методичне проведення землевпорядних, землеоціночних робіт, вживає організаційних заходів щодо проведення земельних торгів;

21) здійснює землеустрій, у тому числі забезпечує проведення державної інвентаризації земель;

22) вносить до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо використання коштів, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

23) забезпечує створення, формування і ведення регіонального та місцевого фонду документації із землеустрою;

24) здійснює державний нагляд у сфері землеустрою;

25) здійснює координацію діяльності науково-дослідних, інших підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держгеокадастру, на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

26) проводить відповідно до законодавства моніторинг земель та їх охорону;

27) бере участь у державному регулюванні планування територій;

28) проводить в установленому законодавством порядку державну експертизу програм і проектів з питань землеустрою;

29) здійснює методичне забезпечення та координацію діяльності у сфері державної експертизи землевпорядної документації на територіальному рівні, а також методичне забезпечення діяльності у сфері державної експертизи землевпорядної документації розробників об'єктів державної експертизи;

30) здійснює державний нагляд (контроль) в агропромисловому комплексі:

у частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, в тому числі за:

веденням державного обліку і реєстрації земель, достовірністю інформації про наявність та використання земель;

виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних із порушенням ґрунтового покриву, своєчасним проведенням рекультивації порушених земель в обсягах, передбачених відповідним робочим проектом землеустрою;

дотриманням вимог земельного законодавства в процесі укладання цивільно-правових договорів, передачі у власність, надання у користування, в тому числі в оренду, вилучення (викупу) земельних ділянок;

дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства та встановленого порядку набуття і реалізації права на землю;

дотриманням правил, встановленого режиму експлуатації протиерозійних, гідротехнічних споруд, збереженням захисних насаджень і межових знаків;

проведенням землеустрою, виконанням заходів, передбачених проектами землеустрою, зокрема за дотриманням власниками та користувачами земельних ділянок вимог, визначених у проектах землеустрою;

розміщенням, проектуванням, будівництвом та введенням в експлуатацію об'єктів, які негативно впливають або можуть вплинути на стан земель;

здійсненням заходів, передбачених відповідними робочими проектами землеустрою щодо захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочення, засолення, солонцювання, висушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до погіршення стану земель, а також щодо недопущення власниками та користувачами земельних ділянок псування земель шляхом їх

забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, заростання чагарниками, дрібноліссям та бур'янами;

дотриманням строків своєчасного повернення тимчасово зайнятих земельних ділянок та обов'язкового виконання заходів щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

дотриманням порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

використанням земельних ділянок відповідно до цільового призначення;

дотриманням вимог земельного законодавства органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань передачі земель у власність та надання у користування, у тому числі в оренду, зміни цільового призначення, вилучення, викупу, продажу земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах;

у частині родючості ґрунтів за:

зміною показників якісного стану ґрунтів у результаті проведення господарської діяльності на землях сільськогосподарського призначення;

своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності заходів щодо збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів;

31) обстежує земельні ділянки, які підлягають рекультивації, та видає спеціальні дозволи на зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок відповідно до проектів, затверджених у встановленому порядку, а також обстежує земельні ділянки, яким заподіяна шкода внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу;

32) бере участь у роботі комісій при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших

об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель;

33) вносить у встановленому порядку до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотання щодо:

приведення у відповідність до законодавства прийнятих ними рішень з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;

обмеження або зупинення освоєння земельних ділянок у разі розробки корисних копалин, у тому числі торфу, проведення геологорозвідувальних, пошукових та інших робіт з порушенням вимог земельного законодавства;

припинення будівництва та експлуатації об'єктів у разі порушення вимог земельного законодавства до повного усунення виявлених порушень і ліквідації їх наслідків;

припинення права користування земельною ділянкою відповідно до закону;

34) розраховує розмір шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання їх не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу, та вживає заходів щодо її відшкодування в установленому законодавством порядку;

35) готує та подає до Держгеокадастру пропозиції щодо фінансування заходів з охорони земель;

36) проводить лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивного, в зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин, а також у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій;

37) надає до Держгеокадастру пропозиції та матеріали, необхідні для видачі Держгеокадастром експертних висновків щодо зміни зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи та висновку про поліпшення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення;

38) надає роз'яснення з питань, що належать до його компетенції;

39) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держгеокадастру;

40) здійснює інші повноваження, визначені законодавством.

Акти Головного управління можуть бути скасовані Головою Держгеокадастру повністю чи в окремій частині, у тому числі за дорученням Міністра аграрної політики та продовольства України, а також Міністром аграрної політики та продовольства України у разі відмови Голови Держгеокадастру скасувати такий акт.

Головне управління очолює начальник, що призначається на посаду Головою Держгеокадастру за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства України і головою відповідної місцевої державної адміністрації та звільняється з посади Головою Держгеокадастру.

Начальник Головного управління має заступників, які призначаються на посаду Головою Держгеокадастру за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства України та звільняються з посади Головою Держгеокадастру.

Начальник Головного управління є Головним державним інспектором у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель у відповідній області, а його перший заступник та заступник - відповідно першим заступником та заступником Головного державного інспектора у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель у відповідній області.

Керівник міжрегіонального, міськрайонного структурного підрозділу та структурного підрозділу в районі, місті Головного управління є Головним державним інспектором у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель у відповідному районі (місті), а його заступник – відповідно заступником Головного державного інспектора у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель у відповідному районі (місті).

Керівники структурних підрозділів Головного управління, на яких покладено повноваження щодо виконання інспекційних функцій, є одночасно *старшими державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель*.

Головні та провідні спеціалісти, які безпосередньо здійснюють державний нагляд (контроль), є одночасно *державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель*.

Структуру Головного управління затверджує Голова Держгеокадастру за погодженням з Міністром аграрної політики та продовольства України.

Штатний розпис та кошторис Головного управління затверджує *Голова Держгеокадастру*.

Чисельність працівників Головного управління затверджує Голова Держгеокадастру в межах граничної чисельності працівників, визначеної Кабінетом Міністрів України для територіальних органів Держгеокадастру. Головне управління утворюється у порядку, передбаченому статтею 21 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади».

Відомості Державного земельного кадастру поділяються на відомості про:

- 1) геодезичну та картографічну основу Державного земельного кадастру;
- 2) кадастрове зонування земель у межах території України;
- 3) об'єкти Державного земельного кадастру.

Відомості Державного земельного кадастру є офіційними і вважаються об'єктивними та достовірними, якщо інше не доведено судом.

Відомості про значення площі об'єкта Державного земельного кадастру вносяться до нього з точністю до чотирьох значущих цифр після коми.

Документація із землеустрою та оцінки земель, яка є підставою для внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного

кадастру, подається Державному кадастровому реєстраторові, що здійснює внесення таких відомостей у паперовій або електронній формі відповідно до вимог Закону України "Про землеустрій" [101] та у формі електронного документа відповідно до вимог Закону України "Про Державний земельний кадастр" [44].

Кадастровий план земельної ділянки - графічне зображення, що містить відомості про об'єкти Державного земельного кадастру [44].

Кадастрові плани одержуються шляхом проведення спеціальних зйомок за допомогою електронних тахеометрів і відповідної комп'ютерної обробки матеріалів зйомок.

Для виготовлення кадастрового плану застосовують існуючі топографічні плани відповідних масштабів, які вносяться в базу даних за допомогою оцифровки, виготовляється польова кадастрова схема, на якій показують об'єкти земельної власності, їх межі і проміри, і які використовуються для актуалізації. В результаті актуалізації растрового зображення уточнюються об'єкти нерухомості, їх межі, споруди, будівлі і виявлені зміни вносяться в графічну базу даних. Таким чином, ми отримуємо кадастрові плани, на яких зображені об'єкти нерухомості, інтенсивне забезпечення території, гідрографія, шляхи сполучення та ін.

На кадастровому плані земельної ділянки відображаються:

- площа земельної ділянки;
- зовнішні межі земельної ділянки (із зазначенням суміжних земельних ділянок, їх власників, користувачів суміжних земельних ділянок державної чи комунальної власності);
- координати поворотних точок земельної ділянки;
- лінійні проміри між поворотними точками меж земельної ділянки;
- кадастровий номер земельної ділянки;
- кадастрові номери суміжних земельних ділянок (за наявності);
- межі земельних угідь;

- межі частин земельних ділянок, на які поширюється дія обмежень у використанні земельних ділянок, права суборенди, сервітуту;

- контури об'єктів нерухомого майна, розташованих на земельній ділянці [44].

Таблиці із зазначенням координат усіх поворотних точок меж земельної ділянки, переліку земельних угідь, їх площ, відомостей про цільове призначення земельної ділянки та розробника документації із землеустрою на земельну ділянку є невід'ємною частиною кадастрового плану земельної ділянки.

Кадастровий план земельної ділянки складається при формуванні земельної ділянки у паперовій та електронній (цифровій) формі.

Порядок складання та затвердження вимог до оформлення кадастрових планів земельних ділянок встановлюється Кабінетом Міністрів України.

У разі зміни відомостей, власнику (користувачу) земельної ділянки за його заявою Державний кадастровий реєстратор видає Витяг з Державного земельного кадастру про земельну ділянку, складовою частиною якого є кадастровий план, що містить внесені відомості.

Кадастрова карта (план) ведеться для актуалізованого відображення у часі об'єктів ДЗК у межах кадастрового кварталу, кадастрової зони, у цілому в межах території адміністративно-територіальної одиниці (село, селище, місто, район, область, Автономна Республіка Крим).

Кадастрова карта (план) ведеться в електронній (цифровій) формі.

Зміст та вимоги щодо відображення інформації на кадастровій карті (плані) встановлюються Порядком ведення Державного земельного кадастру. Складовою частиною кадастрової карти (плану) є індексна кадастрова карта (план), порядок складання якої встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Кадастровими картами (планами), що створюються під час ведення Державного земельного кадастру, є:

- 1) кадастрова карта Автономної Республіки Крим, області;
- 2) кадастрова карта району;
- 3) кадастровий план міста, селища, села;
- 4) кадастрова карта території України за межами адміністративно-територіальних одиниць [45].

Кадастрова карта території України складається з кадастрових карт (планів) адміністративно-територіальних одиниць та кадастрової карти території України за їх межами.

Кадастрова карта (план) ведеться в електронній (цифровій) формі за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру шляхом відображення на картографічній основі Державного земельного кадастру відомостей про кадастрове зонування земель та об'єкти Державного земельного кадастру.

Під час ведення Державного земельного кадастру можуть створюватися *тематичні карти (плани)*, шляхом відображення на обраній картографічній основі Державного земельного кадастру певного набору відомостей Державного земельного кадастру з метою їх кращої візуалізації та аналізу, такі як:

- 1) карти (плани) адміністративно-територіального поділу України;
- 2) карти (плани) адміністративно-територіального поділу окремих адміністративно-територіальних одиниць;
- 3) карти (плани) категорій земель;
- 4) карти (плани) цільового призначення земельних ділянок;
- 5) карти (плани) обмежень у використанні земель;
- 6) карти (плани) кількісних характеристик об'єктів Державного земельного кадастру;
- 7) карти (плани) якісних характеристик об'єктів Державного земельного кадастру;
- 8) карти (плани) рельєфу місцевості;
- 9) карти (плани) економічної оцінки земель;
- 10) карти (плани) нормативної грошової оцінки земель;
- 11) карти (плани) розподілу земель за угіддями;

12) карти (плани) розподілу земель між власниками, користувачами;

13) карти (плани), що відображають інформацію, отриману в порядку інформаційної взаємодії з іншими кадастрами та інформаційними системами;

14) комплексні карти (плани), що містять обрані набори відомостей, зазначених у попередніх підпунктах.

Індексна кадастрова карта - це спеціальна карта розміщення кадастрових облікових одиниць в межах адміністративно - територіальних утворень, яка містить межі облікових одиниць і їх нумерацію. Індексні кадастрові карти виготовляються на території України, області, району.

Індексні кадастрові карти України містять інформацію про межі області і їх кадастрову нумерацію (М 1:1000000).

Індексна кадастрова карта області містить інформацію про межі районів як облікових одиниць і їх кадастрову нумерацію (М 1:200000).

Індексна кадастрова карта району містить інформацію про межі сільських, селищних рад і їх кадастрові номери (М 1:50000).

Індексні кадастрові плани - це спеціальні плани для невеликих територій, які виготовляються, як правило, в масштабі 1:10000 в національній системі координат, що складається на основі існуючих топографічних карт, на яких указані межі реєстр, округів, секцій, блоків, а також: їх кадастрові номери.

Індексні кадастрові плани носять довідковий характер і складаються, як правило, на територію сільської, селищної ради або окремого населеного пункту.

4.4. Інформаційне забезпечення земельно-кадастрових даних

Основна вимога до успішного ведення земельного кадастру - повні дані про правовий, природний і господарський стан земель. Отже, виникає необхідність визначити відповідні показники для кожної складової частини земельного кадастру. Для його ведення потрібно знати, хто є власником земельної ділянки чи користувачем, на яких умовах використовується земельна ділянка,

яка її площа, склад і підвиди угідь, якісний стан земель, порівняльну їх цінність і оцінну вартість.

Ведення Державного земельного кадастру супроводжується належним чином оформленими земельно-кадастровими документами і матеріалами.

До земельно-кадастрової документації відносяться: земельно-кадастрові карти; кадастрові плани населених пунктів; реєстри громадян; реєстри землеволодінь, землекористувань; реєстри документів, які посвідчують право власності або право користування землею, а також реєстри договорів оренди землі; матеріали обслідувань і обстежень: карти ґрунтів, ґрунтово-меліоративної, геоботанічної карти, матеріали оцінки земель, бонітування ґрунтів, економічної оцінки і грошової оцінки, матеріали ведення поточного кадастру, тобто поточного обліку кількості і якості землі.

Земельно-кадастрову документацію поділяють на текстову і картографічну.

Текстові документи і матеріали містять словесну інформацію про об'єкт і суб'єкт земельного кадастру. Їх ведуть у вигляді рішень, розпоряджень державних органів з питань регулювання правового режиму, матеріалів, що стосуються правової сторони земельного кадастру тощо.

Текстові матеріали мають вигляд таблиць і пояснювальних записок. До *табличних матеріалів* належать контурні відомості, експлікації земель, дані про характеристику якості ґрунтів, статистичні дані для економічної оцінки земель тощо.

До *текстових матеріалів* належать пояснювальні записки, акти обстежень земель, висновки, протоколи погодження меж земельних ділянок, даних обліку і оцінки земель тощо.

До *земельно-кадастрової документації* належать кадастрові карти та плани (графічні і цифрові), схеми, графіки, текстові та інші матеріали, які містять відомості про межі адміністративно-територіальних утворень, межі земельних ділянок власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, правовий режим земель, що перебувають у власності, їхню кількість, якість, цінність.

Картографічні матеріали забезпечують наочність території, на якій ведеться кадастр, ліквідують можливість пропусків або дублювання площ при земельному кадастрі. Ведення земельного кадастру без картографічного матеріалу практично неможливе. Картографічні матеріали дають вихідну інформацію для первинного заповнення текстових земельно-кадастрових документів, а також внесення змін, що відбуваються у використанні земель.

Учасниками відносин при розробці земельно-кадастрової документації є *замовник і розробник документації*, а також *треті особи*, права і законні інтереси яких можуть зачіпатися при проведенні державного земельного кадастру.

Замовником документації може бути орган державної влади, орган місцевого самоврядування, судовий орган, центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів і його місцеві органи, юридичні і фізичні особи, які прийняли рішення або подали клопотання про проведення земельно-кадастрових робіт і можуть забезпечити їх фінансування.

Розробниками документації є науково-дослідні і проектно-вишукувальні організації, інші юридичні та фізичні особи, які отримали в установленому порядку ліцензії на виконання робіт з оцінки земель або кадастрових зйомок у відповідності із діючим законодавством України. Взаємовідносини між замовником і розробником земельно-кадастрової документації регулюються у відповідності із законодавством України і договором і розробники земельно-кадастрової документації несуть відповідальність за її достовірність, якість і екологічну безпеку заходів, передбачених документацією.

Земельно-кадастрова документація включає в себе *текстові і графічні матеріали* і містить обов'язкові положення, встановлені завданням на розробку відповідного виду документації. Вона розробляється на основі технічного завдання, яке видається замовником документації. Склад, зміст і правила оформлення кожного виду земельно-кадастрової документації регламентуються відповідними нормативно-технічними документами щодо

проведення державного земельного кадастру. Погоджена у встановленому порядку документація, яка отримала позитивний висновок державної експертизи, підлягає затвердженню. Зміни до земельно-кадастрової документації вносяться за рішенням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які її затвердили.

Для одержання земельно-кадастрових даних користуються різними способами. Для обчислення площ земельних ділянок проводять зйомки місцевості, для визначення показників природних властивостей ґрунтів - обстеження земель, а для економічної їх оцінки - збір, обробка й аналіз статистичних даних про господарське використання земель.

Отже, зйомка або коректура планового картографічного матеріалу необхідна для отримання даних розмірів землеволодінь, землекористувань або угідь.

Планово-картографічний матеріал - це матеріал, який у певному масштабі відтворює на паперовій основі стан, розміщення і використання земель. Планово-картографічна інформація служить основою для одержання будь-якої інформації про земельну ділянку та всього, що входить до державного земельного кадастру.

Джерелом одержання планово-картографічної інформації служать космічні, аерофотогеодезичні і наземні зйомки.

Поряд із зйомками, при яких визначається місце положення земельної ділянки в просторі, проводяться обстеження і дослідження території. Обстеження поділяють на два види: агрогосподарські та спеціальні (рис.4.9).

Рис.4.9. Види обстежень

Агроекономічні обстеження забезпечують одержання необхідних відомостей про якісний стан земель за зовнішніми ознаками і даними господарського використання. Кожній земельній ділянці дають характеристику за типом ґрунту, гранулометричним складом, глибиною гумусового горизонту, ступенем кислотності, засміченості камінням, зволоженості, рівнем стояння ґрунтових вод, розвитком ерозії, крутизною схилів, придатністю до машинно-тракторного обробітку та іншими показниками, які визначають родючість ґрунту і потенційну можливість використання земель. Результати обстежень показують на планово-картографічних матеріалах і заносять у спеціальні відомості агрогосподарського обстеження.

Проте агрогосподарські обстеження дають неповну характеристику земель. Тому, крім них, проводять спеціальні обстеження земель: *ґрунтові, агрохімічні, меліоративні і геоботанічні.*

Ґрунтові обстеження здійснюють для одержання кількісних показників основних природних властивостей ґрунтів, які використовують потім для бонітування. Також ці роботи направлені на отримання даних про забруднення ґрунтів радіохімічними елементами, промисловими і побутовими відходами. Показники ґрунтових обстежень одержують у результаті виконання польових робіт і лабораторних аналізів.

Агрохімічні обстеження характеризують ґрунт за забезпеченістю поживними речовинами. Для характеристики земель за глибиною залягання ґрунтових вод і ступенем їх зволоженості проводять *меліоративні обстеження.*

Геоботанічні обстеження направлені на одержання даних про продуктивність природних кормових угідь, тобто забезпечують характеристику природних кормових угідь за складом і якістю травостою. При цьому проводять класифікацію типів кормових угідь, дають кормову характеристику трав тощо.

Всі ці обстеження проводяться на картографічній основі в масштабі не менш 1:10000.

Земельно-кадастрові роботи - це не разовий захід, а постійний процес одержання і оновлення даних про стан земель. *Систематизація одержаних даних* потрібна для цілеспрямованого використання їх у виробничій діяльності землевласників, землекористувачів, а також при аналізі і плануванні розміщення виробництва по території. Одержані дані підлягають *класифікації, аналізу, синтезу*, що дають повноту знань про той чи інший показник, а також про ту чи іншу земельну ділянку. Дані групують по землеволодінням, землекористуванням і адміністративним територіях.

Найсучаснішим видом інформаційних систем, які використовуються у кадастрі та землеустрої є *географічні інформаційні системи* (ГІС). В Україні функціонує значна кількість земельно-кадастрових і геоінформаційних систем різних рівнів із великою кількістю накопиченої інформації, однак існує проблема оперативного та автоматизованого використання цієї інформації. Застосування ГІС-технологій пов'язано зі збирання, зберігання та приведення до єдиних стандартів і форматів цієї інформації. Основним завданням ГІС є функціонування в умовах об'єднання різноманітної та різноформатної інформації в процесі вирішення наукових і практичних завдань об'єднання кадастрових даних різних видів кадастру.

Світові лідери з розробки ГІС-технологій такі фірми, як ESRI, Autodesk, MapInfo, Bentley, на протязі багатьох років вели дискусії і мали принципово різні підходи до вирішення широкого спектра завдань, що ставилися перед геоінформаційними системами. Програмні продукти цих фірм реалізовувались на різноманітних платформах (UNIX, Windows, DOS), намагаючись розробити більш ефективну концепцію при вирішенні будь-яких завдань, що стосуються просторової інформації. Це дозволило нині отримати потужні ГІС, з широкими можливостями при маніпулюванні великими обсягами даних.

AutoCADMap повнофункціональний геоінформаційний пакет середовища **AutoCAD**. Можливе управління даними, хороший картографічний інструментарій та розвинута функція ГІС-аналізу.

Включає широкий спектр засобів корегування картографічних даних, підтримує топологію та зв'язок об'єктів із зовнішніми документами різних типів.

ArcView найпростіший у навчанні і праці продукт, що надає кінцевому користувачу засоби вибору та перегляду різноманітних геоданих, їх редагування, створення макетів карт з легендами, графіками і діаграмами, зв'язок об'єктів карт з атрибутивною інформацією, адресного геокодування, використання растрових зображень, роздрукування картографічних матеріалів.

GeoMedia являє собою єдиний механізм введення запитів, аналізу, відображення даних із різноманітних джерел та розподіл просторової інформації. За допомогою цього продукту можна ввести дані, створювати тематичні карти і легенди, виконувати складні аналітичні процедури, робити запити тощо. Засоби аналізу дозволяють перетворювати геометричні об'єкти в тематичні, а також інтегрувати в ГІС растрові зображення та об'єкти мультимедіа.

ArcInfo має і переваги, і недоліки. Із всіх ГІС- пакетів ArcInfo вимагає надзвичайно значних обчислювальних ресурсів та висококваліфікованих спеціалістів, складна і надкоштовна система.

Геоінформаційні кадастрові системи створюються та використовуються як узагальнені графічні і атрибутивні автоматизовані інформаційні системи із просторовою локалізацією даних.

Легкість і простота у користуванні ГІС дає можливість плідніше і якісніше вводити інформацію у базу даних та оперувати нею.

З 2005 року на кафедрі землеустрою та кадастру Одеського державного аграрного університету застосовуються системи автоматизованого проектування і додатки, що на них базуються AutoCAD, геоінформаційні системи ArcGIS 9.3, ArcView 3.2 компанії ESRI, а також спеціалізовані додатки Геодезична Інформаційна Система 6 (GIS 6) та Digitals.

Питання для самоконтролю

1. Зі скількох категорій складається земельний фонд України?
2. Що таке Державний земельний кадастр?
3. Яке призначення Державного земельного кадастру?
4. Хто є об'єктами Державного земельного кадастру?
5. Що таке раціональне/ефективне використання землі?
6. Ролі Державного земельного кадастру?
7. Хто має право проводити земельний кадастр?
8. Які сфери впливу охоплює Державний земельний кадастр?
9. Які проблеми вирішує Державний земельний кадастр?
10. Яке землекористування можна вважати раціональним?
11. Які функції покладаються на інженера-землевпорядника?
12. Для чого були введені такі земельно-кадастрові документи, як державна земельно-кадастрова книга району та земельно-кадастрова книга сільськогосподарського підприємства?
13. Які зміни відбулися після утворення Державного комітету України по земельним ресурсам?
14. До державних землевпорядних органів відносять ...
15. Складові частини Державного земельного кадастру?
16. Що таке кадастрове зонування?
17. Порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх природними властивостями називається ...
18. Що відображає державна реєстрація землі?
19. Що таке економічна/грошова оцінка землі?
20. Що відображає облік якості земель?
21. Основні види Державного земельного кадастру?
22. Види земельно-кадастрової документації?
23. Що відноситься до основної земельно-кадастрової документації?
24. На яких принципах базується Державний земельний кадастр?
25. Що є правовою основою ведення Державного земельного кадастру?
26. Назвати функції Держгеокадастру України.

27. Що складає структуру Держгеокадастру?
28. Скільки державних топографо-геодезичних та картографічних підприємств функціонує в управлінні Держгеокадастру України?
29. Хто очолює Держгеокадастр України?
30. Хто має право призначати та звільняти Голову Держгеокадастру?
31. Які функції Голови Держгеокадастру?
32. Які права мають кваліфіковані інженери-землевпорядники?
33. Що є основним завданням Держгеокадастру?
34. Назвати повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.
35. Яке завдання виконує головне управління Держгеокадастру в області?
36. Що є підставою для внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру?
37. Що таке кадастровий план земельної ділянки і яким шляхом він одержується?
38. Яка інформація відображається на кадастровому плані земельної ділянки?
39. Перелічіть законодавчу базу ведення державного земельного кадастру
40. Що таке індексна кадастрова карта?
41. Що відносять до земельно-кадастрової документації?
42. Для чого необхідна зйомка або коректура планового картографічного матеріалу ?
43. З якого року існує система державних органів земельних ресурсів в нашій державі?
44. Хто вважається держателем, а хто адміністратором Державного земельного кадастру за законом?
45. Які повноваження у територіальних органів земельних ресурсів у областях у сфері Державного земельного кадастру?
46. Перелічіть повноваження територіальних органів земельних ресурсів у районах, містах республіканського значення у сфері Державного земельного кадастру.

РОЗДІЛ 5

ЛІСОВИЙ КАДАСТР

5.1. Лісоресурсний потенціал

Загальна характеристика лісів України

5.2. Класифікація типів лісу (лісових ділянок)

5.3. Районування лісового фонду

5.4. Нормативно-правові акти з ведення лісового кадастру

5.5. Державний лісовий кадастр та порядок його ведення

Питання для самоконтролю

5.1. Лісоресурсний потенціал. Загальна характеристика лісів України

Лісоресурсний потенціал (далі ЛРП) – це показник, який характеризує всю сукупність лісових ресурсів та лісорослинних умов і є базою раціональної організації лісокористування і розвитку продуктивних сил у цілому. Незважаючи на те, що ЛРП є порівняно незначним від його рівня використання, охорони і відтворення значною мірою залежить економіка й екологічна ситуація. Виходячи з визначення лісоресурсного потенціалу, сюди будуть входити лісові насадження, полезахисні смуги та інші захисні насадження, недеревна продукція лісу, екологічні та соціальні функції лісових насаджень.

Ліси України за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші функції і забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах.

До особливостей лісів та лісового господарства України відносяться:

- відносно низький середній рівень лісистості території країни;
- зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим), що містить істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу;

- переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з режимом обмеженого лісокористування;
- високий відсоток заповідних лісів (16,1%), який має стійку тенденцію до зростання;
- історично сформувалась ситуація закріплення лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств);
- значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення;
- половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду.

Загальна площа лісового фонду України становить - 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість території країни становить 15,9%. За 50 років площа лісів зросла на 21%, а запас деревини майже у три рази. Лісистість країни становить 15,6%. Цей показник нижчий, ніж у багатьох країнах Європи. До того ж, він значно різниться в регіональному розрізі. Для забезпечення належних екологічних стандартів території, науковці вважають, що лісистість потрібно довести до рівня 21-22% за рахунок заліснення неугідь та низькопродуктивних земель, насамперед, в малолісних регіонах.

Ліси на території України розташовані дуже не рівномірно. Вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, за якого ліси найпозитивніше впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, пом'якшують наслідки ерозійних процесів, а також забезпечується одержання більшої кількості деревини.

Ліс відіграє неоцінену роль у житті суспільства. Він є потужним накопичувачем біологічної маси, джерелом кисню, регулятором стоку, захисником ґрунту від ерозії, важливим рекреантом. Цей природний ресурс дає людству різноманітну сировину та продукти харчування.

На рисунку 5.1. представлена карта лісистості України.

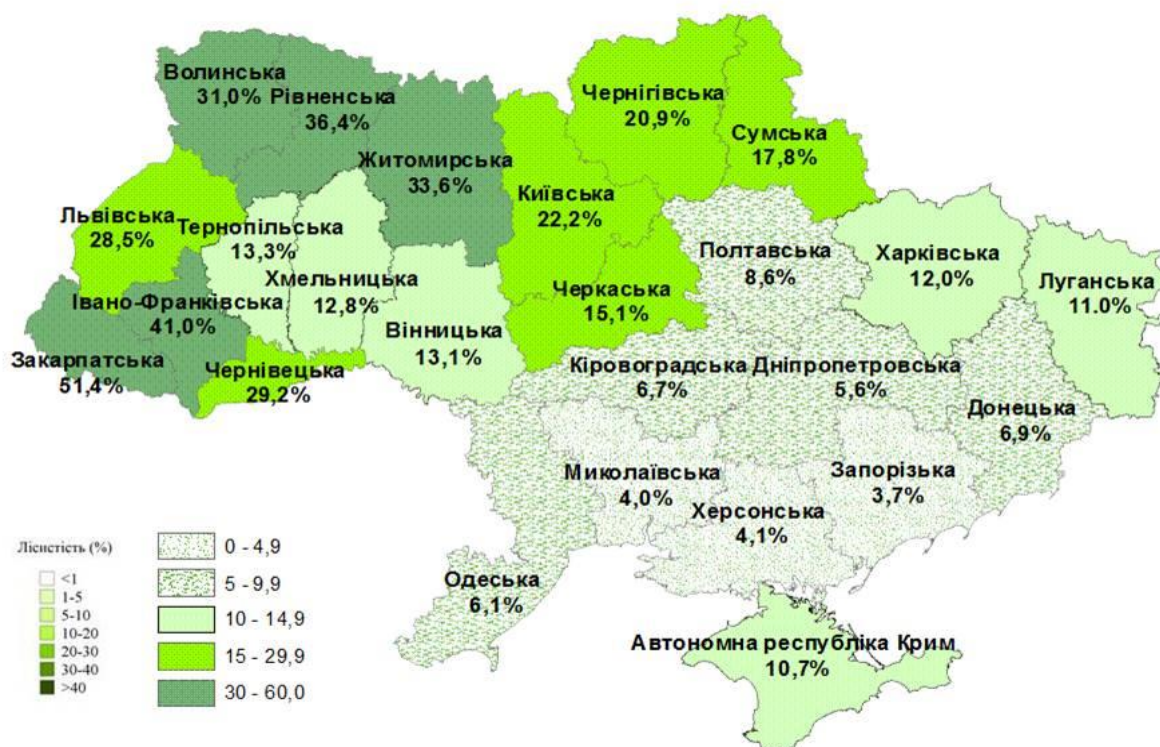

Рис. 5.1. Карта лісистості України

Ліс - тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [9].

Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезростаюванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.

Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави.

Лісові відносини - суспільні відносини, які стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та стале використання

лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства.

Об'єктом лісових відносин є лісовий фонд України та окремі лісові ділянки.

Суб'єктами лісових відносин є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи та громадяни, які діють відповідно до Конституції та законів України.

Лісові відносини в Україні регулюються Конституцією України [1], Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" [2], Лісовим кодексом [9], іншими законодавчими актами України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Лісові відносини, що виникають при використанні землі, надр, вод, а також відносини щодо охорони, використання й відтворення рослинного та тваринного світу, не врегульовані Лісовим кодексом, регулюються відповідними законодавчими актами.

Ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

Від імені Українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України.

Ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності.

Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи.

Розподіл загальної площі земель лісогосподарського призначення України за відомчою підпорядкованістю представлено на рисунку 5.2.

До лісового фонду України належать лісові ділянки, в тому числі захисні насадження лінійного типу, площею не менше 0,1 гектара.

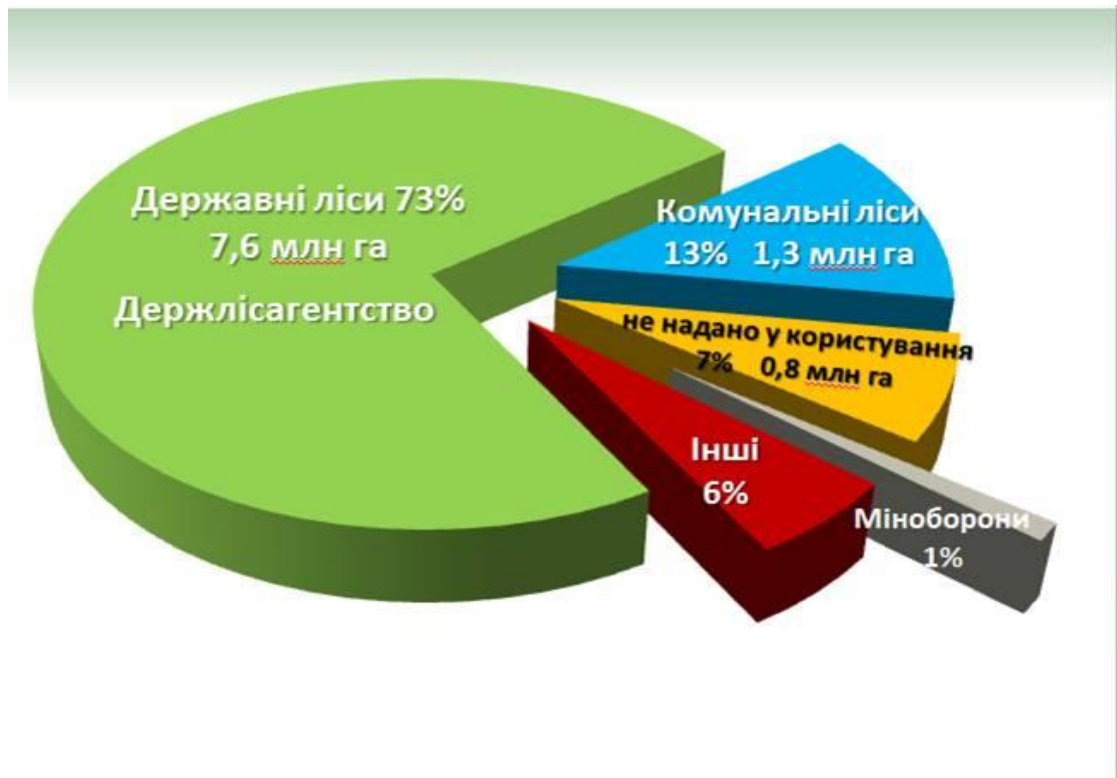

Рис. 5.2. Склад лісового фонду України

До лісового фонду України не належать: зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів; окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках.

Державний лісовий кадастр на території України ведеться з метою ефективно організації охорони і захисту лісів, раціонального використання лісового фонду України, відтворення лісів, здійснення систематичного контролю за якісними і кількісними змінами лісів [9].

5.2. Класифікація типів лісу (лісових ділянок)

Типи лісу – ділянка лісу або їх сукупність, які характеризуються єдиним типом лісорослинних умов, однаковим складом деревних порід, кількістю ярусів, аналогічною фауною і потребують одних і тих же лісгосподарських заходів при рівних економічних умовах.

Типи лісу – це географічні, кліматичні форми типів лісової ділянки, в межах якої вони відрізняються складом корінних лісостанів. Утворення типів лісу пов'язане з кліматом, сумою

активних і ефективних температур, величиною ФАР (фотосинтетична активна радіація - це сонячна енергія, яку рослини поглинають і використовують у процесі фотосинтезу), зволоженням, континентальністю, тривалістю вегетації та історією формування сучасної флори. Тип лісу об'єднує лісові ділянки, покриті і непокриті лісом, і є найважливішою для лісогосподарського виробництва класифікаційною одиницею лісівничої типології. За головну ознаку при виділенні типів лісу приймають закладені в їх основу корінні лісостани. До одного типу лісу відносяться лісові ділянки, які мають однаковий склад корінних лісостанів з усіма похідними від них асоціаціями. Деревні породи й інша рослинність у даному випадку розглядаються як індикатори кліматичних умов [102].

Всі ліси України поділені за екологічним і соціально-економічним значенням та залежно від основних виконуваних ними функцій на категорії [9]. Сукупність лісових ділянок утворює лісовий фонд України.

Ліси України поділяються на такі категорії:

- 1) захисні ліси (виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції);
- 2) рекреаційно-оздоровчі ліси (виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції);
- 3) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо);
- 4) експлуатаційні ліси.

Поділ лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій проводиться в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Ліси, що зростають на одній території і відповідають умовам і ознакам віднесення до різних категорій, відносяться до тієї з них, для якої у визначеному законодавством порядку встановлений режим більш обмеженого лісокористування.

Межі лісів, визначених для віднесення до однієї з категорій, проводяться уздовж природних меж, кварталних просік, ліній

зв'язку і електромереж та інших, чітко визначених на місцевості розмежувальних ліній - залізниць та автомобільних доріг, каналів, газо- та нафтопроводів, візирів, протипожежних розривів і вододільних ліній.

До лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відносяться лісові ділянки, що виконують природоохоронну, естетичну функцію, є об'єктами науково-дослідних робіт на довгочасну перспективу, сприяють забезпеченню охорони унікальних та інших особливо цінних природних комплексів та історико-культурних об'єктів, зокрема:

1) розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

2) розташовані в межах історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів, місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, охоронних зон пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва.

До лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відносяться також унікальні за породним складом, продуктивністю і генетичними властивостями лісові ділянки, на яких зростають реліктові, ендемічні види дерев, що мають велике наукове значення.

До рекреаційно-оздоровчих лісів відносяться лісові ділянки, що виконують рекреаційну, санітарно-гігієнічну та оздоровчу функцію, використовуються для туризму, зайняття спортом, санаторно-курортного лікування та відпочинку населення і розташовані:

1) у межах міст, селищ та інших населених пунктів;

2) у межах округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій і курортів;

3) у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів;

4) у лісах зелених зон навколо населених пунктів;

5) поза межами лісів зелених зон.

До категорії захисних лісів відносяться лісові ділянки, що виконують функцію захисту навколишнього природного середовища та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів, зокрема:

1) лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів);

2) лісові ділянки (смуги лісів), розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг;

3) лісові ділянки (смуги лісів) у ярах, на легкорозвіюваних пісках, рекультивованих землях, кам'янистих розсипах, малопотужних кам'янистих ґрунтах, у високогірних зонах, на стрімких гірських схилах, у селенебезпечних басейнах та на схилах лавинонебезпечних басейнів (протиерозійні ліси), які виділяються за нормативами;

4) лісові ділянки (смуги лісів), які прилягають до смуг відведення залізниць і виділяються з категорії експлуатаційних лісів на 500 метрів з кожного боку. У гірських районах ширина смуг лісів у разі потреби може бути збільшена з урахуванням результатів спеціальних обстежень до розмірів, що забезпечують захист залізниць і безпеку руху;

5) лісові ділянки (смуги лісів), що прилягають до смуг відведення автомобільних доріг державного значення і виділяються з категорії експлуатаційних лісів шириною 250 метрів з кожного боку дороги. Для забезпечення захисту зазначених доріг і безпеки руху у гірських районах ширина смуг лісів у разі потреби може бути збільшена з урахуванням результатів спеціальних обстежень;

6) лісові ділянки (смуги лісів) уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, які виділяються з категорії експлуатаційних лісів за нормативами. Ширина наявних смуг лісів, що перевищує нормативи, не підлягає перегляду;

7) інші лісові ділянки (смуги лісів), які не мають зазначених у підпунктах 1-6 ознак віднесення до категорії захисних лісів, розташовані:

- на схилах балок і річкових долин з крутизною схилів до 25 градусів (байрачні ліси);

- серед безлісної місцевості та мають площу до 100 гектарів.

До категорії експлуатаційних лісів відносяться лісові ділянки, що не зайняті лісами природоохоронного, наукового, історико-

культурного призначення, рекреаційно-оздоровчими та захисними лісами (категорії лісів з особливим режимом лісокористування). Експлуатаційні ліси призначені для задоволення потреб національної економіки у деревині.

5.3. Районування лісового фонду

Основою правильної організації та раціонального ведення лісового кадастру є комплексне лісогосподарське районування, яке поділяє територію країни на однорідні за природно-економічними умовами лісогосподарські області, округи, райони з чітко вираженими особливостями лісогосподарського виробництва. Тільки зональний підхід, що базується на всебічному врахуванні економічних і природних, зокрема лісорослинних, умов дає можливість ефективно використовувати потенційні можливості лісового фонду, диференціювати всі лісогосподарські заходи за типами лісу. Для комплексного районування лісових територій важливе значення має лісова типологія. Вона найповніше характеризує природу лісу, його внутрішні й зовнішні взаємозв'язки, є основою планування всіх лісогосподарських заходів.

Розробка регіональних систем ведення лісового господарства спрямована на підвищення продуктивності, довговічності лісів, поліпшення якості деревини, санітарно-гігієнічних, захисних, рекреаційних та інших корисних властивостей лісу, розширення бази побічного користування. Реалізація цих заходів передбачає добре знання типів лісу, їх лісівничих особливостей та передумов біологічної стійкості, способів і засобів попередження пошкоджень і захворювань насаджень.

Продуктивність лісів, їх довговічність, корисні властивості, захисні функції залежать від типу лісу, а також від зовнішніх факторів. Різні інфекційні хвороби, шкідники, пошкодження, помилки у веденні лісового господарства негативно впливають на біологічну стійкість лісу, його продуктивність та корисні властивості.

За даними науковця Б.Ф. Остапенко [102] природний потенціал продуктивності лісів Карпат та Лісостепу України використовується на 40-70%, що зумовлено надмірним зрідженням деревостанів, утворенням похідних малопродуктивних, багаторазового порослевого походження грабняків, дубняків, розвитком таких небезпечних хвороб, як коренева губка, опеньок осінній, пошкодженням лісів листогризучими комахами, пожежами, створенням на великих площах малостійких монокультур, різкою зміною водного режиму, забрудненням повітря та ін. Аби запобігти несприятливим процесам при реалізації регіональних систем лісового господарства, спрямованих на повне й раціональне використання лісового фонду, необхідно враховувати дію негативних факторів, реакцію на них лісонасаджень в окремих типах лісу.

При розробці систем лісогосподарських заходів на типологічній основі доцільно об'єднати типи лісу в окремі групи за лісівничими особливостями. Це створить умови для застосування на великих масивах однотипних заходів. Розроблені регіональні системи мають охоплювати основні лісові масиви і відповідати головному напрямку розвитку лісового господарства в лісогосподарській області, окрузі чи республіці в цілому.

Оскільки ліси дуже різноманітні, то навіть при великих масивах однотипних насаджень завжди є окремі ділянки із специфічними мікрокліматичними чи мікроекологічними умовами, у яких застосування загальних систем заходів недоцільно. Для таких ділянок всі лісогосподарські заходи слід розробляти з урахуванням конкретних умов, оскільки тут ростуть особливо цінні чи рідкісні рослини, що є певними біотопами для окремих видів тварин і птахів. Так, на Поділлі, на вапнякових скелях у грабових дібровах ростуть цінні лікарські рослини - горицвіт весняний, валеріана лікарська та ін. У лісах Карпат, на кам'янистих розсипах із сосновими чи кедровими лісами гарно плодоносять брусниця, чорниця, інші ягоди, там же переважно поселяються глухарі. У куртинках сфагнових боліт між лісовою рослинністю росте журавлина. Піщані куртини серед боліт є місцем порхалин для

тетерева, глухаря. Аналогічних прикладів можна навести багато. Ми вважаємо, що такі ділянки (часто з унікальними для даного району видами рослин і тварин), незважаючи на їх невеликі розміри, необхідно зберегти при проведенні будь-яких лісогосподарських заходів.

Дотримання принципу зональності проведення лісогосподарських заходів на типологічній основі дозволило розробити типи лісових культур, способи вирощування лісових насаджень, системи головних рубок лісу та інші заходи. На базі лісової типології більш ніж півстоліття успішно провадяться лісовпорядкувальні заходи на Україні. Ці роботи дали певний економічний ефект, сприяли розвитку лісового господарства. Проте сьогодні потрібна цілісна система ведення лісового господарства для кожної лісогосподарської області, округу й основних типів (груп, родин) лісу, яка передбачала б комплекс робіт щодо еколого-економічних особливостей кожного регіону, охоплювала б весь період вирощування лісу. На сучасному етапі наводиться характеристика основних типів лісу і дається короткий опис причин, що призводять до зниження продуктивності та біологічної стійкості лісів.

5.4. Нормативно-правові акти з ведення лісового кадастру

Основними нормативними актами, які формують систему лісового законодавства, є Конституція України [1], Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” [2], Лісовий кодекс України [9], Закон України „Про рослинний світ” [59].

Базовим законодавчим актом, яким регулюються правові відносини у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище є Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” [2].

Частинами другою та третьою статті 38 вказаного Закону [2] встановлено, що законодавством України громадянам гарантується право загального використання природних ресурсів для

задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України.

Водночас, в порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам і організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, - на пільгових умовах.

Відповідно до статті 39 Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” [2] *лісові ресурси державного значення зараховано до природних ресурсів загальнодержавного значення.*

Спеціальним законодавчим актом у сфері регулювання лісових відносин є Лісовий кодекс України [9], який Законом України «Про внесення змін до Лісового кодексу України» від 8 лютого 2006 року №3404-IV викладено у новій редакції. Змінами, внесеними до цього Кодексу, визначаються особливості використання лісових ресурсів у порядку загального і спеціального використання, в залежності від їх видів.

До загального використання лісових ресурсів належить право вільного перебування громадян в лісах державної та комунальної власності (на перебування в лісах приватної власності потрібна згода власника). При цьому, не потрібна наявність спеціального дозволу у разі збирання для власного споживання дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, грибів та інших лісових ресурсів, крім випадків, передбачених Лісовим кодексом України [9] та іншими законодавчими актами України.

Отже, збір вказаних лісових ресурсів здійснюється безоплатно, проте на нього встановлюється уповноваженими на те органами виконавчої влади максимальна норма, метою запровадження якої є забезпечення невиснажливого використання лісових ресурсів та сприяння їх природному відтворенню. Доведення максимальних

норм безоплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, грибів та інших лісових ресурсів до відома населення має забезпечуватися органами виконавчої влади через засоби масової інформації або органами місцевого самоврядування.

В основу класифікації видів спеціального використання лісів покладено роль лісів, які використовуються як природний ресурс. Вона, зокрема, полягає у значенні лісу як джерела деревини, живиці, інших лісових ресурсів, а також у специфічних якостях лісу: лікувально-оздоровчих, рекреаційних, естетичних. Виходячи з цього, види спеціального права лісокористування за цільовим призначенням можна поділити на:

- використання деревних ресурсів лісу – заготівля деревини в порядку рубок головного користування, другорядних лісових матеріалів (пнів, луба, кори і т.ін.);

- побічні лісові користування – сінокосіння, випасання худоби, розміщення вуликів та пасік, заготівля лісових продуктів, збір рослин і грибів, заготівля очерету, збирання лісової підстилки;

- користування лісом у культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та у науково-дослідних цілях;

- використання корисних властивостей лісів для потреб мисливського господарства, створення сприятливих умов для життя диких тварин.

Основною вимогою до громадян, які здійснюють використання лісових ресурсів як у порядку загального користування, так і спеціального, є дотримання пожежної безпеки в лісах, згідно з Правилами пожежної безпеки в лісах України, затверджених наказом Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2004 р. № 278, який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 березня 2005 р. за №328/10608.

При цьому, діяльність лісокористувачів, пов'язана з використанням лісових ресурсів, також має здійснюватися за умов дотримання вимог постанови Кабінету Міністрів України Про затвердження Санітарних правил в лісах України [104], якою затверджені Санітарні правила в лісах України, які являють собою

сукупність норм здійснення санітарно-оздоровчих заходів та санітарних вимог, що встановлюються з метою охорони та захисту лісів при веденні лісового господарства, використанні лісових ресурсів та здійсненні робіт, не пов'язаних з веденням лісового користування.

Усі лісокористувачі наділяються відповідно до законодавства та умов дозволів правами і обов'язками. Вони мають право здійснювати лише ті лісові користування, які їм дозволено і використовувати лише ті ресурси, на які видано спеціальний дозвіл, та в межах визначених в них строків.

Здійснення усіх видів лісокористувань (крім загальних) передбачає дотримання дозвільного порядку, а саме, лише за наявності спеціального дозволу – лісорубного або лісового квитка.

Також слід зазначити, що право спеціального лісокористування має строковий характер (як правило, один рік). Після його закінчення необхідне повторне оформлення [103].

5.5. Державний лісовий кадастр та порядок його ведення

Лісовпорядкування є обов'язковим на всій території України та ведеться державними лісовпорядковими організаціями за єдиною системою в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади з питань лісового господарства.

У лісах, що перебувають у державній власності, лісовпорядкування ведеться за рахунок коштів державного бюджету, у лісах комунальної власності - місцевого бюджету, у лісах приватної власності - за кошти їхніх власників.

На території України з метою ефективної організації охорони і захисту лісів, раціонального використання лісового фонду, відтворення лісів, здійснення систематичного контролю за якісними і кількісними змінами лісів ведеться державний лісовий кадастр. Він ведеться на основі державного земельного кадастру.

Державний лісовий кадастр *призначений* для забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, заінтересованих підприємств, установ, організацій і громадян достовірною та об'єктивною інформацією щодо природного,

господарського стану та правового режиму використання лісового фонду України.

Складові частини державного лісового кадастру:

- 1) облік якісного і кількісного стану лісового фонду України;
- 2) поділ лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій;
- 3) грошову оцінку лісів (у необхідних випадках);
- 4) інші показники.

Державний лісовий кадастр та облік лісів ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, а саме Держлісагентством за єдиною для усіх лісів системою за рахунок коштів державного бюджету з метою забезпечення ефективної організації охорони і захисту лісів, їх раціонального використання та відтворення, здійснення постійного контролю за якісними і кількісними змінами в лісовому фонді України [48]. Такий реєстр включає системні відомості про розподіл лісового фонду між власниками лісів і постійними лісокористувачами, поділ усіх лісів за категоріями залежно від виконуваних ними основних функцій, грошову оцінку та інші дані, що характеризують кількісний і якісний стан лісів.

Облік лісів включає збір та узагальнення відомостей, які характеризують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними показниками. Основою ведення обліку лісів є матеріали лісовпорядкування.

Ведення обліку лісів забезпечується постійним підтриманням в актуалізованому стані характеристик кожної лісової ділянки, їх змін, спричинених господарською діяльністю, стихійним лихом або іншими причинами.

Громадяни та юридичні особи мають право на отримання у встановленому законодавством порядку інформації про облік лісів.

Державний лісовий кадастр включає системні відомості про розподіл лісового фонду між власниками лісів і постійними лісокористувачами, поділ усіх лісів за категоріями залежно від виконуваних ними основних функцій, грошову оцінку та інші дані, що характеризують кількісний і якісний стан лісів.

Склад документації кадастру і первинного обліку лісів, порядок її ведення затверджуються Мінагрополітики за поданням Держлісагентства, погодженим з Мінприроди.

Документація кадастру ведеться *на основі даних* державного земельного кадастру, матеріалів лісовпорядкування, інвентаризації, обстежень та первинного обліку лісів окремо за власниками лісів і постійними лісокористувачами на підставі документів, визначених статтею 52 Лісового кодексу України [9].

Дані про розподіл лісового фонду між власниками лісів і постійними лісокористувачами, його кількісний склад погоджуються з територіальними органами Держгеокадастру.

Інформація про зміни у лісовому фонді вноситься власниками лісів і постійними лісокористувачами у матеріали первинного обліку лісів станом на 1 січня поточного року. На основі такої інформації уточнюється до 1 лютого документація кадастру.

Територіальні органи Держлісагентства щороку подають територіальним органам Держгеокадастру інформацію про показники кадастру з урахуванням поточних змін для ведення ними державного земельного кадастру.

Документація кадастру поновлюється *один раз на п'ять років*.

Підприємства, установи, організації та громадяни, що мають у постійному користуванні або у приватній власності ліси, надсилають до 1 березня року проведення чергового державного обліку лісів погоджену з територіальними органами Держгеокадастру та оформлену в установленому порядку документацію первинного обліку лісів відповідним державним лісогосподарським підприємствам Держлісагентства для узагальнення і подання органам Держлісагентства до 1 травня зведеної облікової інформації.

Органи Держлісагентства перевіряють повноту і достовірність зазначеної інформації, формують зведені дані кадастру по Автономній Республіці Крим, областях, м. Києву та Севастополю і подають Держлісагентству до 1 серпня року проведення чергового державного обліку лісів.

Держлісагентство перевіряє повноту і достовірність зведених відомостей кадастру, узагальнює їх в цілому по Україні і до 1 листопада кожного року проведення чергового державного обліку лісів подає Мінекономрозвитку, Мінприроди та Держгеокадастру. (Відомості (зміни до відомостей) про об'єкти Державного земельного кадастру, які включені до лісового кадастру, передаються до Державного земельного кадастру відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [72]); зберігає документацію кадастру, готує та видає в установленому порядку інформаційні матеріали про лісовий фонд України.

Держлісагентство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держлісагентства є:

- 1) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;
- 2) внесення на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства

Документація державного лісового кадастру ведеться на основі даних державного земельного кадастру, які є обов'язковою основою для використання (врахування), за такими формами:

- № 1 "Розподіл лісових ділянок за категоріями в межах категорій лісів";
- № 2 "Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за панівними породами та групами віку";
- № 3 "Загальні дані про лісовий фонд у розрізі адміністративно-територіальних одиниць";
- № 4 "Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за повнотами та класами бонітетів";

- № 5 "Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за 10-річними віковими періодами".

Крім державного лісового кадастру, ведеться облік лісів, що включає збір та узагальнення відомостей, які характеризують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними показниками. Основою ведення обліку лісів є матеріали лісовпорядкування. Ведення обліку лісів забезпечується постійним підтриманням в актуалізованому стані характеристик кожної лісової ділянки, їхніх змін, спричинених господарською діяльністю, стихійним лихом або іншими причинами. Громадяни та юридичні особи мають право на одержання в установленому законодавством порядку інформації про облік лісів.

Лісовпорядкування включає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації та науково обґрунтованого ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання, підвищення екологічного та ресурсного потенціалу лісів, культури ведення лісового господарства, отримання достовірної і всебічної інформації про лісовий фонд України.

Лісовпорядкування передбачає:

- 1) відновлення у встановленому порядку меж території лісового фонду України і визначення внутрігосподарської організації;
- 2) виконання відповідних топографо-геодезичних робіт і спеціального картографування лісів;
- 3) інвентаризацію лісового фонду України з визначенням породного та вікового складу деревостанів, їх стану, якісних і кількісних характеристик лісових ресурсів;
- 4) виявлення деревостанів, що потребують рубок, з метою поліпшення якісного складу лісів;
- 5) обґрунтування поділу лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій;
- 6) обчислення розрахункової лісосіки, обсягів використання інших видів лісових ресурсів;
- 7) визначення обсягів робіт щодо відновлення лісів і лісорозведення, охорони лісів від пожеж, захисту від шкідників і

хвороб, інших лісогосподарських заходів, а також порядку і способів їх проведення;

8) ландшафтні, ґрунтові, лісотипологічні, лісобіологічні та інші обстеження і дослідження лісових природних комплексів;

9) виявлення пралісів, квазіпралісів, природних лісів, типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу і підлягають заповіданню, включенню до екологічної мережі;

10) упорядкування мисливських угідь;

11) забезпечення державного обліку лісів і державного лісового кадастру;

12) проведення науково-дослідних робіт з метою забезпечення науково обґрунтованого використання лісових ресурсів, охорони, захисту та відтворення лісів;

13) складання проектів організації і розвитку лісового господарства та здійснення авторського нагляду за їх виконанням;

14) участь у розробленні програм охорони, захисту, використання та відтворення лісів;

15) ведення моніторингу лісів;

16) інші лісовпорядні дії.

Протягом останнього десятиріччя зроблено значний крок у напрямку розвитку систем управління геобазами даних, геоінформаційних систем, як платних, так і безкоштовних. Існує значна кількість WEB-технологій для публікації галузевих даних у мережі Internet.

Геопортал «Ліси України» створено як засіб доступу і оперування геопросторовою інформацією про ведення лісового господарства в сукупності з даними Агентства земельних ресурсів та даними дистанційного зондування Землі.

Архітектура геопорталу представлена на рис. 5.3.

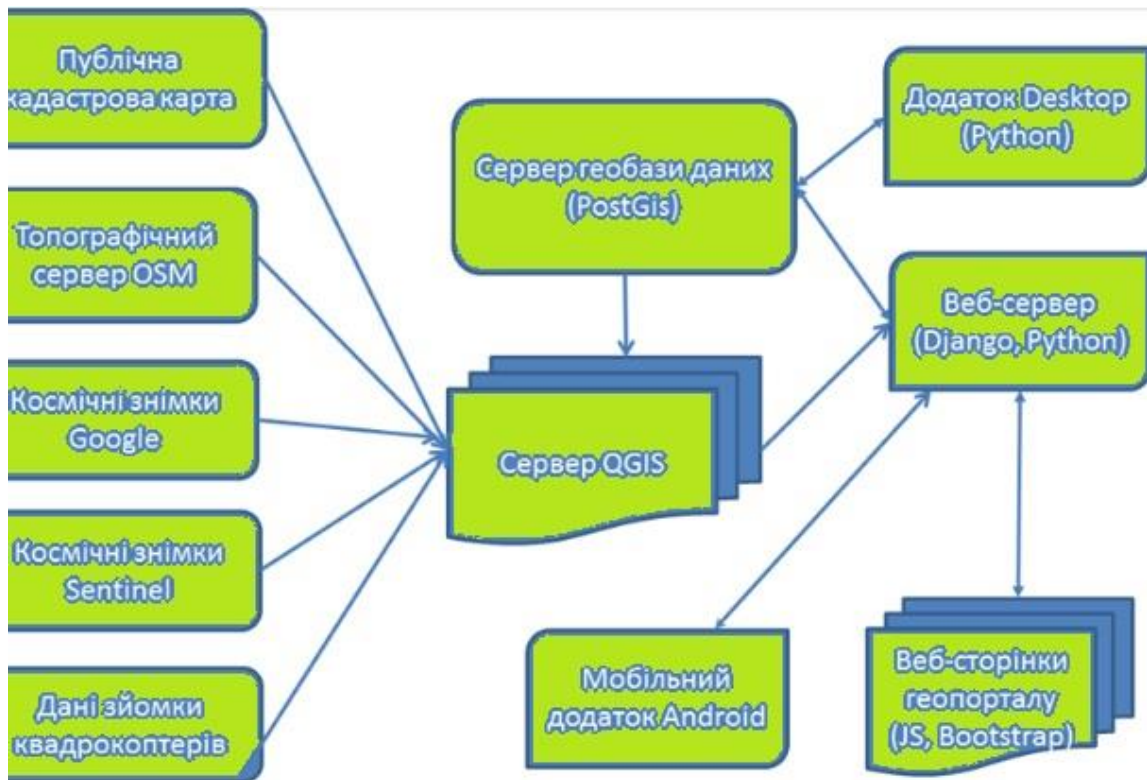

Рис. 5.3. Архітектура геопорталу «Ліси України»

Зовнішній вигляд веб-ресурсу надання публічного доступу користувачам до інформації про лісовий фонд Держлісагентства України, інших відомств представлений на рисунку 5.4.

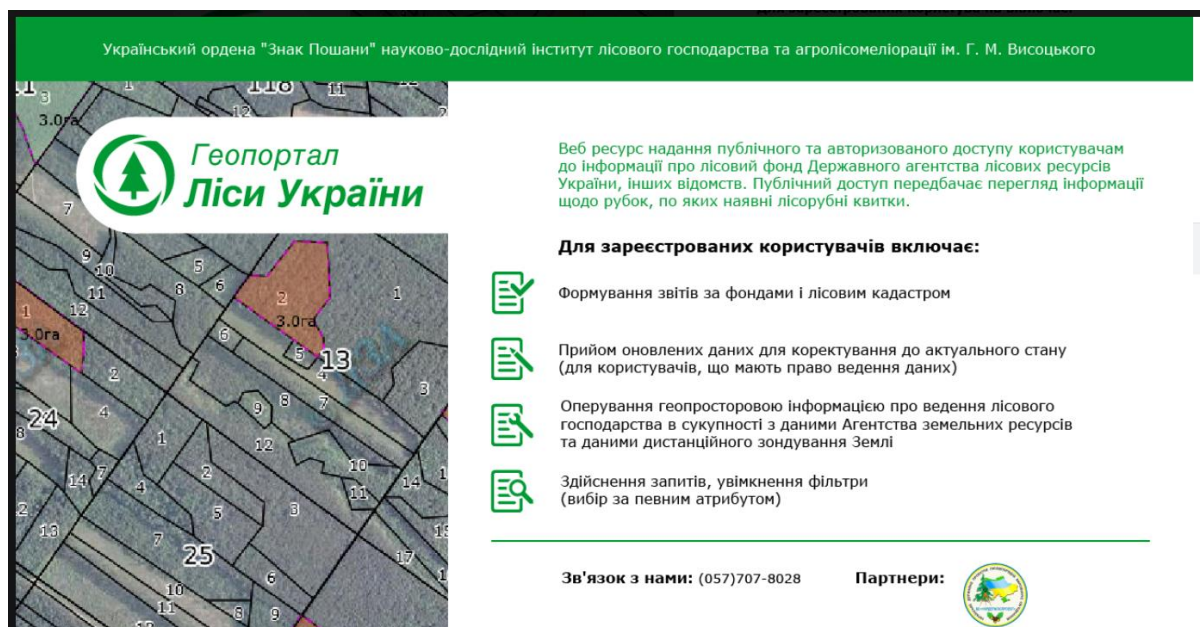

Рис. 5.4. Вигляд веб-ресурсу геопортал «Ліси України»

<http://forestry.org.ua/>

Основним джерелом інформації є як таксаційні, так і картографічні (зведені на єдину карту України) дані безперервного

лісовпорядкування, за якими можна отримувати стандартні форми: державний лісовий кадастр; фонди рубок; характеристику ділянок лісового фонду. Можна виконувати запити за вибраними показниками (породою, віком, діаметром, висотою тощо). По кожному лісовому кварталу та виділу можна переглянути таксаційний опис і його положення на карті. По таксаційним показникам формуються звіти (див. рис. 5.6.), а також існує функція прокладання маршрутів між двома пунктами (див. рис.5.5.)

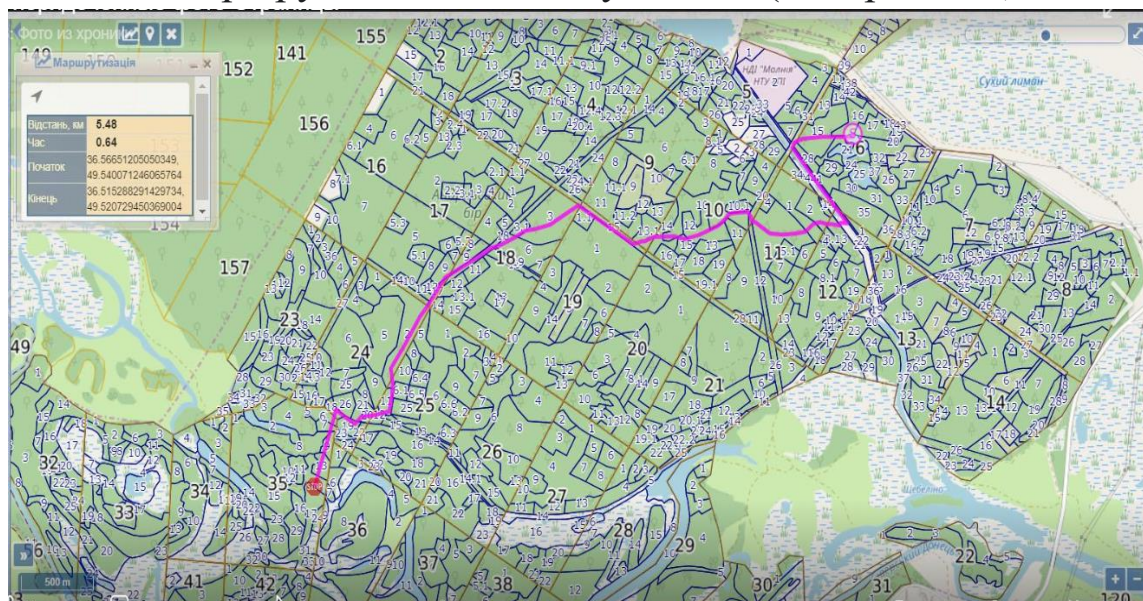

Рис.5.5. Прокладання маршрутів між двома пунктами

Функція геопорталу: прокладання маршрутів між двома пунктами (з 2019 року використовується на деяких підприємствах) призначена для визначення найшвидшого маршруту при виникненні пожежі та розробці лісосіки. На геопорталі розроблено також програмне забезпечення для розширення дорожньої мережі у лісових масивах.

Основними користувачами, які впливають на внесення та зміну даних, є підприємства ВО «Укрдержліспроект» (ВО – виробниче об'єднання) та організації різних рівнів управління лісового господарства (агентство, обласні управління, лісгоспи). Фахівці лісових відділів лісгоспів вносять дані про відведення лісових ділянок, а лісовпорядники на основі цих даних вносять зміни при проведенні лісовпорядкування.

Запити... Насадження | Сумарні дані таксації | Макети таксації (крім 10)

Опий запиту: ДП 'ВИЩЕДУБЧАНСЬКИЙ' | Експорт

Скидання: Рік 2014 | 2014 | Кілівське ОУЛМГ | ДП 'ВИЩЕДУБЕ' | Всі лісництва | Звід

Одержати запит | Limit: 1000

Скидання

- Всі
- Можливі для експлуатації
- Неможливі
- Категорія лісу
- Господарська частина
- Підкатегорія лісу

Експлуатаційні ліси на рівні

- Рекреаційні з особл. реж. на рівні
- Рекреаційні з обмеж. реж. на рівні
- Захисні з особл. реж. на рівні
- Захисні з обмеж. реж. на рівні
- Експлуатаційні ліси на рівні

Площа >= 0

Особливо захисні ділянки

Скидання | 2 Items

- Сер. вікові, вкл. до розр. Пристигаючі
- Сстигли
- Перестійні

Бонітет | 1 (по)

Селекційна

- Мінусове
- Нормальне
- Плюсове

Повнота >= 0

Запас м3/га >= 0

Запас тис.м3 >= 0

Скидання

- Тільки по головній породі
- Дуб звичайний
- Дуб пухлятий
- Дуб скельний
- Дуб звичайний
- Бук лісовий
- Граб звичайний
- Ясен американський
- Ясен зелений

Селекційна (по походження)

- Насінне природне
- Насінне штучне
- Вегетат. паросткове

Діаметр >= 0

Висота >= 0

Рис.5.6. Формування звітів по таксаційним показникам

Таким чином забезпечується просторовий збіг таксаційних виділів та лісових ділянок при відведенні для рубок. Для просторового контролю рубок використовуються космічні знімки. На рисунку 5.7. представлений один з фрагментів геопорталу.

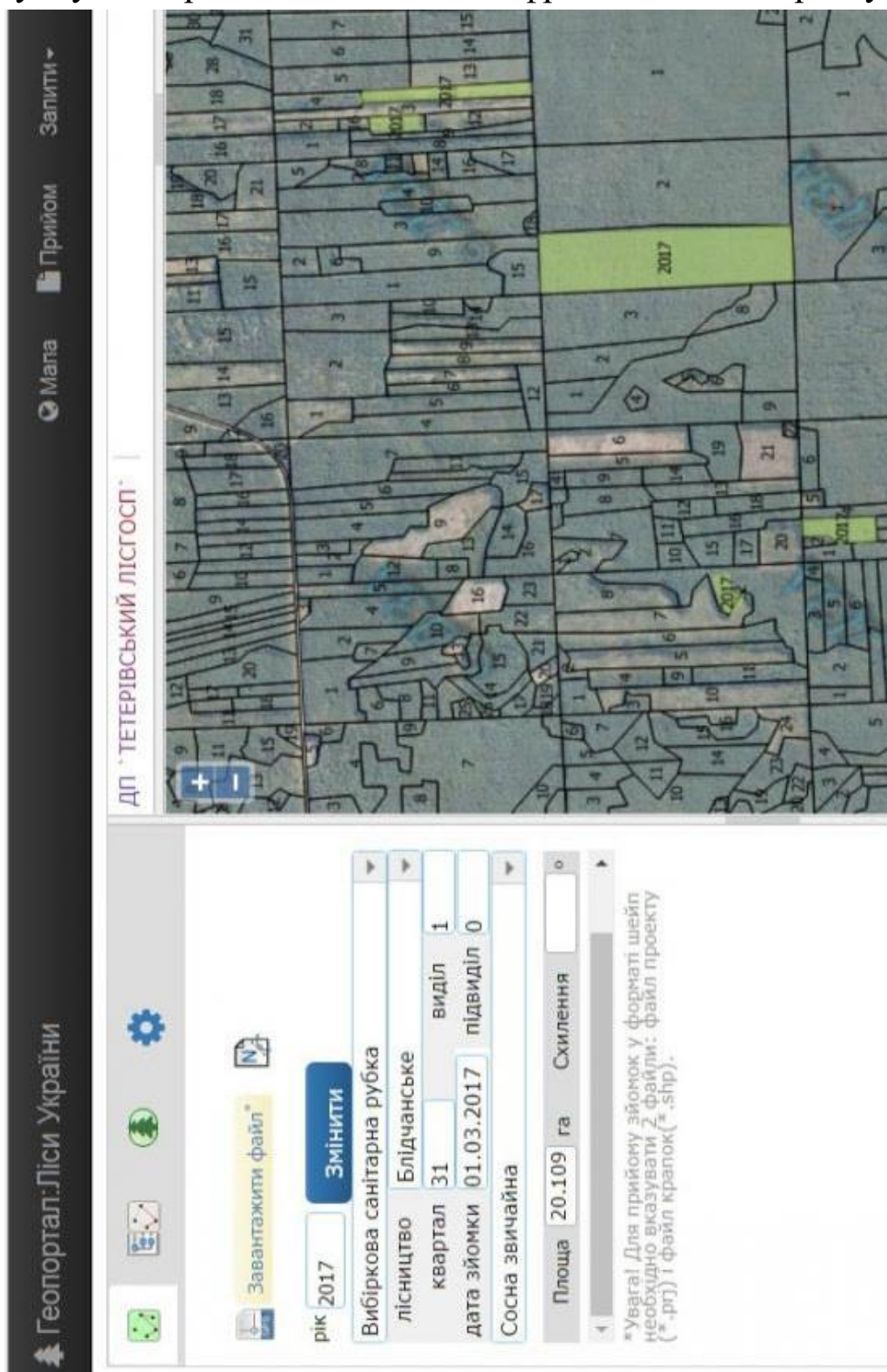

Рис. 5.7. Фрагмент геопорталу «Ліси України»

Використання геопорталу дає значні переваги для всіх рівнів управління лісовим господарством.

Для підприємств лісового господарства:

- спрощується доступ до даних безперервного лісовпорядкування та даних власного господарювання;
- полегшується процедура доведення законності проведення рубок перед контрольними інстанціями та громадськістю;
- після точного встановлення координат меж виділів відведення лісових ділянок зводиться до винесення їх в натуру за допомогою GPS-приладів;
- надаються програмні засоби для обробки даних зйомки ділянок;
- з'являється можливість планування лісогосподарських заходів з використанням даних безперервного лісовпорядкування;
- спрощується вирішення питань узгодження меж із суміжними землекористувачами;
- наявність публічного доступу до поточних рубок є значною перевагою при отриманні європейського сертифікату лісопродукції.

На рівні Держлісагенства та обласних управлінь лісового господарства:

- спрощується доступ до інформації про ведення лісового господарства та даних безперервного лісовпорядкування;
- прискорюється виконання інформаційних запитів з боку державних органів управління та громадських організацій.
- з'являється інструмент контролю даних лісовпорядкування по межах лісогосподарських підприємств;
- з'являється засіб оперативного реагування на запити з боку контролюючих органів щодо земельних конфліктів та правомірності лісогосподарської діяльності у встановлених межах.

Геопортал «Ліси України» готовий до розгортання на території всієї України. Для цього потрібно залучити наявні дані лісовпорядкування і забезпечити процес їхнього поновлення [105].

Отже, використання геоінформаційних технологій при формуванні лісового кадастру направлене на створення бази даних щодо лісовпорядкування:

- автоматизація обчислення і ув'язування площ планшетів, кварталів та таксаційних виділів;
- автоматизація процесів формування і тиражування планово-картографічних матеріалів лісовпорядкування;
- автоматизація створення тематичних карт за запитами користувача;
- можливість внесення поточних змін в банк даних і перехід на технологію безперервного лісовпорядкування.

Розглянемо *карти, що застосовуються в лісовій галузі:*

1. Лісовпорядні планшети (1:10000 - 1:25000). На них відзначаються відводи лісу і структурні зміни на ділянках.
2. Плани лісонасаджень (1:25000 – 1:50000). На цих картах розглядається лісництво в цілому.
3. Схеми лісгоспів (1:100000 – 1:500000). Ці карти містять лісові території, населені пункти, транспортну мережу, гідрографічні об'єкти, об'єкти інфраструктури лісгоспу (контори лісництв, склади, кордони і ін.)
4. Карти лісів (1:200000 і дрібніше).

Аналіз зображень, заснований тільки на спектральних властивостях об'єктів, обмежує можливості отримання інформації про структуру насаджень. В основі текстурного аналізу зображень лежить пошук закономірностей просторової варіабельності пікселя і його оточення. Проведення текстурного аналізу цифрових космоснімків дозволяє автоматично розділяти насадження на виділи по розбіжностям в їх структурі, так як зміна текстурних показників пов'язане із змінами в розподілі рослинного покриву. Текsturні показники є додатковим інформаційним ресурсом при обробці цифрових знімків з космосу в лісогосподарських цілях.

Мультиспектральна класифікація зображень ґрунтується на пошуку пікселів аналогічних еталону за їх спектральними характеристиками. Це дозволяє створювати лісові тематичні електронні карти.

Процедура класифікації зображень полягає в пошуку аналогічних пікселів зображення і групуванні їх в класи або категорії. Процедура субпіксельної класифікації вимагає

попереднього завдання максимально можливих рослинних і нерослинних класів, які можуть бути виявлені на знімку. При цьому обов'язковою вимогою є, щоб аналізоване зображення складалося як мінімум з 3 зображень зроблених в різних зонах електромагнітного спектра. Застосовуючи різні технології мультиспектральної і субпіксельної класифікації зображень можливе отримання даних з більш високим просторовим дозволом, ніж вихідні зображення. Великі потенційні можливості має поєднання аерознімків на невелику територію з Космознімками на велику територію. При цьому площа, що покривається, аерозйомки може використовуватися як база для автоматичної генерації еталонів. Результатом аналізу даних дистанційного зондування є растрові тематичні карти.

Інформація про насадження, що міститься в геоінформаційних системах у вигляді електронних карт, які сумісні з базами даних, може бути використана для створення нової інформації та оновлення, електронних карт на основі порівняння результатів обробки зображень з даними лісовпорядкування.

Точність результатів аналізу зображень може бути підвищена шляхом інтеграції різних типів даних про територію (рельєф, нахил, аспект, тип ґрунтів, кліматичні показники) і використання різних технологій класифікації зображень.

Таким чином, комплексне використання даних дистанційного зондування і нових технологій їх обробки із залученням натурних досліджень дозволить більш раціонально використовувати лісові ресурси та значно скоротити витрати на оновлення інформації про лісовий фонд, потреби в якій зростають.

Переваги використання ГІС в лісовому кадастрі:

1. Створення системи отримання даних про межі землекористування. Дані отримують в земельних комітетах і звіряють з наявними в лісгоспі для виявлення спірних ситуацій.
2. Обчислення і ув'язка площ для ділянок різного масштабу.
3. Скорочення трудовитрат на оформлення і підготовку до друку «паперових» лісових карт.
4. Передача лісгоспам картографічних баз даних.

5. Більш ефективно використання аерофотоматеріалів.

Питання для самоконтролю

1. Що характеризує лісоресурсний потенціал?
2. Дайте визначення лісу. Які функції виконують ліси?
3. Що відноситься до особливостей лісів та лісового господарства України?
4. В якій частині України сконцентрована найбільша частина лісів?
5. Що становить лісовий фонд України?
6. Що таке лісові відносини, їх об'єкти і суб'єкти?
7. Якими нормативними документами регулюються лісові відносини?
8. В якій власності можуть перебувати ліси в Україні?
9. Що не належить до лісового фонду України?
10. Що таке тип лісу?
11. На які категорії поділяються ліси України?
12. Уздовж яких об'єктів визначаються межі категорій лісу?
13. Які території відносяться до лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення?
14. Які території відносяться до лісів рекреаційно-оздоровчого призначення?
15. Які території відносяться до категорії захисних лісів?
16. Які території відносяться до категорії лісів експлуатаційного призначення?
17. За якими категоріями проводиться районування лісів?
18. Який законодавчий акт у сфері регулювання лісових відносин є базовим, а який спеціальним?
19. Яке право належить до загального використання лісових ресурсів?
20. Назвіть види спеціального права лісокористування за цільовим призначенням.
21. Яка основна вимога до громадян, які здійснюють використання лісових ресурсів?

22. Ким і за рахунок яких коштів ведеться лісовпорядкування на території України?
23. Яке призначення державного лісового кадастру?
24. Які складові частини державного лісового кадастру?
25. Що включає облік лісів?
26. Хто має право на отримання інформації про облік лісів?
27. На основі яких даних ведеться документація лісового кадастру?
28. За який період подається інформація про показники лісового кадастру?
29. Який період поновлення документації лісового кадастру?
30. Які основні завдання Держлісагентства?
31. За якими формами ведеться документація державного лісового кадастру?
32. Які заходи включає лісовпорядкування?
33. Яка інформація міститься на геопорталі «Ліси України»?
34. Що є основним джерелом інформації для геопорталу «Ліси України»?
35. Назвіть переваги використання ГІС в лісовому кадастрі?
36. Які карти застосовуються в лісовій галузі?
37. Яка інформація міститься на лісовпорядних планшетах, яка на планах лісонасаджень, яка на схемах лісгоспів, а яка на картах лісів?
38. Що дозволяє створювати лісові тематичні електронні карти?

РОЗДІЛ 6

КАДАСТР ВИНОГРАДНИКІВ

- 6.1. Кадастр виноградників України
 - 6.2. Зарубіжний досвід ведення кадастру виноградників
 - 6.3. Методологічні основи складання кадастру виноградників
 - 6.4. Програмне забезпечення Vin-Cad-Ukr
- Питання для самоконтролю*

6.1. Кадастр виноградників України

Питання проведення кадастру виноградників в Україні є надзвичайно актуальним, адже реформування аграрного сектору передбачає наявність всебічної й повної інформації про землю та сільськогосподарські угіддя. Однак, на сьогодні немає повної та доступної інформації про сільськогосподарські землі, зайняті під виноградними насадженнями.

У відповідності з Законом України «Про виноград і виноградне вино» [106] (стаття 2), виноградні насадження технічних та столових сортів у господарствах усіх форм власності підлягають обліку та реєстрації у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну аграрну політику, політику у сфері сільського господарства.

За своїм першочерговим значенням кадастр є упорядкованою геоінформаційною системою правових, природних, господарських, економічних і просторових даних щодо окремих об'єктів обліку системи різного рівня управління.

Створений на таких засадах кадастр виноградників України є важливим для розвитку сільського господарства взагалі, і галузі виноградарства зокрема, отримання вітчизняної конкурентоспроможної виноградарсько-виноробної продукції та її виходу на міжнародні ринки.

Кадастр виноградників як система обліку кількісних і якісних характеристик виноградних насаджень, покликаний забезпечувати актуальними відомостями щодо природного, господарського стану і правового режиму земель державні органи влади, органи місцевого

самоврядування, організації, установи та громадян з метою організації їх раціонального використання, контролю об'ємів виробництва та якості отримуваної виноградарсько-виноробної продукції, регулювання відносин, до яких вони залучаються.

Останній кадастр виноградних насаджень України проводили в 1980 р. Після цього згідно наказу Мінагрополітики у 2009 р. був розроблений виноградний кадастр України, проведена інвентаризація виноградних насаджень, дані зведені та проаналізовані у розрізі районів, а місце розташування насаджень нанесено на схематичні карти регіонів [107].

У 2012 р. Національним науковим центром «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» за сприяння Міністерства аграрної політики та продовольства України розпочато пілотний проект зі створення кадастру виноградників Одеської області, у 2015-2019 рр. проект продовжується за підтримки Одеської обласної державної адміністрації [108].

Складання кадастру виноградників з чіткою ідентифікацією всіх виноградних насаджень та застосування у ньому результатів ампелоекологічних досліджень (ампелоекологічні дослідження (ἀμπέλως з давньогрецького – виноград) – дослідження та вивчення екологічних умов території (рельєф, ґрунтовий покрив, кліматичні та мікрокліматичні умови) з метою оцінки відповідності цих територій вимогам різних сортів винограду) необхідне для впровадження в життя положень Закону України „Про виноград та виноградне вино” та розвитку галузі, підтримки виробників та споживачів продукції [109].

Згідно із Законом, закладання виноградників дозволено лише у виділених зонах виробництва винограду із застосуванням районованих або перспективних сортів винограду. Для здійснення цього необхідно встановити і визначити межі мікрозон вирощування винограду на основі ампелоекологічного картографування. Також статтею 8 Закону [106] передбачено виробництво вин контрольованих найменувань за походженням в Україні (КНП). Вина контрольованих найменувань за походженням - кращі вина, виготовлення яких забезпечено стійкою сировинною

базою і які мають високу якість протягом не менш як 5 років випуску. Всі стадії виробництва вин контрольованих найменувань за походженням повинні здійснюватися на підприємстві, розташованому у строго регламентованому географічному місці вирощування винограду. За тенденціями світового ринку саме вина з зазначенням походження (захищене позначення походження (Protected Designation of Origin, PDO) та захищене географічне зазначення (Protected Geographical Indication, PGI) мають найбільший попит і їх виробництво стимулюють у багатьох країнах.

Вино з захищеним позначенням походження (Protected Designation of Origin, PDO) – вино, усі етапи виробництва якого виконуються в певній географічній зоні з використанням визнаного методу, традицій чи ноу-хау. Якість та властивості вина значно або виключно визначаються природними та людськими факторами цієї території.

Вино з захищеним географічним зазначенням (Protected Geographical Indication, PGI) – вино тісно пов'язане з географічною територією, в якій воно виробляється, і має специфічні якості, що отримані завдяки впливу цієї географічної зони.

Виробництво вин КНП передбачає виготовлення їх на підприємстві, розташованому у специфічній зоні виноградарства. Тож виникає необхідність зробити доступними результати ампелоекологічних досліджень для сільськогосподарських підприємств - як для великих (акціонерних товариств, кооперативів, ін.), так і для невеликих господарств, зокрема селянсько-фермерських. Інформація про ділянки під закладання нових виноградників для виноградарів є дійсно важливою, оскільки помилки в розміщенні нових насаджень можуть призвести до великих втрат, а їх виправлення не завжди можливе або потребує тривалого часу та є досить капіталоемким.

Проведення ампелоекологічних досліджень і складання кадастру виноградників допоможуть на офіційному рівні закріпити площі виноградників, здійснити їх облік, що корисно і виробникам

вина, і покупцям, оскільки дає можливість виконувати контроль виробництва «від винограднику до пляшки».

6.2. Зарубіжний досвід ведення кадастру виноградників

Кадастрова система ефективно працює в усіх виноградарсько-виноробних країнах Євросоюзу, що викликано необхідністю регулювання сфери виноградарства та виноробства, впорядкуванням обліку виноградників та моніторингом виробництва вина, прийняттям рішень, збалансуванням та плануванням галузі.

У країнах Європейського союзу, де виноградарство відіграє значну роль у сільськогосподарському виробництві, передбачено кількісний і якісний облік земель, зайнятих під виноградниками, що забезпечено реєстром/кадастром виноградних насаджень [110, 111].

Основним завданням реєстру є забезпечення ефективного функціонування ринку вина, а також моніторингу земель під виноградними насадженнями. На основі даних реєстру виноградників контролюють площі під виноградними насадженнями та обсяги виробництва різних типів вин, здійснюють контроль щодо посадки нових плантацій й викорчування старих насаджень, що зменшує ризик перевиробництва винопродукції.

Згідно вимог, що представляються країнам-членам ЄС, кадастр виноградників має включати детальну інформацію про кожну ділянку під виноградником (характеристика винограднику та агротехнічних показників), що пояснюється регулюванням європейського ринку виноградарсько-виноробної продукції та жорстким контролем її якості. Кадастр виноградників з застосуванням новітніх технологій та прийомів був розроблений та ведеться в Німеччині, Хорватії, Франції, Італії, Іспанії, а ще в Швейцарії, ПАР, Молдові, Грузії та ін.

Сьогодні в країнах ЄС спостерігається тенденція скорочення виноградників для виробництва звичайних вин, тоді як для виробництва високоякісних вин з зазначенням походження – зростають. Саме ці вина мають попит на світовому ринку.

Відповідно законодавчих актів реєстр виноградних насаджень в країнах Європейського Союзу повинен забезпечувати необхідну базу даних про виноградні насадження у кожному виноградарському володінні. Інформація щодо площ під виноградниками повинна містити дані [112]:

- місце розташування виноградників (із визначенням геодезичних координат ділянок під виноградними насадженнями);
- відомості про власника та назву володіння;
- загальну характеристику території (грунти, кліматичні характеристики, рельєф, ін.);
- якісну характеристику винограду та виноградної продукції.

Обов'язковий реєстр площ під виноградниками сприяє контролю якості виноградарсько-виноробної продукції в країнах ЄС.

Різні країни мають свою методику ведення кадастру виноградників. Так, цікавими для нас є методичні основи складання кадастру виноградних насаджень Республіки Молдова - найближчого сусіда-винороба. До цього кадастру входять відомості про господарсько-економічний, екологічний, ампелографічний стан виноградників товарних виробників. Роботи зі складання кадастру виноградних насаджень Республіки Молдова діляться на:

- підготовчі;
- збір вихідної інформації;
- складання кадастру;
- оформлення та передача матеріалів замовнику.

Кадастр Республіки Молдова включає в себе текстову/атрибутивну (пояснювальна записка, табличні матеріали, що характеризують стан насаджень, екологічні умови вирощування й відповідність біологічним потребам сортів) та графічну частину, яка відображає місцезнаходження виноградників.

Підготовчі роботи включають збір та вивчення планово-картографічних матеріалів – планів обліку земель, проектів землеустрою, робочих проектів щодо закладання багаторічних насаджень, схем землеустрою і розміщення насаджень, карт

районів, матеріалів ґрунтових, геоботанічних, агрогосподарських, агромеліоративних, кліматичних та інших обстежень.

До збору вихідної інформації включають безпосереднє обстеження насаджень. Вихідну інформацію відображають на копії плану земель та заносять у спеціальну відомість. Первинними обліковими одиницями для складання кадастру являються квартали або ділянки (виділи), які зайняті одним сортом, одного року закладання з ідентичними умовами вирощування.

На плані графічного обліку земель при обстеженні насаджень виділяється квартал, який характеризують і нумерують, визначається його площа.

При проведенні польових обстежень уточнюють межі ґрунтових контурів, деталізують характеристику ґрунтів. Особливу увагу при проведенні цієї роботи приділяють негативним явищам, які погіршують стан насаджень (випади кущів, нерівномірність розвитку рослин). На найближчій до господарства метеостанції збирають інформацію про мікроклімат ділянки (в тому числі суму активних температур та мінімальну температуру повітря взимку).

У відомостях обстеження насаджень відображають і екологічні умови, якими характеризуються зайняті під виноградниками площі: місце розташування за умовами рельєфу, експозицію, крутизну, висоту над рівнем моря, ґрунтовий покрив, – а також наводять дані про сорт, вік, прищепу, схеми садіння, зрідженість, врожайність, цукристість та ін.

Одним із завдань проведення кадастру виноградних насаджень у Республіці Молдова є встановлення відповідності екологічних умов ділянки до біологічних потреб сортів винограду, що на них вирощують. Під екологічними умовами ділянки розуміють властивості ґрунтів, на яких вирощується виноград, забезпечення теплом для отримання кондиційного врожаю, мінімальні температури повітря, що визначають продуктивність та довговічність насаджень.

Кадастр виноградних насаджень Республіки Молдова передбачав і визначення потенційної врожайності винограду в залежності від конкретних екологічних умов.

У 2014 р. Міністерством сільського господарства та харчової промисловості Республіки Молдова було розпочато створення Реєстру виноградників і вин за підтримки США та Чехії (виноградно-виноробний реєстр переходить у ведення Національного Бюро Винограду і Вина) [113]. В 2017 р. почала свою роботу автоматизована інформаційна система для ведення виноградно-виноробного реєстру на базі програмного забезпечення чеської компанії Tender System.

Реєстр сприятиме покращенню якості первинної сировини, а також пляшкового вина, для підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. При створенні реєстру враховувався досвід Чехії, яка розробила такий реєстр 10 років назад.

Виноградно-виноробний реєстр представляє собою веб-додаток, що дозволяє виробникам розмістити всю необхідну інформацію за допомогою електронної декларації. Реєстр розроблено для всіх виробників винограду та вина, що мають виноградники площею більше 0,15 га з технічними і столовими сортами, сортами, що призначено для виробництва прищеп та підщеп.

Реєстрація є обов'язковою для всіх виробників винограду та вина за виключенням тих, хто використовує виноград для власного споживання. Виробники, що не зареєструвалися, не мають права продавати свій виноград для виробництва вина, не можуть отримувати субсидії ЄС чи від держави, потрапляють під адміністративні санкції.

В 2014 р. на території Грузії Національним агентством вина розпочато роботи з формування Кадастру виноградників (проект за підтримки німецького Агентства міжнародного співробітництва (GIZ), Європейської програми добросусідства для сільського господарства та розвитку сільських районів Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (FAO-ENPARD), за експертної підтримки Інституту лози і вина Португалії). До здійснення програми національного кадастру виноградників Грузії підключився міжнародний експерт [114]. В

рамках програми з 2014 р. розроблена концепція створення та функціонування кадастру виноградників і збірник кадастрових документів, підібрана електронна база даних, в якій буде збиратися кадастрова інформація.

На основі досвіду зарубіжних країн, а також аналізу підходів, які застосовували при складанні кадастру виноградних насаджень в Україні, ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» розроблена методика проведення кадастру виноградників.

Такий кадастр має стати інформаційною базою даних про якісні та кількісні показники стану виноградних насаджень, системою, що характеризує стан насаджень та екологічні умови вирощування, їх відповідність біологічним потребам сортів.

Кадастр виноградників України з урахуванням екологічних умов територій, створений з використанням ГІС та згідно європейських вимог, слугуватиме основою для прийняття рішень, що регламентують площі та сортовий склад насаджень на територіях з відповідними екологічними умовами, спеціалізацію окремих господарств на перспективу і напрямки використання врожаю та визначення потенціалу розвитку галузі в окремих адміністративних районах країни в режимі реального часу на основі актуальних даних; технологію вирощування винограду; організацію розплідників, виробництво виноматеріалів; обсяг капіталовкладень у розвиток галузі, основні показники її економічної ефективності.

6.3. Методологічні основи складання кадастру виноградників

Згідно європейської практики ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» розроблено і запатентовано «Спосіб складання кадастру виноградних насаджень з урахуванням екологічних умов» [115] (Патент 43810 Україна, 2009 р.), «Спосіб комплексної оцінки стану існуючого виноградника» [116] (Патент 37552 Україна, 2008 р.) та «Методичні рекомендації складання кадастру виноградників України» [117]. Відповідно до методики кадастр виноградників України виконується з метою отримання даних про кількісні і якісні показники виноградних насаджень, визначення їх

місцеположення та комплексного аналізу екологічних умов ділянок (рельєф території, ґрунтовий покрив, мікроклімат).

Згідно методики ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», кадастр виноградників – це інформаційна база даних господарської організації та розміщення виноградних насаджень, їх якісного і кількісного стану, сортового складу та екологічних умов вирощування винограду, що дозволить реально оцінювати можливості галузі та потенціал її розвитку.

Застосування інформації кадастру виноградників дає можливість отримувати актуальні дані про насадження державним органам влади, органам місцевого самоврядування, в т.ч. управлінням агропромислового розвитку, виновиробникам, споживачам.

За допомогою бази спрощується оформлення виробництва якісних вин з найменуванням за походженням за рахунок створення паспорту винограднику (документу, що містить відомості про місцеположення винограднику та його стан, врожай та якісні характеристики, дані аналізу екологічних умов території вирощування).

Найважливішим завданням кадастру виноградників є отримання даних:

- місце розташування ділянок насаджень за рахунок визначення координат поворотних точок меж ділянок,
- кількісні і якісні показники виноградних насаджень, облік їх стану (сортовий склад, схема садіння, формування, вік насаджень, оцінка засміченості та зараженості тощо),
- екологічні умови ділянок вирощування винограду: рельєф; ґрунтовий покрив; мікроклімат,
- врожай виноградників (врожайність, цукристість, кислотність),
- напрямок використання господарством отриманого винограду.

Зазначені дані визначають основні складові кадастру виноградників (рис. 6.1).

Рис. 6.1. Блок-схема показників кадастру виноградників [112]

Ідентифікація винограднику на місцевості - визначення геодезичних координат поворотних точок масиву, одне з основних завдань кадастру виноградників. Необхідність таких даних обґрунтовується зв'язком якості винограду та винопродукції з екологічними умовами вирощування винограду, тобто місцем розташування насаджень. Знімання місцеположення ділянок виноградників здійснюється за допомогою сучасного GPS обладнання.

Кадастр виноградників містить ампелоекологічну характеристику виноградників та земель під виноградними насадженнями за такими розділами (у вигляді атрибутивних та графічних даних):

1. Ампелоекологічна характеристика території.
2. Характеристика та стан виноградних насаджень.
3. Продуктивність виноградних насаджень.

У першій частині характеризують ампелоекологічні умови ділянок за матеріалами комплексних ампелоекологічних досліджень. Встановлюють відповідність екологічних умов території потребам сортів винограду, що вирощують на даній

площі. До цього розділу включено інформацію про ґрунтові умови, рельєф, мікроклімат території.

У розділі «Характеристика і стан виноградних насаджень» надають інформацію про сорти, рік посадки, схеми садіння, прищепи, формування кущів, ін. Сюди ж входять дані про стан виноградних насаджень: зрідженість, ураженість шкідниками і хворобами, засмічення бур'янами. Окремо збирається та аналізується інформація про врожайність і цукристість винограду як важливого показника його якості.

У графічній частині надають цифровий картографічний матеріал з інформацією про місце розташування кожної ділянки, зайнятої під виноградниками та ампелоекологічні умови території.

В ході виконання робіт зі створення та ведення кадастру виноградників використовуються архівні матеріали науково-дослідних установ, ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», ДП «Одеський науково-дослідний і проектний інститут землеустрою», звітні матеріали землевпорядних вишукувань, дані мережі гідрометеорологічних станцій Північного Причорномор'я. В роботі використовуються топографічні та ґрунтові карти з супроводжуваними їх матеріалами, технічні звіти коригування результатів обстеження ґрунтів та дані фізико-хімічних аналізів, агрокліматичні атласи та довідники, звіти науково-дослідної роботи підрозділів ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова».

Кадастр виноградників представляє цінну інформацію для аналізу нинішньої ситуації розміщення виноградників та відповідності сортименту винограду екологічним умовам території, на якій вони розміщені, а також визначення площ для перспективного розвитку галузі.

Екологічна складова кадастру як ведення обліку виноградних насаджень пов'язана з оцінкою ефективності ведення галузі та визначення її потенціалу в різних виноградарських регіонах країни, виділенням оптимальних ділянок під закладання виноградників (мікрорайонів, теруарів), що здатні забезпечувати виробництво високоякісної виноградно-виноробної продукції з зазначенням походження. Поняття походить з галузі французького виноробства і

в першу чергу стосується продуктів, на якість яких має великий вплив місцевість їх походження – вино, кава, чай, шоколад (какао), томати, сортова пшениця. Теруар (фр. Terroir - місцевість, територія, від фр. terre - земля) - сукупність природних факторів конкретної місцевості, ділянки землі, що впливають на властивості вирощеної сільськогосподарської продукції.

Кадастр виноградників, як постійно оновлювана база, дає можливість вирішувати питання галузі з застосуванням актуальних і перевірених даних. Дані такої бази з легкістю можна зводити у звіт, робити спеціалізовані витяги, формувати спеціальні документи.

Дані господарсько-економічного, екологічного і ампелографічного стану в кадастрі виноградників акумулюються з метою організації подальшого раціонального ведення галузі, оцінки господарської діяльності, удосконалення технології вирощування, підвищення врожайності та покращення якості отримуваної виноградарсько-виноробної продукції тощо.

6.4. Програмне забезпечення Vin-Cad-Ukr

Проведення обліку виноградників в країнах Європейського Союзу вимагає застосовування новітніх технологій і прийомів. Сьогодні для ведення кадастру/реєстру виноградних насаджень в розвинутих виноградарських країнах широко застосовуються сучасні географічні інформаційні системи (ГІС), які дають можливість проводити аналіз геопросторових даних, надають можливість накопичувати величезний об'єм статистичних даних кожної ділянки, спрощують збір, систематизацію та представлення інформації про виноградні насадження.

Крім того, на основі цифрових карт за допомогою ГІС можна проводити узагальнення, аналіз та візуалізацію великого об'єму просторової інформації екологічних факторів та умов, важливих для вирощування винограду (топографію, геологію, ґрунтовий покрив, гідрологію, кліматичні умови), а також ураженість хворобами, шкідниками, тощо. Збір даної інформації лише за допомогою аналогових карт чи таблиць на сьогодні не забезпечує

точності й надійності, яка б відповідала потребам ефективного ведення галузі.

Кадастр виноградників містить великі обсяги інформації та створюється у вигляді електронної бази даних атрибутивної та графічної інформації за допомогою спеціально розробленого ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» програмного забезпечення Vin-Cad-Ukr.

Поставлені перед кадастром виноградників цілі досягаються за допомогою застосування даного програмного забезпечення, що здатне працювати з різними даними, дозволяє проводити обмін файлами між новоствореною базою кадастру виноградників та банком даних земельного кадастру України, результатами обстежень насаджень, даними файлів з розширенням «.shp», «.dxf» та ін., що забезпечує взаємну підтримку між програмними продуктами, які застосовуються при вирішенні питань виноградарсько-виноробної галузі та галузевих кадастрів взагалі.

Програмне забезпечення Vin-Cad-Ukr (виноградний кадастр України) – інформаційна система з графічним та атрибутивним відображенням земельних ділянок під виноградними насадженнями та екологічних умов, що впливають на продуктивність винограду (рис.2.2).

Система дає можливість створення бази даних виноградних насаджень з геодезичною прив'язкою до місцевості, а також редагування вже внесених даних, як графічних, так і атрибутивних. Важливою функцією є експорт звітів: паспортів виноградників, зведених за обраними параметрами таблиць, картографічного матеріалу та ін..

Структура бази даних організована таким чином, що внесення земельних ділянок до бази і заповнення пов'язаних з ними параметрів виконується з одночасним занесенням до реєстру.

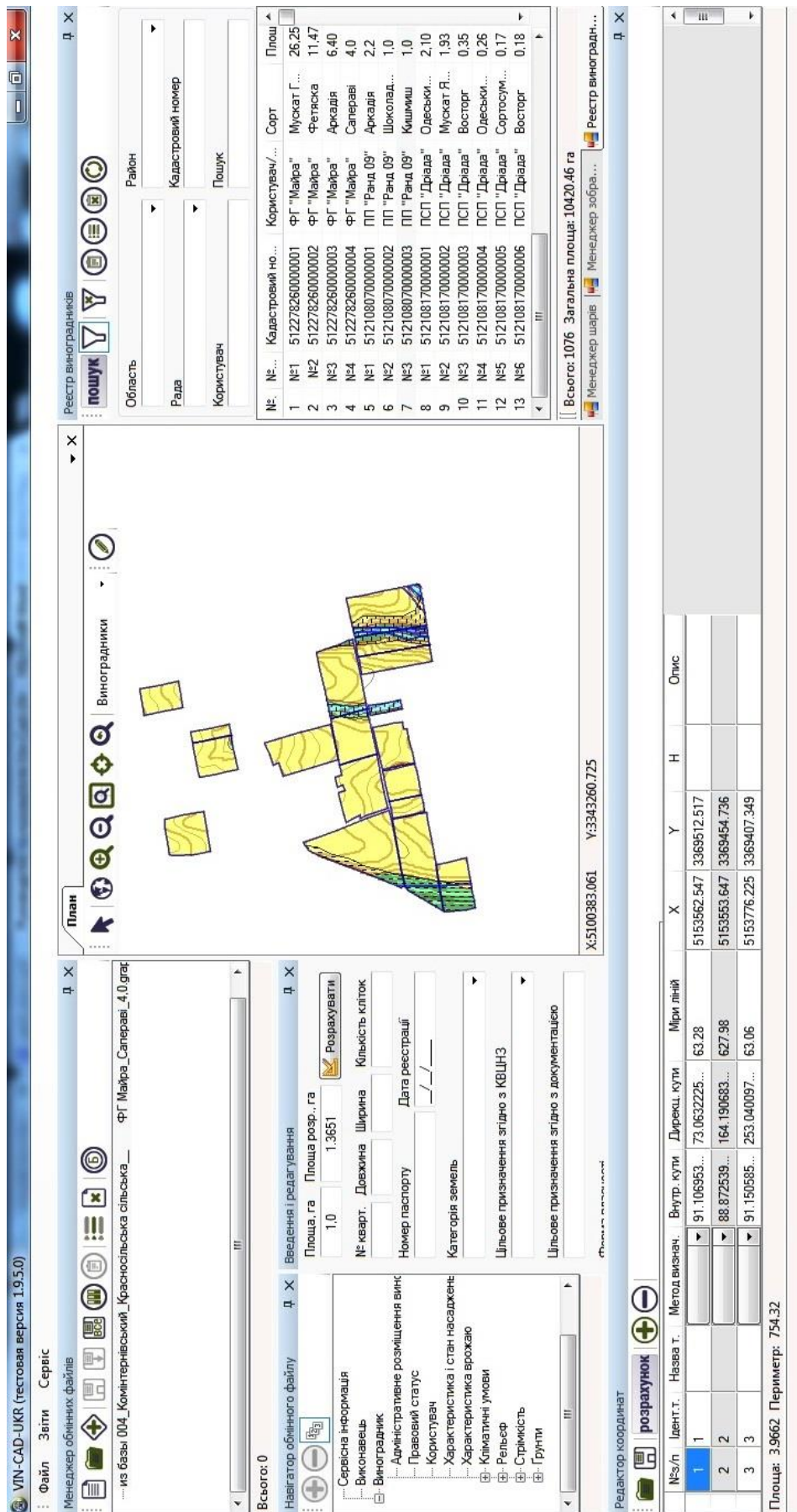

Рис. 6.2. Загальний вигляд вікна програмного забезпечення Vin-Cad-Ukr

Застосування програмного забезпечення Vin-Cad-Ukr робить можливим:

- збір і аналіз вихідної інформації про виноградники;
- заповнення структури бази даних кадастру виноградників України;
- розробку обмінного файлу для зберігання та передачі інформації у відкритому форматі .xml, що надає можливість імпорту інформації у систему земельного кадастру і т.п.;
- формування та заповнення довідників параметрів (перелік сортів, параметри екологічних умов ін.);
- адаптацію та імпорт даних з інших ГІС;
- технічну можливість надання публічного доступу за допомогою інтернету в подальшому;
- розробку та підключення вікна з графічною інформацією;
- формування та друк паспорту виноградників.

Такий комплексний підхід до вирішення питання створення та ведення кадастру виноградників України, а також заповнення бази даних кадастру виноградників дає можливість оперувати постійно актуальною інформацією для задоволення потреб споживачів (виноградарсько-виноробних підприємств, управлінь агропромислового розвитку та ін.) та розвитку галузі в цілому.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть поняття кадастр виноградників.
2. Де можуть бути використані матеріали бази даних кадастру виноградників?
3. Коли в Україні виконувались комплексні роботи з кількісного та якісного обліку виноградних насаджень (кадастри)?
4. Які особливості складання та ведення кадастру виноградників у країнах ЄС?
5. В яких країнах був розроблений та ведеться кадастр виноградників з застосуванням новітніх технологій та прийомів?
6. Які основні етапи практичних робіт зі складання кадастру виноградних насаджень в Республіці Молдова?
7. Що входить до підготовчих робіт при складанні кадастру виноградних насаджень в Республіці Молдова?
8. Яку вихідну інформацію збирають при складанні кадастру виноградних насаджень в Республіці Молдова?
9. Назвіть особливості ведення Реєстру виноградників і вин в Республіці Молдова з 2014 р.
10. Згідно яких методик в Україні ведеться кадастр виноградників?
11. Назвіть основні показники, що вносяться до бази даних кадастру виноградників України.
12. Яку ампелоекологічну характеристику земель під виноградними насадженнями містить кадастр виноградників?
13. Який програмний продукт використовується для складання та ведення кадастру виноградників?
14. Що таке програмне забезпечення Vin-Cad-Ukr?
15. Які можливості надає застосування програмного забезпечення Vin-Cad-Ukr?
16. В якому вигляді вноситься інформація до бази даних кадастру виноградників?

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України. від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992.
3. Про основи містобудування : Закон України. від 16.11.1992 № 2780-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 52.
4. Про приватизацію майна державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 12, ст.68.
5. Про Методику нормативної грошової оцінки земель населених пунктів : Постанова Кабінету Міністрів України; Методика від 23.03.1995р. № 213. документ 213-95-п, поточна редакція - Редакція від 21.06.2019 р., підстава - 477-2019-п.
- 6 Гнаткович Д.І., Ступень М.Г. Земельний кадастр населених пунктів. Слово Руху. Львів. - 1999. 189с.
6. Гнаткович Д.І., Ступень М.Г., Гулько Р.Й. Еколого-економічні заходи захисту земель при відведенні для містобудівельних потреб / Приміські території. Проблеми і перспективи їх розвитку: Тези доп.наук.- практ.конф. Львів, 23-24 січня 1997р. - Львів. 1997. с. 15.
7. Порядок створення і ведення містобудівних кадастрів населених пунктів. ДБН-1-1-93. Київ, 1994. 25с.
8. Ступень М.Г., Сохнич А.Я. Особливості ведення містобудівного кадастру: *Вісник Львівського державного аграрного університету. Землевпорядкування і земельний кадастр.* – Львів. 1998. № 2. с.47-51.
9. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994р. № 3852-ХІІ.
10. Водний кодекс України : Закон України від 06.06.1995р. № 213/95-ВР.
11. Кодекс України Про надра : Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР.

12. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-ХІІ.

13. Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.94р. №772.

14. Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року : Закон України від 24 травня 2012 року № 4836-VI.

15. Про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів : Інструкція Мінлісгоспу від 15.11.95р. № 134.

16. Порядок ведення державного обліку лісів і державного лісового кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.95р. № 767.

17. Лойко П.Ф. Земельный потенциал мира и России: пути глобализации его использования в XXI веке. – М.: Федеральный кадастровый центр «Земля», 2000. – 342 с.

18. Облік родовищ корисних копалин : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.95р. №75.

19. Комплексные оценки качества поверхностных вод. - Л. Гидрометеиздат. 1984.

20. Охорона та раціональне використання природних ресурсів і рекультивація земель: Навчальний посібник. / За ред.. П.П.Надточія, Т.М. Мисливої. – Житомир: Видавництво «Державний агроекологічний університет», 2007. – 420 с.

21. Заграєв В.В. Лісова таксація і лісовпорядкування. К. Екологія. 1991р.

22. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: Підручник. – К.: ВД «К.-М. Академія» - Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с

23 Руденко В.П. Український природно-ресурсний потенціал: Серія оцінкових картосхем: навчальний посібник. - К.: ІЗМН, 1997. 176 с

- 24 Теоретичні основи державного земельного кадастру: навчальний посібник. / За ред. М.Г. Ступеня. - Львів: Априорі, 2003. 341 с.
25. Магазинщиков Т.П. Земельний кадастр: підручник. - Львів: Світ, 1991. 452 с.
26. Рысин П.П. Лесная типология в СССР.
27. Минц А.А. Экономическая оценка естественных ресурсов.- М. Мысль. 1972.
28. Романова Е.П., Куракова Л.И., Ермаков Ю.Г. Природные ресурсы мира. – М.: Издательство МГУ, 1993. – 304 с.
29. Панас Р.М., Маланчук М.С. Кадастр природних ресурсів: навчальний посібник .- Навчальний посібник – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. - 436с.
30. Сукачев В.Н. Основы лесной типологии и биогеоцитологии. М. 1972.
31. Микула О.Я., Ступень М.Г., Персоляк В.Ю. Кадастр природних ресурсів. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів:Новий світ-2000. – 2006. – 192 с.
32. Про форми власності на землю : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 18.
33. Брадис С.М., Кузьмичов А.І., Андрієнко Г.Л. Торфоболотний фонд УРСР, його районування та використання. К. Наук. думка. 1973.
34. Природа Украинской ССР. Геология и полезные ископаемые. - К. Наук. думка. 1986.
35. Малі ріки України. Довідник. За редакцією А.В. Яцика. Київ - Урожай. 1991.
36. Про охорону атмосферного повітря : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. - № 50. С. 678
37. Про природно-заповідний фонд України : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. №3.
38. Про відходи : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36-37.

39. Огляд з регіональної оцінки еколого-геологічних умов геологопромислових районів України. - К.: Держкомгеології України. 1999. Вип. 2. 180с.

40. Положення про порядок надходження, зберігання, використання та обліку матеріалів Державного картографо-геодезичного фонду України : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.1999 р. № 1344.

41. Кадастри природних ресурсів. Навчальні матеріали URL: https://pidruchniki.com/1419112555673/pravo/kadastri_prirodnih_resursiv.

42. Курганевич Л.П. Водний кадастр. URL : http://geoknigi.com/book_view.php?id=235.

43. Земельний кодекс України від 25.10.2001р. № 2768-III.

44. Про Державний земельний кадастр : Закон України. від 07.07.2011 р. № 3613-VI.

45. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2012р. № 1051.

46. Про затвердження Порядку адміністрування Державного земельного кадастру : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 27.12.2012 р. № 836.

47. Про Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : Указ Президента України від 13.04.2011 р. № 458/2011.

48. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. N 848.

49. Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів : Наказ Державного комітету лісового господарства України від 01.10.2010 р. №298.

50. Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.1996 р. № 413.

51. Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.1995 р. №75.

52. Про курорти : Закон України. від 05.10.2000р. №2026-III.

53. Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2001р. №562.

54. Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 р. №687.

55. Про створення Центру ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.11.2007р. №685.

56. Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 16.02.2005 р. №67.

57. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001р. № 2894-III.

58. Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.1994 р. №772.

59. Про рослинний світ : Закон України. від 09.04.1999 р. № 591-XIV.

60. Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. №195.

61. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI.

62. Про містобудівний кадастр : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. №559.

63. Про затвердження Порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2006 р. № 554.

64. Функціонування державної системи моніторингу довкілля
URL: <https://menr.gov.ua/content/ekologichniy-monitoring-dovkillya.html>.

65. Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655.

66. Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 р. № 2034.

67. Про затвердження Порядку державного обліку наявності та використання пестицидів і агрохімікатів : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.1995р. №881.

68. Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів, затвержене наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 18.12.2000 р. № 338.

69. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000р. № 1478-III.

70. Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002р. № 3055-III.

71. Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30.06.1995р. № 255/95-ВР.

72. Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2013 р. № 483.

73. Порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011р. № 556.

74. Статистичні дані Кабінету Міністрів України URL:
www.kmu.gov.ua/document/250076311/P0413-00.doc.

75. Про меліорацію земель : Закон України від 14 січня 2000 року № 1389-XIV.

76. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 26 вересня 2006 року № 185-V.

77. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI.

78. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом : Закон України. від 4 жовтня 2016 року № 1641-VIII.

79. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування : Закон України від 07.02.2017р. №1830-VIII.

80. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради від 5 березня 1998 року № 188/98-ВР.

81. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами та організаціями, що належить до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, на замовлення юридичних і фізичних осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 року № 1101.

82. Про призначення уповноважених Кабінету Міністрів України з питань співробітництва на прикордонних водах та їх заступників : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 126.

83. Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 року № 336.

84. Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду : Указ Президента України № 381/2017.

85. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України. від 01.07.2004 № 1952-IV.

86. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність : Закон України 23.12.1998 № 353-XIV.

87. Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів : Указ Президента України від 6 січня 1996 року № 34.

88. Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру : Указ Президента України від 17 лютого 2003 року № 134.

89. Про Державне агентство земельних ресурсів України : Указ Президента України від 08.04.2011 № 445/2011.

90. Про утворення територіальних органів Державного агентства земельних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 № 974.

91. Деякі питання надання Державною службою з питань геодезії, картографії та Законів України "Про землеустрій" кадастру та територіальними органами адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2011 № 835.

92. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15.

93. Про розподіл обов'язків між Головою Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, його першим заступником та заступником : Наказ Держгеокадастру від 16.06.2015 № 110.

94. Про затвердження типових Інформаційних та Технологічних карток адміністративних послуг, які надаються територіальними органами Держгеокадастру Наказ Держгеокадастру від 23.10.2017 № 216

95. Про затвердження типових Інформаційних та Технологічних карток адміністративних послуг, які надаються Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру : Наказ Держгеокадастру від 23.10.2017р. № 215.

96. Про визначення адміністратора Державного земельного кадастру : Наказ Держгеокадастру від 28.01.2016 року № 36.

97. Про затвердження положень про територіальні органи Держгеокадастру : Наказ Мінагропрому від 29.09.2016 р. № 333.

98. Офіційний сайт Держгеокадастру. URL : <https://land.gov.ua/info/derzhavni-topografo-heodezychni-pidpriemstva/>. (дата звернення: 12.01.2019).

99. Офіційний сайт Держгеокадастру. URL : <https://land.gov.ua/icat/struktura-derzhheokadastru/>. (дата звернення: 12.01.2019).

100.Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI.

101.Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV.

102. Швиденко А.Й., Остапенко Б.Ф. Лісознавство. – Чернівці: Зелена Буковина, 2001. – С.78-141.

103.Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування. - Київ: Ніка-Центр, 2003. 320 с.

104.Про затвердження Санітарних правил в лісах України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 555.

105.Геопортал «Ліси України» : URL : <http://forestry.org.ua> (дата звернення: 17.01.2019).

106.Про виноград і виноградне вино: Закон України. від 16.06.2005 р. № 2662-IV.

107.Виноградний кадастр України, Київ, 2010. <http://eurowine.com.ua/minisites/fermerhouse/node/178>. (дата звернення: 22.02.2019).

108.Складання кадастру виноградників в Україні / Власов В.В., Власова О.Ю., Шапошнікова О.Ф., Ляшенко Г.В., Бузовська М.Б., Булаєва Ю.Ю., Попова Г.К. – Аграрна наука виробництву. – 2016. – № 3. – С. 17.

109.Ампелозекологические основы виноградарских регионов: Методические основы составления кадастра виноградников / Власов В. В., Власова Е. Ю., Шапошнікова О. Ф., Булаєва Ю. Ю., Бузовская М. Б., Попова А. К., Штирбу А. В. – Виноград: монографія / под ред. В. В. Власова. – Одеса: Астропринт, 2018. – С. 65-74.

110.Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1308>.

111.Commission Implementing Regulation (EU) 2018/274 of 11 December 2017 laying down rules for the application of Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council as regards the scheme of authorisations for vine plantings, certification, the inward and outward register, compulsory declarations and notifications, and of Regulation (EU) No 1306/2013 of the European Parliament and

of the Council as regards the relevant checks, and repealing Commission Implementing Regulation (EU) 2015/561 URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1557987723941&uri=CELEX:32018R0274>

112.Власов В. В. Екологічні основи кадастру виноградних насаджень / В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2009. – 124 с.

113.Електронний ресурс URL : http://www.vinmoldova.md/news_md/vinogradno-vinodelcheskij-reestr-perehodit-v-vedenie-natsionalnogo-byuro-vinograda-i-vina/

114.Електронний ресурс URL : https://allwine.ge/ru/blog/saqartvelos-venaxebis-erovnuli-kadastris-programis-ganxorcielebasi-saertasoris-eqsperti-caerto_1358/

115.Пат. 43810 Україна. Спосіб складання кадастру виноградних насаджень з урахуванням екологічних умов територій / Власов В. В., Шапошнікова О.Ф.; заявник та патентовласник ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова». – Заявл. 02.11.07; опубл. 25.06.09, Бюл. № 12.

116.Пат. 37552 Україна. Спосіб комплексної оцінки стану існуючого виноградника / Власов В.В., Шапошнікова О.Ф., Андрійчук О.Є.; заявник та патентовласник ННЦ «ІВіВ ім. В.Є.Таїрова». – Заявл. 19.08.08; опубл. 25.11.08, Бюл. № 22.

117.«Методичні рекомендації складання кадастру виноградників України» (розглянуті і затверджені Науково-технічною радою Міністерства аграрної політики та продовольства України 15.12.2011 р., протокол № 10).

118.Офіційний веб-сайт Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP). URL : <https://uhbdp.org/ua/>.

119.Пошукова сторінка матеріалів Національної бібліотеки України ім. Вернадського). URL : [htt:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua).

120.Інформаційно-пошукова система "Законодавство України". URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

121.Офіційний веб-сайт Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) URL : <https://land.gov.ua/>.

122. Офіційний веб-сайт Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) . URL : <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>.

123.Офіційний веб-сайт Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). URL :

<https://www.dsns.gov.ua/>.

124. Офіційний веб-сайт Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство). URL : <https://www.davr.gov.ua/>.

125. Офіційний веб-сайт Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України). URL : <https://minagro.gov.ua/ua>.

126. Офіційний веб-сайт Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (Мінрегіон України). URL : <http://www.minregion.gov.ua/>.

127. Офіційний веб-сайт Міністерство екології та природних ресурсів України. URL : <https://menr.gov.ua/>.

128. Офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України. URL : <http://moz.gov.ua/>.

129. Офіційний веб-сайт Міністерство культури України. URL : <http://mincult.kmu.gov.ua/control>.

130. Офіційний веб-сайт Міністерство інфраструктури України. URL : <https://mtu.gov.ua/>.

131. Офіційний веб-сайт Державна служба геології та надр України (Держгеонадра). URL : <http://www.geo.gov.ua/>.